

Universitat de València

Programa de Doctorat en Didàctiques Específiques

**Museus i educació infantil. Rol de la primera infància, propostes
didàctiques, i interaccions museus - escoles infantils (0-3 anys) en el
context de Catalunya**

Maria Fusté Forné

Director: Ricard Vicent Huerta Ramon

Juny 2025

“Els infants, en el museu, utilitzen no només la seva ment, sinó els seus sentits i cossos per interpretar l’art”.

Katrina Weier (2004)

Agraïments

A la Montse per tots els infinits ànims, mots, reflexions, abraçades, per ser-hi sempre incondicionalment, i per totes les descobertes de quadres, obres d'art, i de pintors i pintores. Per ser exemple, donar ales i inspiració.

Al Francesc per totes les paraules i incansable impuls, per tots els pensaments compartits, per la seva confiança i suport, i evidentment, per tot el temps immesurable. Per ser cap, mans i cor.

Al Josep per tot, i per tant més que hagués sigut.

A totes i cadascuna de les persones amb les que he viscut bons moments, personals, professionals i artístics. Compartir els diferents camins i senders de la vida està ple d'art i colors.

A l'Ana per l'experiència viscuda en cada museu i les que vindran, per tota la seva branca artística, per la seva creativitat i per la seva amistat.

Al Ricard per acompanyar-me i guiar-me en aquesta tesi, per transmetre motivació, per les seves lectures i feina, i per la seva passió i vocació cap al món dels museus i l'art.

A totes les persones de la Universitat de València amb les que he coincidit, també en les conferències i seminaris, i que han aportat per millorar la tesi, i que m'han escoltat i orientat al llarg del doctorat.

A totes i cadascuna de les persones que treballen en els museus. Als museus d'arreu. Als museus catalans.

Al Miquel pel seu entusiasme i passió pels museus, la seva capacitat de treball i persistència, endavant amb la lluita diària i tan de bo els teus reclams en el vincle entre museu i educació siguin escoltats i atesos.

A la Núria per la seva amabilitat i experiència, per la manera de viure el museu, segur que els nens i nenes seguiran enganxant-se a les cames plens d'alegria.

Al Quim pel seu temps, la seva capacitat d'adaptació i millora continua.

A la Núria pel seu impuls i esforç diari.

A la Marta pel seu temps i atenció.

Al Jordi per la seva sinceritat i temps.

A l'Ariadna per la seva perspectiva tan àmplia i complerta, els seus esforços i la seva visió enriquidora.

A l'Esther per la seva capacitat de treball, per viure amb gran intensitat el dia a dia del museu.

A l'Esther per les seves idees, la seva feina i els projectes presents i futurs del museu.

A la Greta pel seu interès i passió, per transmetre entusiasme i per reivindicar el valor de les coses, per la seva mirada i tot el seu treball.

A la Montse pel seu temps i treball, per la seva implicació, tot el que ha aconseguit i el que segur que seguirà aconseguint.

A la Laura pel seu treball de cada dia, per seguir aprenent i fent més gran i millor el museu.

A totes les persones de les escoles infantils que m'han atès, sigui quin sigui el seu càrrec, a tots aquells i aquelles que han despenjat el telèfon, llegit un correu i atès en persona.

A la Laura per la seva col·laboració. A la Loli pel seu temps, interès i dedicació. A l'Ana per la seva cooperació. A la Lúdia per la seva amabilitat, passió i implicació. A la Xell per la seva sinceritat. A la Yolanda per la seva predisposició. A la Núria per la seva amabilitat. A l'Ester per la seva feina diària amb els nens i nenes i per la seva implicació. A l'Ester per la seva passió i treball, i pel valor de saber mirar amb ulls d'infant. A la Rosa per les seves reflexions i implicació en el projecte, pels canvis que es van generant. A la Sonia per transmetre entusiasme, per crear des de l'escola conjuntament amb el museu. A la Conxi per la seva atenció i aportacions. A la Clara per la seva passió i sinceritat. A la Teresa per la seva paciència i amabilitat. A la Jeanne per la seva amabilitat i temps, per la professionalitat que transmet. A la Natàlia per la seva disponibilitat i col·laboració. Al Manel per la seva amabilitat. A la Mireia per la seva participació. A la Lourdes per la seva experiència i atreviment, la seva dedicació a la infància i el seu treball diari.

Al Lucas, per la seva creació infinita de colors.

A la Lia, per la seva creativitat i espontaneïtat.

A tots els infants que he conegut i que coneixeré, pels seus cent llenguatges, molts dels quals són directament i indirectament llenguatges artístics, per la seva imaginació, per la seva il·lusió i per viure l'art amb majúscules.

Moltes gràcies.

Resum

El present treball es centra en l'anàlisi de les activitats didàctiques que els museus catalans ofereixen a les escoles infantils del primer cicle d'educació infantil (0-3 anys), partint inicialment d'un estudi de la situació actual de les propostes educatives dels museus per al conjunt de l'etapa infantil. A més a més, es pretén explorar, per una banda, elements importants en la interacció entre escoles i museus, per exemple, en relació a les motivacions, dificultats o beneficis de les propostes des de les perspectives de les dues institucions; i per altra banda, l'experiència i percepció de l'escola i els infants quan participen en activitats museístiques. Tot i els múltiples beneficis que es poden generar en aquest vincle entre escoles i museus, és necessari continuar estudiant aquesta interacció, i més específicament en la primera infància, on la literatura prèvia és escassa. A més a més, la inclusió de l'etapa 0-3 en les programacions educatives dels museus continua essent una part considerablement petita del total de museus que ofereixen propostes didàctiques per al públic escolar. La investigació s'ha dut a terme des d'una vessant quantitativa i qualitativa, amb una part d'estadística descriptiva i amb una perspectiva holística. D'una mostra de 118 museus de la comunitat autònoma de Catalunya s'han analitzat 296 activitats didàctiques per a l'etapa d'educació infantil (0-6), detectant diferents categories de propostes així com les seves característiques, i la presència mínima del primer cicle d'educació infantil en aquestes activitats. A partir de l'estudi de la mostra concreta centrada en aquesta etapa dels 0-3 anys es duen a terme 27 entrevistes semiestructurades. Per una banda, 11 de les entrevistes es realitzen als professionals dels 11 únics museus catalans registrats en el Registre Oficial dels Museus que oferien activitats didàctiques a escoles de 0 a

3 anys en el curs acadèmic estudiat. Per altra banda, 16 entrevistes a professionals educatives de l'etapa 0 a 3 anys que han participat en alguna d'aquestes propostes didàctiques. Finalment, el treball de camp, mitjançant la observació no participant i registre de les observacions, permet acostar-se a l'organització dels espais i materials durant la visita dels infants, així com a la seva vivència i experiència a l'interior del museu. Els resultats exposen trenta activitats didàctiques per a les escoles del primer cicle d'educació infantil classificades en vuit categories, i amb la següent prevalença: experimentació, visita guiada, visita guiada amb taller, "el museu va a l'escola", taller, joc, visita no guiada, i itinerari. Entre els objectius de les propostes educatives destaquen els relacionats amb adquirir aprenentatges, desenvolupar habilitats i el propi fet d'experimentar. Per altra banda, l'experiència dels infants en el museu està relacionada amb elements com l'ús i adequació dels espais i els materials, així com el rol dels i les professionals del museu, centrats per exemple, en promoure la reflexió i autonomia dels infants, captar la seva atenció a través d'elements lúdics o musicals, o connectant el museu amb els seus interessos i coneixements. En relació al vincle entre els equips professionals dels museus i les escoles, els resultats mostren la importància de l'adequació i adaptació pedagògica de les propostes, per exemple, per a aconseguir una major satisfacció i enfortiment de la interacció entre ambdós, així com la importància d'assegurar-se que l'alumnat en aquesta etapa té un paper actiu durant el transcurs de les activitats, alhora que considerar la vessant emocional dels infants per tal de generar experiències positives. Pel que fa a les dificultats percebudes per part de les dues perspectives, destaquen les dificultats relacionades amb els desplaçaments, factors econòmics i logístics o el propi disseny de les activitats. També és rellevant la

necessitat exposada per part dels professionals de les escoles i dels museus en relació a una major comunicació i col·laboració per tal de crear junts propostes òptimes per a aquesta etapa. Per altra banda, s'exploren els beneficis de la relació entre museus i escoles per als infants, destacant la repercussió en el seu desenvolupament, l'adquisició d'aprenentatges i la descoberta d'espais diferents i únics, i també per als propis museus i escoles, amb beneficis com la creació de vincles positius amb altres institucions, la possibilitat d'aprendre diferents maneres de treballar, reivindicar el rol dels dos agents i captar l'atenció de les famílies. Les escoles, a més a més, destaquen els valors educatius, culturals i de respecte que es poden transmetre i treballar mitjançant les propostes didàctiques dels museus, alhora que posant de manifest la importància de treballar aquestes activitats de manera contextualitzada per tal que esdevingui més significatiu per a l'alumnat. Finalment, és important entre les conclusions destacar que els museus representen un entorn òptim per a afavorir el desenvolupament integral dels infants i alhora entrellagar diferents didàctiques, centrant-se de manera explícita i transversal en habilitats d'observació, d'anàlisi o de pensament científic, així com desenvolupant el llenguatge plàstic, musical o corporal. Aquest fet es vincula amb les implicacions educatives del present treball, considerant de quina manera el vincle entre museus i escoles infantils de 0-3 anys pot entrellagar-se amb les tres àrees d'aquesta etapa, així com amb els quatre eixos de desenvolupament i aprenentatge establerts en el currículum de l'educació infantil, essent especialment rellevant el segon eix a través, per exemple, dels diferents llenguatges artístics que es poden afavorir en les experiències museístiques educatives.

Abstract

The present work focuses on the analysis of the didactic activities that Catalan museums offer to early childhood education schools in the first cycle of education (0-3 years old), initially starting from a study of the current situation of the educational proposals of museums for the whole early childhood stage. In addition, it is intended to explore, on the one hand, important elements in the interaction between schools and museums, for example, in relation to the motivations, difficulties or benefits of the proposals from the perspectives of the two institutions; and on the other hand, the experience and perception of the school and the children when they participate in museum activities. Despite the many benefits that can be generated in this link between schools and museums, it is necessary to continue studying this interaction, and more specifically in early childhood, where previous literature is scarce. In addition, the inclusion of the 0-3 stage in the educational programmes of museums continues to be a considerably small part of the total number of museums that offer educational proposals for school audiences. The research has been carried out from a quantitative and qualitative perspective, with a part of descriptive statistics and with a holistic perspective. From a sample of 118 museums in the autonomous community of Catalonia, 296 didactic activities for the early childhood stage (0-6) have been analysed, detecting different categories of proposals as well as their characteristics, and the minimum presence of the first cycle of early childhood education in these activities. Based on the study of the specific sample focused on this stage of 0-3 years, 27 semi-structured interviews are carried out. On the one hand, 11 of the interviews are carried out with professionals from the only 11 Catalan museums registered in the Official Register of Museums that offered

educational activities to schools from 0 to 3 years old in the academic year studied. On the other hand, 16 interviews with educational professionals from stage 0 to 3 years old who have participated in some of these didactic proposals. Finally, fieldwork, through non-participant observation and recording of observations, allows us to approach the organization of spaces and materials during the children's visit, as well as their experience inside the museum. The results show thirty educational activities for schools in the first cycle of early childhood education classified into eight categories, and with the following prevalence: experimentation, guided tour, guided tour with workshop, "the museum goes to school", workshop, game, non-guided tour, and itinerary. Among the objectives of the educational proposals are those related to acquiring learning, developing skills and the act of experimenting. On the other hand, the children's experience in the museum is related to elements such as the use and adaptation of spaces and materials, as well as the role of museum professionals, focused, for example, on promoting children's reflection and autonomy, capturing their attention through playful or musical elements, or connecting the museum with their interests and knowledge. In relation to the link between museum professionals and schools, the results show the importance of the pedagogical adaptation of the proposals, for example, to achieve greater satisfaction and strengthening of the interaction between both, as well as the importance of ensuring that students at this stage have an active role during the course of the activities, at the same time as considering the emotional side of children in order to generate positive experiences. With regard to the difficulties perceived by both perspectives, the difficulties related to travel, economic and logistical factors or the design of the activities themselves stand out. Also relevant is the need

expressed by professionals in schools and museums in relation to greater communication and collaboration in order to create optimal proposals together for this stage. On the other hand, the benefits for children of the relationship between museums and schools are explored, highlighting the impact on their development, the acquisition of learning and the discovery of different and unique spaces, and also for the museums and schools themselves, with benefits such as the creation of positive links with other institutions, the possibility of learning different ways of working, vindicate the role of the two agents and capture the attention of families. The schools, in addition, highlight the educational, cultural and respect values that can be transmitted and worked on through the educational proposals of the museums, while highlighting the importance of working on these activities in a contextualized way for greater significance. Finally, it is important to highlight among the conclusions that museums represent an optimal environment to promote the integral development of children and at the same time intertwine different didactic skills, focusing explicitly and transversally on observation, analysis or scientific thinking skills, as well as developing plastic, musical or body language. This fact is linked to the educational implications of this work, considering how the link between museums and early childhood education schools from 0-3 years old can be intertwined with the three areas of this stage, as well as with the four axes of development and learning established in the curriculum of early childhood education, being especially relevant the second axis through, for example, the different artistic languages that can be favoured in educational museum experiences.

Índex

Índex de Figures	17
Índex de Taules	20
 CAPÍTOL 1	 22
1. PRESENTACIÓ DE LA INVESTIGACIÓ	24
1.1. Introducció i justificació.....	24
1.2. Objectius de la investigació.....	27
 CAPÍTOL 2	 28
2. MARC TEÒRIC	30
2.1. Paper educatiu dels museus	30
2.2. Educació infantil i museus	34
2.3. Didàctica, infància i museus	41
 CAPÍTOL 3	 49
3. METODOLOGIA	51
3.1. Pas metodològic 1	53
3.2. Pas metodològic 2	55
 CAPÍTOL 4	 65
4. RESULTATS.....	67
4.1. Presència de l'educació infantil en els programes educatius dels museus catalans.....	68
4.1.1. L'educació infantil i els museus.....	68
4.1.2. Tipologies d'activitats categoritzades	73
4.2. Propostes didàctiques dels museus per al primer cicle d'educació infantil (0-3).....	78
4.2.1. Perspectiva global de les activitats educatives	78
4.2.2. Característiques de les vuit tipologies d'activitats (a l'etapa 0-3)	94

4.2.3. Objectius de les activitats didàctiques i context dels programes educatius dels museus per a infants de 0 a 3 anys	107
4.2.4. Experiència dels infants en el museu	114
4.3. Perspectiva dels professionals dels museus i de les escoles i vincle entre les dues institucions	126
4.3.1. Motivacions de l'escola 0-3 per anar al museu	126
4.3.2. Adaptació del museu a les necessitats dels infants menors de 3 anys	130
4.3.3. Principals dificultats percebudes per part dels professionals de les escoles i els museus	134
4.3.4. Beneficis de la vinculació entre museus i escoles infantils (0-3)	140
4.3.5. Interès per una major oferta d'activitats didàctiques per a l'etapa educativa dels 0 als 3 anys.....	145
4.3.6. Interacció i comunicació entre els professionals del museu i les escoles	147
4.4. Experiència de les escoles infantils (0-3 anys)	155
4.4.1. Context i organització de la visita	155
4.4.2. Experiència viscuda per part dels infants i valors transmesos	158
4.4.3. Activitats prèvies i posteriors per a la contextualització de la visita al museu	162
4.4.4. Rol de les famílies	164
4.4.5. Aportacions de les professionals de l'escola 0-3 sobre "el museu" ..	168
 CAPÍTOL 5	 171
5. DISCUSSIÓ I IMPLICACIONS	173
5.1. Discussió, limitacions i prospectiva	173
5.2. Implicacions educatives i accions	191
 CAPÍTOL 6	 208
6. CONCLUSIONS	210
 Referències bibliogràfiques.....	 215

Índex de Figures

Figura 1. Seqüència esquemàtica de la part pràctica de la metodologia.....	52
Figura 2. Percentatge de museus catalans amb programes educatius i amb presència de l'etapa d'educació infantil.....	69
Figura 3. Nombre d'activitats que els museus ofereixen per a l'etapa d'educació infantil.....	70
Figura 4. Presència de les etapes 0-3 i 3-6 en les activitats didàctiques dels museus.....	71
Figura 5. Tipologies d'activitats (N=296) en els programes educatius dels museus per a l'etapa d'educació infantil.....	73
Figura 6. Temàtiques dels tallers didàctics dins els programes educatius.....	75
Figura 7. Categories d'activitats educatives dels museus per a les escoles infantils de 0 a 3 anys.....	93
Figura 8. Exemples de propostes d'experimentació en els museus.....	95
Figura 9. Exemples d'elements que formen part d'una visita guiada.....	99
Figura 10. Exemple d'espai extern per a un taller i element musical vertebrador d'un taller.....	101
Figura 11. Proposta “Niu volant”: el contenidor.....	103
Figura 12. Proposta “Niu volant”: mostra dels “sub-nius”.....	104

Figura 13. Exemple de proposta didàctica oferta a les escoles consistent en un taller d'estampació relacionat amb el personatge del conte prèviament explicat.....	106
Figura 14. Subcategories dels objectius centrats en l'aprenentatge i les habilitats dels infants (0-3).....	1099
Figura 15. Espai compartit on es desenvolupa una activitat per al primer cicle d'educació infantil.....	114
Figura 16. Espai específic per propostes educatives amb infants de 0 a 3 anys.....	115
Figura 17. Espai específic per a l'experimentació dels infants de 0 a 6 anys.....	115
Figura 18. Infants de 2 anys descobrint un espai del museu.....	116
Figura 19. Infants de 2 anys desplaçant-se pel museu i pujant escales.....	117
Figura 20. Mostra de quadres que formen part d'una visita guiada.....	118
Figura 21. Materials i propostes que promouen l'experimentació dels infants...	119
Figura 22. Materials del museu proposats per a afavorir el pensament científic dels infants.....	120
Figura 23. Llibres i contes situats a la zona d'experimentació per afavorir les habilitats d'investigació.....	122
Figura 24. Espai per a la trobada final, compartir descobertes i llançar noves preguntes per a continuar investigant a l'aula.....	122

Figura 25. Moment de la visita guiada: la professional del museu crea un ambient “màgic” buscant un personatge musical que interactuarà amb un quadre.....	124
Figura 26. Infants de 2 anys tocant una lluna gegant com a part de la visita guiada al museu.....	125
Figura 27. Comparació entre les dificultats percebudes.....	136
Figura 28. Beneficis de la interacció entre escoles infantils del primer cicle i els museus.....	141
Figura 29. Valors transmesos en el vincle museu-escola.....	160
Figura 30. Llenguatges artístics que es poden afavorir en la interacció museu-escola infantil (0-3).....	203

Índex de Taules

Taula 1. Mostra dels museus catalans amb activitats didàctiques per a alumnat dels 0 als 3 anys.....	55
Taula 2. Perfil dels i les professionals del museus entrevistats.....	59
Taula 3. Perfil de les professionals de les escoles (0-3) entrevistades.....	61
Taula 4. Activitats didàctiques per al primer cicle d'educació infantil i distribució entre els museus catalans.....	79
Taula 5. Categories dels objectius educatius (N=104) de les propostes dels museus per a l'etapa 0-3.....	108
Taula 6. Perspectiva dels professionals dels museus i de les escoles infantils sobre les motivacions escolars per anar a un museu.....	127
Taula 7. Dificultats exposades pels i les professionals dels museus en relació al seu vincle amb les escoles infantils 0-3.....	135
Taula 8. Dificultats exposades pel professorat de les escoles 0-3 en relació al seu vincle amb els museus.....	135

CAPÍTOL 1

PRESENTACIÓ DE LA INVESTIGACIÓ

1. PRESENTACIÓ DE LA INVESTIGACIÓ

1.1. Introducció i justificació

El vincle entre els museus i les escoles infantils és i pot ser un element important, per una banda, amb l'objectiu d'afavorir el desenvolupament integral dels infants, i per altra banda, per treballar de manera global les àrees del currículum i la didàctica, no només de les arts, sinó també de la música, les matemàtiques, la llengua o les ciències experimentals i socials. Durant les últimes dècades els museus han evolucionat ràpidament i s'han posicionat com a agents educatius i socials. Estudis previs subratllen que el canvi s'ha produït des dels anys setanta del segle XX (Almagro Lomichar, 2020) quan els museus van experimentar diferents transformacions en la seva identitat i filosofia, i les missions educatives van cobrar més importància (Carbonell-Curràlo i Viñarás Abad, 2021). Els mateixos autors destaquen que els museus poden contribuir a l'Objectiu de Desenvolupament Sostenible número 4, Educació de Qualitat (Nacions Unides, 2015), esdevenint per tant un aspecte rellevant en el context actual.

Considerant que els museus són una part vital de la vida cultural i educativa (Álvarez Domínguez, 2009) i es defineixen com un lloc on les persones poden aprendre (Crowley i Jacobs, 2011), és coherent crear sinergies amb els museus des de l'àmbit educatiu, especialment des de la primera infància. Durant els primers anys de vida, específicament dels 0 als 3 anys, s'estableixen una gran quantitat d'aprenentatges, habilitats, actituds i valors, associats bona part a les experiències significatives viscudes, així com a la seva vinculació amb emocions positives i connexió amb la realitat propera. Per tant, quan els infants poden interactuar amb els museus, aquesta relació pot resultar especialment

beneficiosa si succeeix en un ambient segur i a través de propostes significatives, que alhora han de tenir en compte les necessitats i característiques tant específiques d'aquesta etapa.

El paper dels museus i la seva vinculació amb les escoles s'ha reforçat en els últims anys. Els museus dissenyen activitats i programes educatius segons les necessitats dels infants i les diferents etapes educatives: educació infantil, educació primària i educació secundària. Seidel i Hudson (1999) assenyalaven que els museus de molts països organitzen activitats per al públic infantil, i el nombre de programes de museus ha anat augmentant progressivament (Munley, 2012). No obstant això, la situació és diferent a cada país i regió. Per exemple, els museus del Regne Unit inverteixen de manera destacada en aquesta relació amb l'àmbit educatiu, amb un 77% dels museus que treballen amb escoles (Museums Association, 2018). En el cas d'Espanya, a nivell estatal, el 59% de les agendes culturals dels museus estan dedicades a activitats educatives (Ministeri d'Educació, Cultura i Esport, 2018) i en el context autonòmic de Catalunya, la legislació educativa de l'etapa d'educació infantil posa l'accent en la importància d'educar en competències cíviques i culturals (Decret 21/2023, de 7 de febrer, d'ordenació dels ensenyaments de l'educació infantil), que està directament vinculada a entitats com els museus.

El propòsit principal de la tesi és analitzar el paper de l'educació infantil en els programes educatius dels museus a Catalunya per conèixer la situació actual, estudiar les propostes didàctiques destinades al primer cicle de l'educació infantil, conjuntament amb analitzar la relació que es genera quan escoles i museus interactuen, per tal de poder detectar punts forts, aspectes a millorar i beneficis, juntament amb conèixer els seus objectius a nivell educatiu, i la perspectiva de

les dues institucions. D'aquesta manera es poden posar de manifest àrees on seguir treballant i accions per enfortir els seus vincles. La repercussió d'aquest enfortiment entre les dues institucions tindrà un efecte positiu en els processos socioeducatius, afavorint coneixements, habilitats i actituds en tots els implicats, especialment els infants. La investigació en el camp de les didàctiques específiques és una de les claus per poder seguir avançant cap a una educació de qualitat i en valors, precisament des de la primera etapa educativa.

Malgrat els possibles beneficis que pot tenir aquesta connexió entre escoles i museus, l'educació a través dels museus és una àrea encara poc investigada (Janes i Conaty, 2005) i especialment poc tractada en l'etapa d'educació infantil, existint un buit acadèmic en l'etapa de la primera infància (André et al. 2017; Bowers, 2012; McInnes i Elpidoforou, 2018). Aquesta és una de les principals aportacions de la present tesi, que pretén aportar evidències i reflexions al voltant d'aquest vincle entre els museus i l'educació infantil, així com les seves implicacions educatives.

1.2. Objectius de la investigació

L'objectiu general de la tesi és estudiar el paper de la primera infància i les activitats didàctiques per l'alumnat del primer cicle d'educació infantil en els museus catalans, conjuntament amb analitzar la relació en el binomi museu-escola. D'aquesta manera es pot comprendre la perspectiva de les dues institucions, acostant-se a com es pot seguir avançant a partir dels punts forts en la seva relació i treballant en les debilitats, per així poder aprofitar el seu potencial educatiu i enfortir els seus vincles.

Els objectius específics que es plantegen són els següents:

1. Analitzar la situació actual dels museus de Catalunya en relació als seus programes educatius i activitats didàctiques dissenyades per a tota l'etapa d'educació infantil (0-6).
2. Examinar les propostes didàctiques dels museus per al primer cicle de l'educació infantil (0-3).
3. Aportar evidències i prospectiva sobre la vinculació entre els espais museístics i les escoles de 0 a 3 anys.
4. Comprendre la complexitat i les possibilitats d'aquesta interrelació entre els professionals de les dues institucions.
5. Entendre les implicacions educatives i la perspectiva escolar envers aquesta relació amb els museus i les seves activitats didàctiques.
6. Planificar accions i propostes útils que enforteixin els vincles entre els museus i les escoles del primer cicle de l'educació infantil.

CAPÍTOL 2

MARC TEÒRIC

2. MARC TEÒRIC

Aquest capítol es divideix en tres seccions. La primera contextualitza el paper educatiu dels museus, els seus beneficis, i reptes en la interrelació entre escoles i museus. La segona secció se centra en l'etapa de l'educació infantil i la seva connexió amb els museus, així com en presentar els elements a considerar en l'etapa de la infància. I la tercera part del marc teòric exposa la vinculació entre la didàctica, l'educació infantil i les experiències museístiques.

2.1. Paper educatiu dels museus

L'educació i els museus tenen una relació recíproca (Mayorga González, 2021) basada en processos d'aprenentatge. Una de les funcions dels museus és precisament l'educativa (Hein, 2007), i s'ha arribat a definir els museus com a “aules sense parets” (Akamca et al., 2017). En aquest context, els museus es poden entendre com a espais on els infants poden desenvolupar coneixements i habilitats, també en l'àmbit socioemocional, per exemple, enfortint les seves habilitats socials (Falk i Dierking, 2000). Els infants no només interactuen amb altres companys i companyes de classe dins el museu quan es du a terme una visita escolar, sinó també amb el seu professorat en un context diferent de l'habitual, i amb els educadors del museu, escoltant, compartint, opinant, aprenent i pensant. Hooper-Greenhill (1999) va afirmar que les habilitats de pensament s'estimulen a l'interior dels museus juntament amb diferents valors i actituds. En la mateixa línia, Arroyo Mora i Cuenca López (2021) sostenen que els infants poden millorar el coneixement sobre el seu propi entorn i desenvolupar el pensament crític i reflexiu als museus.

L'educació tradicional s'ha anat transformant progressivament en una educació on es pretén el predomini de les metodologies actives i centrada en el desenvolupament d'habilitats i competències. Segons Feliu-Torruella et al. (2021) els museus poden sumar-se a aquest objectiu educatiu perquè ofereixen oportunitats per desenvolupar, per exemple, el pensament creatiu o competències com la cultural o la social, així com l'educació en disseny i la capacitat crítica (Huerta, 2024). En relació a àrees més específiques, Almagro Lomichar (2020) subratlla que els museus poden millorar la identificació i la valorització del patrimoni cultural. Els museus parlen d'història, ciència, art, tradicions, cultura i societat. Si els museus ofereixen activitats i programes adequats per a les escoles, estan oferint oportunitats on transmetre totes aquestes matèries als infants, de manera que s'afavoreix el desenvolupament d'una actitud positiva cap a la cultura i els seus significats. A través d'aquestes experiències, els infants desenvoluparan habilitats per ser més actius en les seves societats (McLaren, 1997) i crearan vincles amb diferents membres de les seves comunitats educatives.

Els museus, per tant, contribueixen a l'aprenentatge (Akamca et al., 2017) i són espais on les escoles poden anar amb els infants i treballar de manera interdisciplinària diferents didàctiques. Per aconseguir-ho, cal que el disseny de les activitats sigui coherent amb cada etapa escolar, amb uns objectius ben definits i amb un enfocament que encaixi amb la filosofia i metodologies educatives. D'aquesta manera, es pot aprofitar el potencial dels museus com espais autèntics on l'alumnat pot aprendre i explorar sobre art, ciència, història, tecnologia, música o cultura, integrant-se també en les programacions escolars,

les situacions d'aprenentatge que es desenvolupin a l'aula i considerant les competències i currículum de la present legislació educativa.

Paral·lelament a aquesta vinculació amb l'àmbit educatiu, i indirectament relacionada, els museus també contemplen el públic familiar en els seus projectes i activitats. La interacció entre el museu i les famílies és molt important (Cleaver, 1992) i els museus ofereixen activitats per a famílies amb infants pràcticament des del naixement (Goble et al., 2015). El treball amb les famílies té també sense dubte una funció educativa i permet considerar els museus com a entorns on compartir, aprendre i gaudir amb els seus fills i filles. Aquest acostament també pot estar iniciat pel coneixement del museu a través de la participació de l'escola en alguna de les seves propostes didàctiques, descobrint a les famílies el museu com a un espai educatiu i positiu. Per tant, en els vincles entre museu i escola, la família també és un agent clau per considerar l'èxit, valoració o fins i tot continuïtat de la descoberta dels museus.

D'aquesta manera, els programes educatius que els museus ofereixen a les escoles són exemples rellevants d'aquests vincles, també amb les famílies, i amb un dels objectius d'atraure les escoles a visitar el museu amb grups escolars. Precisament els museus han reforçat la seva interacció amb les escoles durant les últimes dècades, per satisfer noves necessitats i adaptar-se a nous contextos, a través de diferents iniciatives i el desenvolupament de programes educatius (Sardá Sánchez i Roncero Palomar, 2015). A través dels seus programes d'activitats, els museus ofereixen experiències excepcionals als infants i donen suport a les tasques escolars (Gupta et al., 2010). Cada vegada hi ha més departaments educatius independents (González Verdaguer, 2008) que dissenyen activitats i experiències per a les escoles, incloent activitats

relacionades amb les arts visuals, la música, o el teatre, a través de les quals els infants poden aprendre (Dilli i Dümenci, 2015).

Aquest nou context alhora emergeix com un dels reptes pels equips professionals dels museus "per aprofitar al màxim aquest entorn únic per crear i mantenir experiències museístiques significatives per al públic jove" (Piscitelli et al., 2003, p.22) i aconseguir descobrir les obres d'art com quelcom proper i familiar (Moreno Montoro i Tirado de la Chica, 2011). Els museus i les escoles poden donar-se suport mútuament ja que quan interactuen donen a l'alumnat l'oportunitat d'experimentar i descobrir un museu, aprenent i gaudint a través de diferents activitats. Investigacions anteriors mostren que el professorat percep diferents beneficis per als infants quan s'apropen als museus, per exemple, per tal de desenvolupar habilitats o connectar el present amb el passat (Dardanou, 2011). Tot i les possibles implicacions positives de la relació entre museu-escola, és important també remarcar que existeix una necessitat d'aprofundir en la interrelació entre ambdues institucions, tal com apunta Soto González (2015) en part per fer front a un desencant parcial dels docents degut a diferents factors i també dels professionals dels museus a causa, per exemple, de manca de recursos que permetin millorar les propostes o crear-ne de noves. La percepció, motivació i implicació del professorat i dels i les professionals dels museus és un element que pot impactar directament en l'experiència que l'alumnat (i l'escola) té quan interactua amb el museu, alhora que es poden crear sinergies i projectes que poden perdurar al llarg dels cursos acadèmics o fins i tot interrelacionant diferents cicles educatius.

Per tant, en aquest rol educatiu dels museus també és important la relació entre els professionals de les dues institucions. Investigacions prèvies subratllen la

importància de la comunicació entre els dos agents, professionals del museu i de l'escola. Cal crear espais on puguin interactuar (Huerta, 2011), i també és important, per exemple, tenir en compte el currículum educatiu i conèixer el valor de cada espai (Cacciattolo i Haffenden, 2008), ja que tant l'escola com el museu tenen la seva pròpia identitat i singularitat. Gran part de les investigacions prèvies que exploren la relació entre museus-escoles i que contempnen l'etapa d'educació infantil considera, per una banda, només el segon cicle d'aquesta etapa, és a dir, a partir dels 3 anys, o, per altra banda, explora tota la franja d'edat (0-6) en una mateixa anàlisi o conjunt, malgrat que hi ha diferències molt significatives entre els infants de 0 a 3 anys i els infants de 3 i 6 anys. Aquest és un dels valors d'aquesta recerca, que omple un buit en investigacions anteriors on existeix una manca d'atenció acadèmica a l'etapa educativa dels infants menors de 3 anys, que és una àrea encara poc investigada (McInnes i Elpidoforou, 2018). Precisament en la següent secció s'aborda més específicament la connexió entre museus i infància.

2.2. Educació infantil i museus

Els Museus Infants de Boston van ser una de les primeres iniciatives que van revolucionar l'àmbit museístic al voltant del 1960 (Munley, 2012), quan van decidir incloure experiències per a infants molt petits on aquests podien experimentar i interactuar dins el museu. Més enllà d'aquesta experiència de mitjans del segle XX, hi ha poques referències anteriors al segle XXI que posin en valor o relacionin l'educació infantil vinculada als museus. Aquestes escasses investigacions afirmen que és important utilitzar un enfocament interactiu que inclogui jocs, música, històries i moviment (Schaefer i Cole, 1990) per connectar

amb els infants en edats primerenques. En aquest sentit, és important subratllar que durant els primers anys de vida s'aprèn a través del joc, d'acord amb el desenvolupament emocional, cognitiu i social (Taylor i Boyer, 2020). Autors rellevants en l'àrea pedagògica (Dewey, 1938; Vygotskyi, 1986) assenyalen el joc com la clau de l'aprenentatge i del desenvolupament durant la primera infància, i de la mateixa manera es subratlla la importància de l'experiència (Dewey, 1938) i els múltiples llenguatges (Malaguzzi, 1998) per interpretar i interactuar amb l'entorn. Per tant, "a través del joc, els infants experimenten oportunitats per estar ben preparats per a la vida i desenvolupar-se plenament de manera mental, física, emocional i social" (Alharbi i Alzahrani, 2020, p.12).

En aquest sentit, si els infants tenen experiències positives i lúdiques dins els museus, podran valorar i apreciar els museus al llarg de la seva vida (Hooper-Greenhill, 1999). Per tant, el punt de partida de la relació entre museus i educació infantil es basa en oferir experiències relacionades amb el joc, utilitzant diferents llenguatges per connectar amb infants (per exemple, corporal, musical, verbal o plàstic) i assegurant-se de la participació activa dels infants. Investigacions més recents destaquen que els museus, a través dels programes centrats en l'educació infantil, contribueixen al seu desenvolupament integral:

"Les visites al museu es poden planificar en l'àmbit de les excursions en educació infantil juntament amb teatre, llenguatge i ciències, matemàtiques i activitats lúdiques en entorns museístics. Totes aquestes activitats, d'una banda, ajudaran els infants a desenvolupar una percepció afirmativa cap als museus i, de l'altra, donaran suport al seu desenvolupament" (Akyol i Akyol, 2015, p.102).

Per tal d'incloure l'educació infantil en els seus programes, els museus han d'entendre les necessitats d'aquesta etapa educativa (Bowers, 2012). Els infants menors de 6 anys poden gaudir dels museus si aquests es converteixen en un espai on poden interactuar i, per exemple, disfressar-se, moure's per les seves sales o buscar i trobar objectes o elements (Bruce, 1997). Els programes museístics han d'incloure aquesta perspectiva activa que transforma els infants en protagonistes. Es troben diferents exemples de museus que adopten aquesta perspectiva. A Londres, Regne Unit, el British Museum s'encarrega d'oferir activitats on l'alumnat d'educació infantil té un rol actiu i experimenta, per exemple, imprimint rajoles, practicant "conta contes" o explorant directament amb materials (British Museum, 2023). En el cas d'Espanya, un exemple el trobem en el Museu del Prado a Madrid, que dissenya activitats per a l'educació infantil que inclouen experiències dins el museu on els infants descobreixen, entre altres, les diferents obres d'art a través de sons, música, narratives i activitats manipulatives (Museu del Prado, 2023). Altres museus arreu del món consideren aquest rang d'edat, com el Museu de Londres i el Centre d'Història del Senador John Heinz de Pittsburgh que van desenvolupar respectivament programes preescolars per involucrar els infants i contribuir al seu desenvolupament social i cognitiu (Leftwich i Haywood, 2016; Tan et al., 2021).

En la mateixa direcció, Weier (2004) va destacar la importància que les experiències dels museus poden tenir per als infants petits si aquests tenen l'oportunitat de jugar durant la seva visita. Considerant que els infants aprenen a través dels sentits, el joc i les experiències connectades amb les emocions, és important que els programes del museu destinats a l'educació infantil "incorporin el tacte, el moviment, l'olfacte, la música, el coneixement de formes i colors

bàsics, l'art i molt més" (Bowers, 2012, p.45). No obstant això, investigacions anteriors subratllen que el museu sovint encara continua essent un espai allunyat per a l'alumnat, on no es pot quasi parlar ni tocar (Ramon Camps, 2011), esdevenint un repte pels museus, conjuntament amb aconseguir sentir-se amb suficient preparació per a dissenyar programes adequats per a aquest públic infantil (Rapoport i Keaton, 2021). No és fàcil adaptar i elaborar activitats motivadores per a cada rang d'edat dins l'etapa dels 0 a 6 anys, tal com Bowers et al. (2015) apunten:

"Tant els educadors com els pares poden tenir dificultats per imaginar com es comportarà un públic menor de sis anys en l'entorn del museu, i el tema ha estat font d'alguns debats i discussions. Els adults sovint poden generalitzar l'espai del museu com a singularment contemplatiu, tranquil i quiet. El contrari ens ve al cap quan pensem en nens petits, nens en edat preescolar i infants de parvulari. [...] Quan se'ls dona el marc adequat, els museus són un espai d'aprenentatge ideal per a aquest públic. Aquestes institucions estan plenes d'objectes i ofereixen als infants l'oportunitat de veure la "cosa real". A aquesta edat, són aprenents concrets i, per tant, es beneficien de l'experiència de veure l'objecte físic" (Bowers et al., 2015, p.150).

Per tant, els museus, han d'oferir experiències d'aprenentatge vivencials, alhora que contextualitzades i de qualitat per a l'educació infantil (Miller, 2014). D'aquesta manera poden convertir-se en un lloc atractiu i educatiu per a les escoles infantils on els infants poden desenvolupar també habilitats i valors. No obstant això, encara que les activitats museístiques s'han estudiat durant els

últims anys (André et al., 2017) les investigacions anteriors es centren especialment en l'etapa d'educació primària o secundària, i per últim, considerant l'educació infantil a partir de 3 anys tal com s'ha exposat en l'anterior apartat. El vincle entre els museus i el primer cicle de l'educació infantil, o la llar d'infants (0-3) o els infants en edat preescolar -segons diferents nomenclatures- ha estat menys estudiat en un context escolar (André et al., 2017). Aquest fet va en paral·lel a la pròpia oferta d'activitats didàctiques per al públic escolar. Els museus han augmentat al llarg de les últimes dècades la seva oferta per a tots els cicles educatius, des de l'educació infantil fins a l'educació secundària i superior. No obstant això, quan els museus dissenyen activitats per a l'educació infantil, la majoria encara se centren en el segon cicle (de 3 a 6 anys), i no és freqüent que incloguin infants menors de 3 anys (McInnes i Elpidoforou, 2018).

Encara que existeix un percentatge baix de museus que contempli el primer cicle de l'educació infantil, és important considerar que les experiències que viuen els infants d'entre 0 i 3 anys dins dels museus representen oportunitats per millorar les seves habilitats i competències, com també s'argumenta en investigacions anteriors. Segons Dilli i Dümenci (2015), l'educació museística és una de les maneres més efectives de desenvolupar les habilitats dels infants en edat preescolar. En la mateixa línia, altres autors subratllen els beneficis de les experiències museístiques per al públic més jove, com ara per la seva competència emocional (Mayorga González, 2021), l'adquisició de coneixements i la potenciació de la imaginació (Weier, 2004) o el desenvolupament de "museum-goers" (Bowers et al., 2015), començant a crear l'hàbit i l'interès per anar als museus des de la primera infància. Involucrar els infants en les visites als museus pot desenvolupar també la seva creativitat (Gong et al., 2020), les habilitats

socioemocionals (Luke et al., 2022) i les habilitats cognitives i lingüístiques (Synodi, 2014), i permeten alhora el treball globalitzat característic d'aquesta etapa educativa.

Per tal d'aconseguir aprofitar aquests beneficis, una de les claus és que els museus puguin ser capaços d'adaptar-se a les necessitats i moment evolutiu dels infants. Tal com s'ha exposat, els infants necessiten experimentar i jugar, i per tant, és important que puguin utilitzar els seus sentits, cossos i ments dins els museus (Weier, 2004), per exemple, per explorar l'art. Considerant aquest aprenentatge a través de les experiències significatives, del joc i del moviment, a vegades pot ser difícil la gestió per part del museu i des d'una perspectiva adulta, per tal de dissenyar activitats educatives adequades a infants menors de 3 anys, sobretot si el personal de mediació educativa dels museus no té una formació específica en educació infantil.

Per tant, els museus s'enfronten a un gran repte quan volen desenvolupar programes per a la primera infància (Bowers, 2012). En aquest sentit, "hi ha un desig creixent que els professionals dels museus i els investigadors en educació museística volen conèixer més sobre l'aprenentatge dels infants dins els museus" (André et al., 2017, p.49). És útil saber què ofereixen els museus per a aquest rang d'edat específic per tal de poder entendre com dissenyar i implementar activitats de 0 a 3, alhora que apropar-se a la perspectiva i vivència dels infants i les escoles. Aquest és un altre dels propòsits i aportacions de la present investigació, per tal d'examinar les activitats didàctiques dels museus catalans, els seus objectius educatius, enfocament, i conèixer i exposar com s'està treballant en aquest context. A partir de l'anàlisi d'aquests aspectes, els

museus i les escoles poden plantejar-se com enfortir les seves connexions, especialment per l'impacte positiu en el desenvolupament dels infants.

Cal tenir present que en els vincles entre les escoles (de 0 a 3) i els museus hi ha diferents motivacions i obstacles que poden esdevenir catalitzadors o hàndicaps en l'èxit d'aquestes experiències educatives museístiques. En aquest sentit, investigacions prèvies mostren dificultats diferents i divergents. Per exemple, alguns autors expliquen que és difícil que els infants petits visitin el museu en persona i que seria interessant que els museus vagin a les escoles (Barrio Fernández et al., 2022), mentre que altres subratllen que els mestres d'educació infantil utilitzen la visita al museu només com una excursió però sense treball educatiu (Tutkun, 2023). Contradictòriament hi ha diverses motivacions pedagògiques que té el professorat quan decideixen visitar museus amb infants menors de 3 anys, basades en l'aprenentatge pràctic i les experiències d'aprenentatge mediatitzades (Wolf i Wood, 2012). Per exemple, des d'una perspectiva del professorat de Nova Zelanda es destaca que les visites als museus ofereixen als infants un lloc per augmentar la seva capacitat creativa (Carr et al., 2022). A Ucraïna, la pedagogia dels museus es considera una oportunitat per tal que els mestres involucrin els infants en edat preescolar "en el patrimoni històric i cultural de la societat. És un factor eficaç en el desenvolupament cognitiu, estètic, mental i creatiu dels nens en edat preescolar" (Hnizdilova et al., 2023, p.68).

No obstant aquest potencial educatiu i pedagògic, estudis previs arreu del món mostren que els infants d'edat primerenca rarament van als museus amb les seves escoles, fet que s'hauria de canviar (Sarigiannidou, 2022) per aprofitar el seu potencial. Finalment, altres autors expliquen diferents factors que afecten el

procés de decisió i el paper dels professionals de l'escola quan es plantegen anar a un museu, com ara "el cost, la seguretat, el comportament, l'organització, la rellevància, la justificació per als pares i directors (...) Els professors sovint es troben fora de la seva profunditat i se senten inadequats, fins i tot espantats (...) El 'factor por'" (Griffin, 2011, p.195). També hi ha altres qüestions no només relacionades amb el professorat de l'escola, sinó centrades en els i les professionals dels museus o les característiques de les activitats que ofereixen. D'una banda, Bowers (2012) va assenyalar la manca de temps per dissenyar activitats, així com per trobar personal o obtenir suport de la direcció del museu. D'altra banda, Dere i Çifçi (2022) van trobar que els professors de vegades senten que l'entorn del museu no és adequat per als infants. Per tant, hi poden intervenir molts factors, i el fet d'apropar-se a ambdues perspectives -museu i escoles-, tal com s'aborda en aquesta investigació, permet tenir una perspectiva més sòlida sobre les dificultats, motivacions i punts de vista d'ambdós agents.

2.3. Didàctica, infància i museus

Els museus són patrimoni material i immaterial, i acosten cultura, història, art, ciència, i un llarg etcètera a tots els públics. Especialment rellevant és el públic escolar, ja que a través de la vinculació entre les escoles i els museus l'alumnat pot adquirir una gran varietat de coneixements i valors. Prèviament s'ha assenyalat als museus com a espais vius que permeten la conservació, la investigació i l'ús didàctic (Álvarez Domínguez, 2016), convertint-se alhora en una eina fonamental per construir i conservar la identitat d'un lloc acostant la seva història a la societat (Jiménez Arévalo et al., 2019). A nivell educatiu, el

museu ha emergit com un element important en l'educació, per exemple per a la valoració del patrimoni (Panciroli, 2016), la pròpia educació patrimonial (Marín Viadel, 2012) o el desenvolupament de competències com la lingüística i la cultural. En aquest procés de desenvolupament, les institucions educatives i culturals poden col·laborar per beneficiar un aprenentatge més significatiu de l'alumnat.

Aquest aprenentatge, de manera indirecta i directa, té especialment rellevància en el camp de la didàctica, i segons Hidalgo (2012) la relació entre els museus i la didàctica es va començar a consolidar especialment durant les últimes dècades del segle XX. El rol del museu pot ser rellevant, per exemple, en la didàctica de les ciències socials (Zabala i Roura Galtés, 2006), encara que pugui transcendir a qualsevol disciplina. I és que, en el museu, sigui quina sigui la seva temàtica, es pot "ensenyar i aprendre amb el patrimoni" (Suárez et al., 2014) i segons els mateixos autors, a través dels sentits l'alumnat s'acosta a aquest patrimoni:

"En mirar, l'estudiant capta part de l'essència del patrimoni: la seva forma, la seva estètica, el seu tacte...; a l'anterior li segueix l'acte d'escoltar el que els experts ens diuen del patrimoni, sigui mitjançant l'explicació d'un guia, la lectura de panells o altres textos o el visionat d'audiovisuals, cosa que fa factible conèixer alguns dels significats que encoratgen aquests referents (la seva funcionalitat, les històries de vida lligades a ell, la seva importància per a determinats col·lectius...). I finalment, mirar i escoltar han de permetre a l'estudiant parlar, crear un determinat producte, per a la

qual cosa caldrà interpretar i assimilar el missatge rebut prèviament, és a dir, pensar" (Suárez et al., 2014, p.40).

En aquesta àrea de la didàctica de les ciències socials es considera també la visita al museu com a un element important (Escribano-Miralles i Molina, 2015) que pot afavorir l'ensenyament-aprenentatge de les ciències socials i de l'educació patrimonial. En consonància amb els principis globalitzadors i interdisciplinaris que caracteritzen l'educació infantil, es pot assenyalar el vincle d'aquesta educació patrimonial amb l'educació emocional i artística (Duarte Piña i Díaz de Mayorga Ramos, 2020). Les mateixes autores destaquen que poden treballar-se de manera conjunta alhora que enriquint-se mútuament en una mateixa experiència didàctica, englobant sabers i continguts conceptuals, procedimentals i actitudinals, afavorint el desenvolupament integral dels infants (Duarte Piña i Díaz de Mayorga Ramos, 2020).

Aprofundint en la vessant de l'educació artística, i en relació amb la didàctica de les arts visuals, els museus ofereixen múltiples recursos i activitats didàctiques que pretenen captar l'atenció del públic escolar i generar coneixement a través de l'art (Montiel-Gaitán, 2021). L'interès a nivell pedagògic al voltant de l'art, per exemple, l'art contemporani també contempla les propostes museogràfiques (Macaya i Valero, 2022). A més a més els museus d'arts visuals públics i privats estan en constant reformulació, i la seva dimensió didàctica és inqüestionable a nivell nacional i internacional (Abad de los Santos, 2018). En aquest sentit, hi ha diferents exemples de museus amb propostes educatives al voltant de l'art. El museu aragonès d'art contemporani IAACC Pablo Serrano ofereix des de l'inici del seu programa educatiu en el curs 1994-1995 tallers d'educació artística per a l'etapa d'educació infantil (Abad Villarroya i Escanilla Martín, 2011), mentre que

Andueza et al. (2016) destaquen diferents museus que vinculen l'educació i l'art contemporani, per exemple, el Museu d'Art Modern – MoMA de Nova York que treballa a partir de la metodologia Visual Thinking Strategies (VTS). El VTS va permetre en el seu moment, entre altres, desenvolupar habilitats d'observació, de comunicació o de pensament, amb impacte des de l'etapa preescolar (Yenawine, 2013). Per tant, la pròpia educació artística està trobant en els museus d'art un escenari d'innovació educativa i investigació al llarg de l'última dècada (Fontal Merillas, 2009).

En el paradigma actual de la necessitat d'ampliar el camp d'acció, reflexió i anàlisi de les arts visuals i plàstiques (Duran Armengol, 2008), els museus poden tenir un paper rellevant, considerant que és un dels “llocs” on l'art habita, ja que aquest art no té un lloc únic sinó que és divers de la mateixa manera que els seus contextos (Agra, 2003). Investigacions prèvies destaquen la importància de les experiències artístiques en els museus per afavorir la creativitat (Beltrán et al., 2003; Huerta i Jardón, 2025), la capacitat d'anàlisi (Andueza et al., 2016) o el desenvolupament cognitiu (Eisner, 1972, 2009) dels infants. Altres autors assenyalen el museu com a una “eina didàctica en l'educació artística” (Ricomà Vallhonrat et al., 2007), subratllant el rol de les arts visuals en els museus, per exemple, per a desenvolupar una mirada crítica o l'observació atenta, segons els mateixos autors. A més a més, és important començar aquest acostament en la infància, aportant en el desenvolupament del llenguatge visual-plàstic dels infants i “formant espectadors” (Moreno Montoro, 2007) vers el món de les arts, tant en els museus com en múltiples manifestacions artístiques.

En aquesta didàctica de les arts visuals, l'etapa d'educació infantil té unes característiques pròpies i singularitat que els museus han de tenir en compte quan dissenyen i duen a terme propostes per als infants:

“És fonamental que des dels museus s'ensenyi a experimentar, a emocionar-se, a mirar els objectes visuals i a desxifrar el seu missatge. No és el mateix veure imatges en un llibre que contemplar-les en un museu on es pot observar la mida, les textures, els colors i les característiques particulars de cada objecte visual. Per a l'alumnat d'infantil, visitar el museu en companyia dels educadors resulta sempre una experiència enriquidora, estimulante i generadora de coneixements en un espai arquitectònic envoltant, radicalment oposat a la seva escala vital i diferent al seu entorn quotidià.” (Marrades Puig, 2016, p.31).

Per tant, en aquesta descoberta de l'art, és necessari el temps, oferir temps als infants per a explorar, sentir i observar, alhora que fer servir els sentits per adonar-se de les característiques del propi art en un espai diferent de l'aula. Aquest canvi d'escenari, de l'aula al museu (Fontal Merillas et al., 2015), permet, dins la didàctica de les arts visuals durant la infància, segons les mateixes autores, ampliar les vivències i experiències dels infants, juntament amb promoure la imaginació i creativitat individual i compartida. Segons Leite (2013), la trobada entre els infants i l'art dins els museus pot generar experiències positives, sensacions, joc, descobertes o reflexió. Tot i això, per tal d'aconseguir una repercussió educativa, s'ha de considerar que és important que la visita al museu formi part d'una planificació escolar (Gabre, 2019), en el marc del

currículum educatiu i en consonància amb les experiències significatives que es pretenen adquirir en l'etapa de l'educació infantil.

D'aquesta manera, en un context didàctic, és important no solament la pròpia visita al museu, sinó de quina manera s'emmarca i es prepara la visita amb els infants, així com la reflexió i les propostes després de l'experiència al museu, per completar el procés d'aprenentatge. L'alumnat pot acostar-se a tot el que significa un museu abans, durant i després de la seva visita in situ, ja que el museu no solament permet accions com observar, analitzar, comparar o imaginar, sinó també aprendre i reflexionar sobre la ciència, l'art, la societat, la naturalesa i els valors ciutadans, despertant interès (Melgar i Donolo, 2011) cap al museu en general, i també en particular cap als propis objectes i peces que s'hi troben. Aquest interès i curiositat que es poden crear en els nens i les nenes des de petits és rellevant per al seu desenvolupament i el seu futur, ja que les seves experiències primerenques a l'interior dels museus influeixen en la seva predisposició futura (Falk i Dierking, 2000), començant a cultivar una actitud positiva i fins i tot una motivació cap al món dels museus.

Per aconseguir aquesta actitud i interès pel museu en l'alumnat, una peça clau serà l'experiència viscuda en la interacció entre les escoles i els museus. Si ambdues estan alineades i satisfetes, els beneficis seran per a tots els implicats, i l'impacte en l'alumnat molt més gran, ja que les experiències úniques als museus (Hooper-Greenhill, 2007) són font d'aprenentatge i emoció. Per exemple, serà clau que hi hagi la possibilitat dins del museu d'una participació activa de l'alumnat, especialment en l'etapa de la infància (Hein, 1998). A través de l'acció directa es poden crear vincles amb el museu, la seva història, els seus objectes, l'art o la ciència, acostant-se des de la participació. Les investigacions en el camp

de la didàctica i la psicologia destaquen que la interactivitat es eficaç per a generar aprenentatges, i aquesta possibilitat d'experimentació i acció és cada vegada més present en els museus (Hidalgo, 2012) encara que queda molt camí per a seguir recorrent i avançant, alhora que són necessàries més investigacions i evidències en aquest camp.

També és rellevant la capacitat dels equips professionals del museu per adaptar-se al públic escolar infantil, ja que segons Cardona-Vásquez et al. (2017) aquests professionals han de repensar el llenguatge amb el qual es dirigeixen als infants i poden no sentir-se prou preparats o preparades per interactuar amb infants menors de 5 anys, per exemple, per saber com realitzar la transposició didàctica idònia per a la seva edat. Si aquesta adaptació didàctica i pedagògica es realitza adequadament, l'experiència dels infants i dels professionals educatius serà molt més positiva, acostant-los al museu com un espai del seu entorn on poder participar i enriquir-se. En aquest sentit, un dels valors clau del museu és la seva capacitat per contenir i generar vincles identitaris (Fontal Merillas, 2020), connectant societat, territori i cultura amb els nens i nenes des de la infància.

Per tant, el vincle museu-escola es pot promoure des de l'etapa d'educació infantil, afavorint reflexions i coneixement per apreciar i respectar els espais museístics (Ruiz Berrio, 2006; Zabala i Roura Galtés, 2006). A partir de les visites escolars i altres formes d'interactuar amb els museus, l'alumnat -en les diferents etapes educatives- s'acostuma al llenguatge del museu, s'acosta a la seva història i elements, descobreix la seva ciutat o aspectes relatius a la ciència, a l'art, la tecnologia o la música. Per a alguns escolars serà la seva primera visita a un museu, i potser l'inici d'altres conseqüents. L'escola, per tant, pot aprofitar el potencial del museu, recordant que "educar en els museus no consisteix

només en ensenyar coses als visitants, sinó que els mateixos visitants facin servir els museus de manera significativa per a ells" (Alderoqui i Linares, 2005, p.120), a través dels diferents llenguatges, especialment durant la primera infància.

CAPÍTOL 3

METODOLOGIA

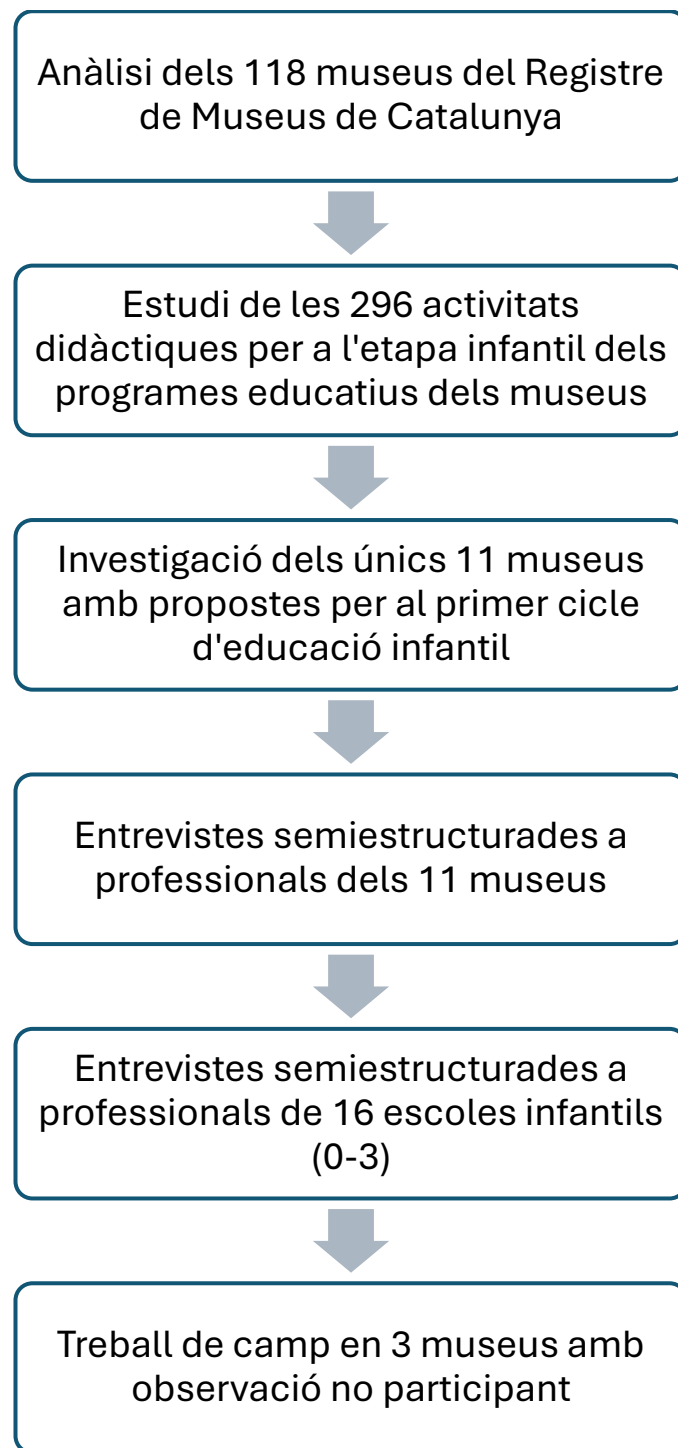
3. METODOLOGIA

En aquest apartat s'exposa la metodologia de la tesi, detallant la seqüència i passos seguits, la mostra i la seva selecció, així com els instruments emprats i procediment d'anàlisi de la informació.

La investigació s'ha dut a terme des d'una vessant quantitativa i qualitativa, amb una part d'estadística descriptiva i amb una perspectiva holística. A nivell introductori, destacar que per una banda s'han analitzat 296 activitats educatives del total dels museus registrats a la comunitat autònoma de Catalunya, i per altra banda, s'han dut a terme 27 entrevistes semiestructurades, onze de les quals a professionals dels únics museus que ofereixen activitats didàctiques per a infants de 0 a 3 anys, i les altres setze a professionals d'escoles que han realitzat alguna d'aquestes activitats. En el procés de recollida de dades i informació també s'ha realitzat treball de camp en tres dels museus per analitzar i conèixer els materials i espais destinats a aquest públic, juntament amb les vivències dels infants durant el transcurs de les propostes.

Per tant, el procediment metodològic es va seqüenciar en dos grans passos, que es desenvolupen en els següents apartats, i amb una representació visual introductòria dels mateixos que es pot observar a la Figura 1, considerant que prèviament es va dur a terme la revisió bibliogràfica, disseny de la pròpia metodologia i validació de les entrevistes tal com s'explica més endavant.

Figura 1. Seqüència esquemàtica de la part pràctica de la metodologia

Font: Elaboració pròpia

3.1. Pas metodològic 1

En aquest primer pas es va dur a terme una anàlisi de tots els museus inscrits al Registre de Museus de Catalunya (s.d.) (un total de 118 museus). El Registre de Museus de Catalunya és el catàleg oficial dels museus situats a Catalunya i està reconegut com a un inventari oficial (Parés i Rigau, 1997; Puertas, 2005), essent gestionat pel Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya.

Es va dur a terme una anàlisi de totes les pàgines webs dels museus, per determinar, en primer lloc, si ofereixen programes educatius; en segon lloc, per saber quins inclouen l'educació infantil en la seva oferta; i en tercer lloc, per analitzar els museus amb programes educatius d'educació infantil (primer i segon cicle) aplicant un disseny quantitatiu no experimental que es descriu a continuació i considerant que la investigació quantitativa explica un fenomen mitjançant dades numèriques (Creswell, 1994) i el disseny no experimental és utilitzat en l'àmbit educatiu (Dimarucot, 2022; Zhong i Xia, 2020).

En aquest sentit, es van estudiar les activitats educatives dels museus que inclouen l'educació infantil en els seus programes. En total es van analitzar un total de 296 activitats. Es va dur a terme la recollida de dades, registrant els següents paràmetres numèrics per a cada museu:

- Nombre d'activitats per a l'educació infantil. Cada activitat es pot descriure com una proposta que el museu ofereix a les escoles, amb l'objectiu d'intentar que l'escola i els seus alumnes vagin al museu, i essent aquesta proposta independentment de les altres, amb les seves pròpies característiques i tipologia.

- Rang d'edat al qual es dirigeixen les activitats. Separant totes les possibles combinacions dins el rang de 0 a 6: només per a I0, I1, I2, I3, I4 o I5, per a tot el primer cicle (0-3), per a tot el segon cicle (3-6), el total de l'etapa (0-6) i altres combinacions que apareixen i es contemplen en la recollida de dades (I2 i I3; I3 i I4; I4 i I5; des de I2 a I5; des de I0 a I3).
- Durada de les activitats. Amb la següent classificació: menys de trenta minuts; entre 30 minuts i 59 minuts; entre una hora i una hora i mitja; més d'una hora i mitja.
- Tipologia d'activitat, segons la seva naturalesa. Es va fer una prova prèvia amb una mostra de 20 museus per identificar les tipologies. Quan s'havien analitzat 8 museus, s'havien trobat 6 categories. No es va trobar cap altra categoria dins de la mostra de prova de 20 museus. Per tant, es van establir les següents 6 categories:
 1. Taller o workshop: una proposta o activitat pràctica.
 2. Itinerari o excursió: un recorregut que inclou sortir a l'exterior del museu.
 3. Visita guiada: una ruta pel museu o algunes zones del mateix.
 4. Visita guiada i taller: inclou dues parts; la ruta i la proposta pràctica.
 5. Joc: una activitat lúdica i interactiva.
 6. Experimentació: una proposta manipulativa que involucra diferents sentits.

Finalment, aquestes sis tipologies van ser analitzades i exemplificades des d'un enfocament qualitatiu descriptiu i exploratiu, que s'utilitza sobre temes encara poc estudiats (Walker, 2005), en aquest cas per poder entendre l'oferta que tenen els museus per a l'educació infantil.

3.2. Pas metodològic 2

Tal com s'observa en el primer apartat dels resultats, en l'anàlisi de les 296 activitats didàctiques dels museus realitzat en el pas anterior, es va detectar una escassa presència del primer cicle de l'educació infantil en els programes educatius dels museus catalans. En aquest primer pas metodològic es van trobar només 10 museus (dels 118 que conformen el Registre) que oferien activitats didàctiques per a aquest públic en l'etapa 0-3 en el curs acadèmic 2021-2022. Posteriorment es va tornar a examinar la totalitat dels 118 museus per analitzar l'oferta del programes educatius corresponents al curs acadèmic 2022-2023 i es van trobar els mateixos museus i un nou, amb un total d'11 museus amb propostes per escoles dels 0 als 3 anys. La llista dels museus es pot observar a la Taula 1.

Taula 1. Mostra dels museus catalans amb activitats didàctiques per a alumnat dels 0 als 3 anys

Museu	Localització
Museu d'Art de Cerdanyola - Can Domènech	Cerdanyola del Vallès
Museu de Ciències Naturals de Barcelona	Barcelona

Museu de la Ciència i de la Tècnica de Catalunya	Terrassa
Museu de la Xocolata	Barcelona
Museu de l'Estampació	Premià de Mar
Museu de Lleida Diocesà i Comarcal	Lleida
Museu del Suro	Palafrugell
Museu Deu	El Vendrell
Museu Nacional d'Art de Catalunya	Barcelona
Museu Thermalia	Caldes de Montbui
Vil·la Casals-Museu Pau Casals	El Vendrell

Font: Elaboració pròpia

Aquests 11 museus, els únics del Registre amb propostes per a l'etapa d'educació infantil dels 0 als 3 anys en el curs acadèmic 2022-23, van ser estudiats per tal d'examinar i comprendre la seva oferta didàctica. Per tant, primerament es va fer un anàlisi dels seus programes educatius publicats en les seves pàgines web, per tal de tenir una perspectiva global del nombre d'activitats, la seva durada, el rang d'edat específic i la tipologia de l'activitat. Els programes educatius dels llocs web permeten a les escoles conèixer les activitats que ofereixen. Com subratllen Fotakis i Economides (2008), els museus utilitzen internet per comunicar les seves activitats. Durant els últims anys han millorat la imatge en línia (Kabassi, 2017) i han desenvolupat programes educatius específics per a les escoles. Una vegada ja es disposava d'aquesta panoràmica de cadascun dels museus i les seves activitats, es va contactar amb els 11 museus per concertar entrevistes i així poder complementar la informació i detallar el funcionament de les activitats, els seus objectius educatius, el procés

de creació i evolució, alhora que podent aprofundir en els vincles i la relació entre els equips professionals del museu i les escoles.

D'aquesta manera, en el disseny de l'entrevista als museus, es va decidir incloure dues parts, i es va estructurar en dos blocs clarament definits. La primera part focalitzada en les activitats didàctiques, els seus orígens i objectius, mentre que la segona centrada en la comprensió d'aspectes organitzatius, amb la vinculació amb les escoles, els beneficis de les propostes educatives i altres aspectes relacionats amb la visita dels infants. L'entrevista va ser validada per tres experts, considerant aquesta validesa per judici d'experts com un referent a nivell metodològic (Escobar-Pérez i Cuervo-Martínez, 2008) centrat en l'anàlisi de persones qualificades i amb trajectòria en la temàtica que poden oferir valoracions, evidències i informació de gran utilitat (Cabero i Llorente, 2013; Escobar-Pérez i Cuervo-Martínez, 2008). Els perfils dels tres experts varen ser un home i dues dones, els tres amb la titulació de doctors, professorat en l'àmbit universitari de dues universitats diferents, l'àrea de formació i experiència dels quals es centra en el camp educatiu, els museus i el consum cultural per tal d'obtenir una visió el més completa i àmplia possible. En aquest procés de validació de l'entrevista als museus, també es va validar l'entrevista a les escoles, que es realitza finalment a un total de 16 escoles, el procediment de la selecció de les quals s'explica més endavant.

Per tant, aquesta part metodològica, inclou dos blocs d'entrevistes semiestructurades (Adams, 2015), amb un total de vint-i-set entrevistes, dividides en 11 entrevistes a museus i 16 entrevistes a escoles infantils (de 0 a 3 anys). Les entrevistes permeten proporcionar informació rellevant sobre un tema (Barbour i Schostak, 2005), des de la perspectiva dels grups d'interès (Sovacool

et al., 2018). Un disseny metodològic centrat en entrevistes és una de les vies més utilitzades per a la recollida de dades en recerca social (Hopf, 2004) i les entrevistes semiestructurades proporcionen dades riques (Magaldi i Berler, 2020), amb una guia de preguntes flexible (Dearnley 2005), que permet aprofundir en diferents aspectes durant la realització de les mateixes, ja que ofereixen marge per afegir preguntes addicionals segons el transcurs de l'entrevista i obtenir més informació (Hernández Sampieri et al., 2014). Per tant, les entrevistes permeten recollir dades, materials empírics, motivacions i experiències dels entrevistats (Fontana i Frey, 2005; Gill et al., 2008).

D'una banda, durant els mesos d'abril, maig i juny de 2023 es van realitzar 11 entrevistes als museus. Els onze museus, tal com s'ha exposat, són els únics museus inscrits al Registre de Museus de Catalunya (d'un total de 118) que inclouen l'educació infantil (0-3) en els seus programes educatius publicats en línia (corresponents al curs 2022-2023). Es van entrevistar un total de dotze professionals del museu degut a que una de les entrevistes es va realitzar a dues persones del mateix museu. La Taula 2 mostra el seu perfil. Gairebé la meitat dels professionals dels museus entrevistats són els coordinadors de l'àrea educativa del museu, i el 75% dels entrevistats tenen més d'11 anys d'experiència treballant en l'àmbit museístic. En relació amb el nivell educatiu, el 41,67% té estudis de grau i un 41,67% de màster, concretament, el Màster en Gestió del Patrimoni i Museus. Hi ha una formació de base diversa, que inclou, per exemple, Història de l'Art, Biologia o Geografia i Història. Per altra banda, el 75% dels professionals dels museus entrevistats són dones i el 25% són homes, amb una edat mitjana de 45,33 anys. És rellevant subratllar que el professional més jove entrevistat té 30 anys, i el més gran té 58 anys.

Taula 2. Perfil dels i les professionals del museus entrevistats

Gènere	Femení	75%
	Masculí	25%
Edat	Entre 30 i 40	33,33%
	Entre 41 i 50	25%
	Entre 51 i 60	41,67%
Estudis	Secundària	8,33%
	Grau	41,67%
	Màster	41,67%
	Doctorat	8,33%
Experiència professional en l'àmbit dels museus	Menys de 10 anys	25%
	Entre 11 i 20 anys	33,33%
	Entre 21 i 30 anys	41,67%
Càrrec	Coordinador/a de l'àrea educativa el museu	41,67%
	Direcció del museu	25%
	Tècnic/a del museu	33,33%

Font: Elaboració pròpia

Per altra banda, en relació a la selecció de les escoles del primer cicle d'educació infantil, totes elles situades a Catalunya, el procediment de la mostra es va realitzar de la següent manera: (1) En el moment de realització de les entrevistes als professionals de cada museu, es va preguntar si era possible saber quines escoles amb infants de 0 a 3 anys havien visitat el museu durant el curs acadèmic

actual o els anteriors. Mitjançant aquesta via es va poder accedir a 9 escoles infantils catalanes que havien participat en almenys una de les activitats d'un museu. (2) Aquest primer pas es va completar amb una cerca geogràfica, contactant amb escoles situades a prop de cadascun dels onze museus per saber si havien visitat algun museu amb un grup d'infants menors de 3 anys. Aquest era un requisit per incloure les escoles a la mostra. La mostra d'escoles es va aturar en 16 escoles perquè va ser el moment en què s'havia aconseguit com a mínim una escola per a cadascun dels museus de la mostra (excepte un d'ells que no havia rebut cap visita escolar de menors de 3 anys almenys des del 2020), per tant, es cobria la mostra de museus amb activitats educatives per aquest públic. Això implica que les 16 escoles infantils incloses en la mostra han interactuat directament (realitzant com a mínim una proposta del museu) amb 10 dels 11 museus catalans que són els únics que tenen oferta didàctica per aquesta franja d'edat, fet que permet estudiar i analitzar la interacció i vincles entre museus i escoles, que és un dels objectius de la present recerca.

Per tant, es van dur a terme 16 entrevistes a professionals de 16 escoles diferents d'educació infantil de 0 a 3 durant els mesos de maig, juny i juliol de 2023. En relació a la titularitat de les escoles, el 62,50% de la mostra es tracta d'escoles públiques, el 25% privades i el 12,50% escoles concertades. Tots els professionals de les escoles entrevistats són dones, amb una edat mitjana de 45,13 anys (31 la més jove i 60 la més gran), i totes elles amb més de 10 anys d'experiència laboral en educació. El seu perfil es pot observar a la Taula 3. Més de la meitat de les entrevistades, nou persones, són directores de l'escola infantil i la majoria d'elles estan directament implicades en la tasca educativa diària a l'escola, mentre que dues d'elles eren les coordinadores de l'etapa d'educació

infantil de l'escola, i cinc de les entrevistades eren tutores responsables d'un grup de 0 a 3 anys. En relació amb el nivell educatiu, més de la meitat tenen la titulació de grau, concretament Mestra en Educació Infantil (un 56,25%), un quart de la mostra té titulació de Tècnica Superior en Educació Infantil (Cicle Formatiu de Grau Superior), i el 18.75% restant va completar la seva formació inicial de grau amb un màster universitari o amb una segona carrera, per exemple, Psicologia o Psicopedagogia.

Taula 3. Perfil de les professionals de les escoles (0-3) entrevistades

Gènere	Femení	100%
	Masculí	0
Edat	Entre 30 i 40	25%
	Entre 41 i 50	56,25%
	Entre 51 i 60	18,75%
Estudis	FP – Cicle Formatiu de Grau Superior	25,00%
	Grau	56,25%
	Doble Grau	12,50%
	Master	6,25%
Experiència professional en l'àmbit dels museus	Entre 10 i 20 anys	56,25%
	Entre 21 i 30 anys	31,25%
	Entre 31 i 40 anys	12,50%
Càrrec	Coordinadora de l'etapa d'educació infantil	12,50%
	Direcció	56,25%
	Tutora del grup-classe	31,25%

Font: Elaboració pròpia

Observant les dades demogràfiques dels perfils dels equips professionals dels museus i les escoles, es poden detectar altes similituds entre les dues mostres, amb una edat mitjana pràcticament equivalent (al voltant dels 45 anys). No obstant això, en el cas dels museus poc més d'un 40% té entre 51 i 60 anys, mentre que en el cas de les escoles, un 56,25% té entre 41 i 50 anys- També hi ha diferències en relació amb la prevalença de dones (tots els professionals de les escoles i tres quartes parts dels professionals dels museus), la formació i els nivells d'experiència. D'una banda, els nivells d'experiència són més alts en les professionals de les escoles, i totes elles tenen més de 10 anys d'experiència, mentre que el 25% dels i les professionals dels museus tenen menys de 10 anys d'experiència. A més, hi ha un 12,50% de les professionals de les escoles que tenen més de 30 anys d'experiència, i aquesta àmplia trajectòria no està present a la mostra dels museus. D'altra banda, un percentatge elevat dels entrevistats té estudis superiors, més del 90% dels professionals dels museus i el 75% dels professionals de l'escola.

Del total de les vint-i-set entrevistes (11 als museus i 16 a les escoles infantils), vint-i-cinc es van gravar amb el permís dels participants i es van transcriure per a la seva anàlisi. Les altres dues entrevistes no es van gravar perquè els participants no ho van autoritzar, de manera que les respostes d'aquestes dues entrevistes van ser escrites durant el transcurs de les mateixes. La durada mitjana de les entrevistes als museus va ser de quaranta-un minuts, i la de les entrevistes a les escoles, de vint minuts. Es va dur a terme una anàlisi temàtica (Linstone i Turoff, 2002) de les 27 entrevistes, considerant que "l'anàlisi temàtica proporciona una eina de recerca flexible i útil, que pot proporcionar un relat ric i detallat, però complex, de les dades" (Braun i Clarke, 2006, p.78). L'anàlisi es va

dur a terme utilitzant QDA Miner Lite per tal de crear temes i subtemes (Adu, 2019) i obtenir una visió més completa de cada tema. El programari com QDA Miner Lite optimitza el procés de categorització i codificació i també proporciona informació quantitativa com els percentatges (Silver, 2015) per analitzar el pes de cada tema i subcategoria.

Finalment, dins el marc metodològic, es va desenvolupar un treball de camp en el Museu de Ciències Naturals de Barcelona (Barcelona), el Museu de la Ciència i de la Tècnica de Catalunya (Terrassa) i el Museu Déu (El Vendrell). Aquest treball de camp tenia principalment dos objectius, per una banda, analitzar i entendre com es preparen els espais i materials didàctics per als infants de 0 a 3 anys, i per altra banda, observar directament com es desenvolupen tres activitats educatives en aquests museus. Dues d'aquestes visites van estar més centrades en la conceptualització de com funciona el museu en l'etapa d'educació infantil observant experiències de grups escolars en aquesta etapa, juntament amb conèixer com s'adapta la proposta per a menors de 3 anys, i l'altra visita es va poder observar directament l'activitat realitzada amb un grup d'infants de 2 a 3 anys, permetent apropar-se al seu procediment i a com la viuen els infants a través de l'observació no participant (Gold, 1958) i el registre de les observacions en un diari. L'observació no participant s'utilitza generalment en la investigació educativa per observar intervencions, vocalitzacions i interaccions de l'alumnat en un context (Countryman et al., 2016; Wagner, 2006), en aquest cas, l'interior del museu. El diari de camp permet entre altres, realitzar processos descriptius, interpretatius i explicatius (Rojas i Ortiz Jiménez, 2020), per tal de poder analitzar i descobrir en aquest cas l'experiència i reaccions dels infants al llarg de la implementació de la proposta didàctica del museu.

A partir de l'anàlisi de tota la informació recopilada en el treball de camp i les entrevistes als professionals dels museus i de les escoles, s'elaboren els resultats exposats en el següent capítol.

CAPÍTOL 4

RESULTATS

4. RESULTATS

Aquesta secció es divideix en 4 grans apartats al voltant de l'anàlisi, per una banda, de les activitats didàctiques per l'alumnat del primer cicle d'educació infantil en els museus catalans i, per altra banda, de la relació entre els equips professionals dels museus i de les escoles infantils.

El primer apartat reflecteix la situació actual dels museus de Catalunya en relació als seus programes educatius i activitats didàctiques dissenyades per a tota l'etapa d'educació infantil (0-6). A partir de la informació extreta del primer pas metodològic descrit en l'anterior apartat, es desenvolupa un anàlisi quantitatiu i qualitatiu per descriure les característiques d'aquests programes i propostes educatives, juntament amb l'exploració de les sis tipologies d'activitats.

El segon apartat examina únicament les propostes didàctiques dels museus per al primer cicle d'educació infantil (0-3), a partir de l'anàlisi de la primera part de les entrevistes realitzades a professionals dels museus, desenvolupant les seves característiques principals, detallant les tipologies d'aquestes activitats (on a més a més de les 6 exposades en la primera part dels resultats es detecten dues tipologies noves, amb un total de 8). També s'exposa el context de les activitats didàctiques per tal de conèixer els objectius educatius que els museus pretenen aconseguir, la pròpia motivació per dissenyar aquestes propostes i la seva evolució. Finalment, a partir del treball de camp realitzat, es descriuen quins elements són rellevants en l'experiència dels infants quan visiten el museu, en relació als espais, els materials i l'organització de les propostes.

El tercer apartat explora sis temàtiques que pretenen aprofundir en la comprensió de la relació entre els i les professionals dels museus i de les escoles infantils (0-

3). A partir de l'anàlisi de les 27 entrevistes, es desenvolupen aquests sis grans eixos o temàtiques, analitzant i comparant les seves perspectives: motivacions escolars per anar al museu, adaptació museística a les necessitats dels infants menors de tres anys, principals dificultats percebudes en la interacció entre ambdues institucions, beneficis derivats de la relació entre museu-escoles per a tots els implicats, interès per una oferta més àmplia, i finalment, aspectes importants en la interacció i comunicació entre els professionals dels museus i les escoles.

El quart i darrer apartat exposa l'experiència de les escoles infantils quan interactuen amb els museus. A partir de l'anàlisi de les setze entrevistes als professionals educatius, es vertebren cinc àrees importants en aquesta experiència: l'organització de la visita al museu, la vivència dels infants i els valors transmesos, la rellevància de les activitats prèvies i posteriors a la visita, el rol de les famílies, i finalment aportacions sobre què hauria d'oferir un museu per connectar amb l'alumnat en aquesta franja dels 0 als 3 anys.

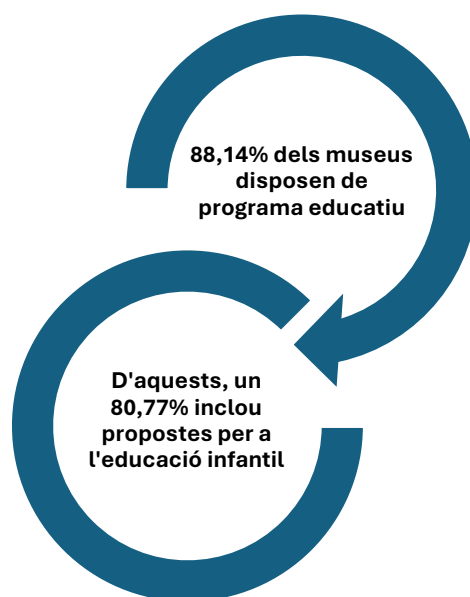
4.1. Presència de l'educació infantil en els programes educatius dels museus catalans

4.1.1. L'educació infantil i els museus

Els resultats de la recerca mostren quina és la presència de programes educatius en els museus de Catalunya (Figura 2). Un total de 104 dels 118 museus de Catalunya, un 88,14%, ofereixen activitats educatives per a les escoles. Els programes educatius dels museus tenen diferents propòsits, principalment enfocats a apropar l'art, la cultura, la història, la ciència i les tradicions als infants

i a les escoles. Els seus objectius també són connectar agents socials i culturals, promoure el pensament reflexiu i crític, desenvolupar una nova narrativa al voltant dels museus, posar en valor el patrimoni de cada lloc i convertir-se en un lloc atractiu per a infants i joves. D'aquests 104 museus amb programes educatius, un total de 84 inclouen l'educació infantil en la seva oferta (un 80,77%), representant un 71,19% de la mostra total de 118 museus. S'observa per tant, que un nombre elevat de museus dissenyen programes educatius per a escoles i més de tres quartes parts d'ells consideren l'etapa de l'educació infantil.

Figura 2. Percentatge de museus catalans amb programes educatius i amb presència de l'etapa d'educació infantil

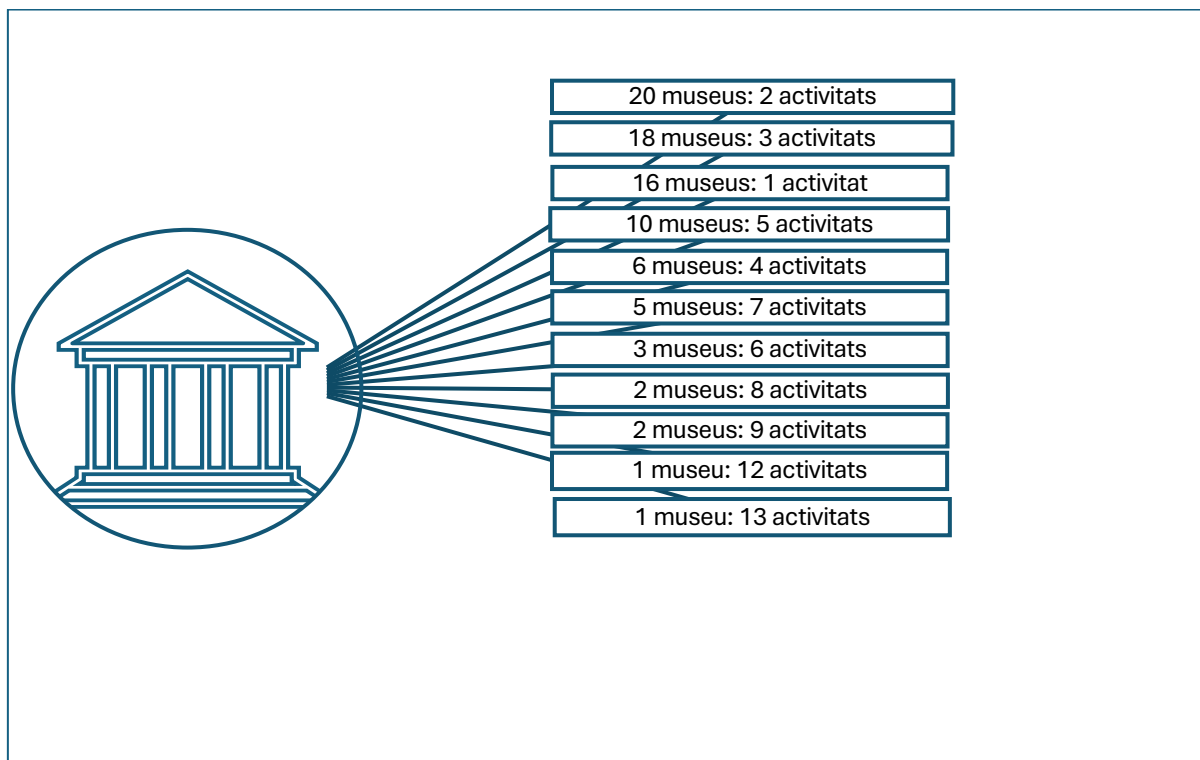

Font: Elaboració pròpia

Els 84 museus que inclouen l'educació infantil en els seus programes ofereixen un total de 296 activitats. Això correspon a una mitjana de 3,52 activitats per

museu i una moda de 2 activitats. No obstant, el màxim de la mostra és 13 activitats que un dels museus dissenya per a l'etapa de l'educació infantil, i el mínim una activitat, de manera que el rang és 12 i la desviació estàndard 2,48. El rang és relativament significatiu, ja que la moda de la mostra reflecteix que el més habitual és que els museus ofereixen només 2 activitats per a l'educació infantil, tot i que algun dels museus inclouen en els seus programes un nombre més elevat d'activitats. La Figura 3 il·lustra les diferències entre museus en relació a aquest nombre d'activitats per a l'educació infantil.

Figura 3. Nombre d'activitats que els museus ofereixen per a l'etapa d'educació infantil

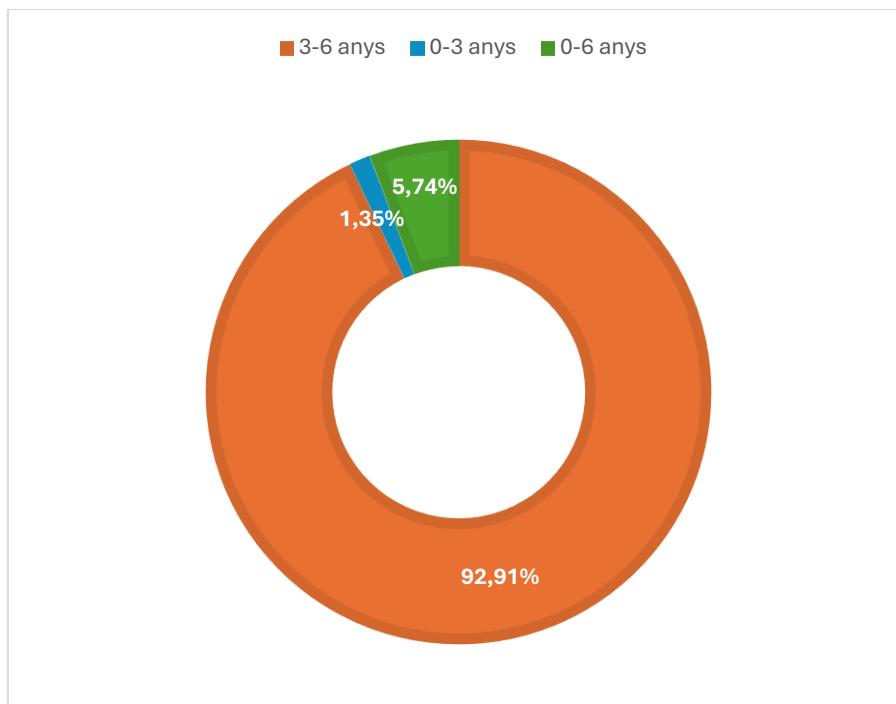

Font: Elaboració pròpia

Un 64,29% dels museus (54) ofereixen 3 o menys activitats per a l'educació infantil. Un altre grup de museus (33,33%) ofereix entre 4 i 9 activitats. Finalment, només 2 museus ofereixen més de 10 activitats (2,38%). Tot i que els museus inclouen l'educació infantil en els seus programes, la majoria d'ells ofereixen un nombre limitat d'activitats (entre 1 i 3 propostes didàctiques).

En relació amb el rang d'edat, la majoria de les activitats (275 de 296) estan destinades a infants de 3 a 6 anys (Figura 4), essent un 92,91% del total. Només un 1,35% de les activitats (4 activitats) estan pensades exclusivament per a nens i nenes de les escoles de 0 a 3 anys. El 5,74% restant, corresponent a 17 activitats, estan dissenyades per a infants entre 0 i 6 anys.

Figura 4. Presència de les etapes 0-3 i 3-6 en les activitats didàctiques dels museus

Font: Elaboració pròpia

Cal destacar que una gran part dels museus (un 79,27%) que ofereixen programes educatius per a infants de 3 a 6 anys solen dissenyar activitats sense diferenciar-se el grup d'edat concret dins aquest rang. Algunes de les propostes, un poc més d'un vint per cent (57 de 275 activitats), sí que especifiquen l'edat concreta (de 3 a 4 anys, de 4 a 5 o de 5 a 6). El mateix succeeix amb els museus que dissenyen activitats per a tota la franja dels 0 a 6 anys, ja que un 70,59% tampoc diferencien l'edat dels infants tot i les grans diferències que hi ha en aquesta franja d'edat, i només 5 activitats tenen una edat específica indicada (per exemple, de 2 a 4 anys). Finalment, considerar que només un 7,09% del total de les 296 activitats dels museus tenen en compte les escoles amb infants menors de 3 anys. Els resultats mostren que hi ha 21 activitats en els programes educatius de 10 museus (un 11,90% dels museus) destinades a infants de 0 a 3 anys.

En relació a la durada de les activitats, 203 de les 296 tenen una duració estimada d'entre seixanta i noranta minuts, mentre que 30 activitats estan dissenyades per durar entre trenta i cinquanta-nou minuts, i les 63 activitats restants tenen una duració de més de noranta minuts. És important apuntar que la majoria d'aquestes últimes activitats amb una extensió elevada corresponen a dues de les sis tipologies categoritzades que expliquen la seva durada. Per una banda, les activitats que inclouen dues grans parts (visita guiada i taller), i d'altra banda els itineraris o excursions. Aquestes dues tipologies conjuntament amb les altres categories detectades s'analitzen en el següent apartat.

4.1.2. Tipologies d'activitats categoritzades

Per entendre i descriure l'oferta que tenen els museus per a l'educació infantil, les 296 activitats es van classificar en sis tipologies (Figura 5). Gairebé un terç de les activitats (32,77%) són visites guiades i un altre 29,29% inclouen una visita guiada complementada amb un taller. El taller com a categoria és el tercer tipus d'activitat més freqüent (19,93%), mentre que l'itinerari o excursió representa només un 8,78% del total, i l'experimentació i el joc corresponen a menys d'un 6% cadascun.

Figura 5. Tipologies d'activitats (N=296) en els programes educatius dels museus per a l'etapa d'educació infantil

Visita guiada	• 97 activitats
Visita guiada + Taller	• 87 activitats
Taller	• 59 activitats
Itinerari o excursió	• 26 activitats
Experimentació	• 15 activitats
Joc	• 12 activitats

Font: Elaboració pròpia

En relació amb les tres primeres categories, la visita guiada és l'activitat més habitual que els museus ofereixen a les escoles d'educació infantil: es troben un total de 184 visites guiades, individualment o complementades amb tallers. Els tallers també són altament freqüents com a categoria individual i com a part de la tipologia que s'ofereix combinada amb una visita guiada, amb un total de 146 activitats.

Les visites guiades inclouen múltiples aspectes com l'ús de diferents llenguatges (per exemple, musical, plàstic i corporal), a través d'experiències sonores vinculades a cada pintura o escultura exposada en el museu, o mitjançant la creació de danses col·laboratives basades en diferents moviments inspirats en personatges observats durant la visita al museu. Una altre format de les visites guiades és a través de visites teatralitzades. Els museus que decideixen incloure aquestes visites teatralitzades ofereixen una experiència amb una ambientació especial on alguns dels professionals del propi museu es disfressen segons la seva temàtica, per exemple, convertint-se en pirates o personatges històrics. D'aquesta manera es pretén que la visita sigui més visual, captant l'atenció dels infants, i amb un ambient durant la visita més motivador. Per altra banda, una de les visites guiades s'ofereix en anglès. En referència a la implementació d'aquestes propostes, gairebé la totalitat de les visites guiades estan organitzades pel personal dels propis museus, ja que només 5 de les visites guiades estan pensades per tal que el professorat de les escoles gestioni la visita (amb recomanacions dels museus però no directament guiades pel seu equip educatiu).

En relació als tallers, és rellevant destacar que 60 dels 84 museus ofereixen aquesta categoria d'activitats. Els tallers són propostes o activitats pràctiques

relacionades amb una temàtica a partir de la qual es poden desenvolupar coneixements o habilitats, i els resultats mostren deu temes (representats en la Figura 6 de manera proporcional amb la seva prevalença) al voltant dels quals es dissenyen els tallers per a l'educació infantil en els museus catalans.

Figura 6. Temàtiques dels tallers didàctics dins els programes educatius

Font: Elaboració pròpia

Els tallers centrats en l'àrea de la pintura i en la construcció són els més habituals amb un 21,93% i un 21,23% respectivament del total de tallers. Els museus que ofereixen tallers de pintura dissenyen activitats que consisteixen, per exemple, a realitzar retrats inspirats en les pintures dels museus, o crear amb diferents tipus de tècniques pictòriques i materials plàstics, afavorint, per una banda, la pròpia

imaginació dels infants, i per altra banda, els processos i capacitats d'observació i atenció. Altres exemples de tallers relacionats amb la pintura són els tallers de pintura rupestre i els tallers d'estampació, així com la creació de murals col·lectius. En relació amb els tallers de construcció, els museus organitzen activitats on els infants poden construir diferents artefactes o màquines segons les temàtiques del museu, per exemple, una petita màquina d'impressió o un *taumàtrop*. Els tallers de construcció també inclouen elaborar elements com collarets, utilitzar petites màquines de teixir, fer paper reciclat o crear vaixells de mida petita. Altres tallers de construcció es dissenyen a partir de l'organització dels materials i espais on els infants poden crear lliurement, per exemple, amb materials de suro o trossos de fusta. Tots aquests tallers són coherents amb la tipologia i temàtica del museu i pretenen promoure l'aprenentatge dels infants des d'una perspectiva pràctica.

Els següents quatre tipus de tallers més freqüents són els tallers explicatius (15,75% del total), els tallers d'escultura (9,58%), els tallers sensorials (8,90%) i els tallers d'expressió corporal (8,23%).

Els tallers explicatius tenen com a objectiu transformar conceptes teòrics en pràctics, per exemple, els infants aprenen sobre la vida i les característiques dels ocells a través d'un taller de manipulació amb diferents plomes, empremtes i rastres, amb el guiatge de les explicacions. Altres exemples són els tallers explicatius sobre cultura i història. D'altra banda, en els tallers d'escultura els infants creen amb fang, argila o pastes de modelar, i trobem diferents enfocaments, amb tallers de modelatge guiats o amb tallers lliures i abstractes on els infants poden imaginar i fer l'escultura de manera flexible. Pel que fa als tallers sensorials, els museus ofereixen propostes pràctiques sensorials a partir

d'elements naturals com la xocolata, les flors o l'aigua. Finalment, els museus ofereixen tallers d'expressió corporal amb propostes centrades en la dansa, la imitació motriu d'escultures, disfressar-se i jugar amb les ombres.

Els tallers menys freqüents són els tallers narratius (4,79%) que parteixen de llegendes i contes; tallers d'alimentació (4,11%), per exemple, per poder fer pa; tallers de moviment (2,74%) amb gimcanes o jocs tradicionals; i tallers musicals (2,74%) experimentant i tocant diferents instruments.

Més enllà de les visites guiades i els tallers, tant per separat com de manera combinada, les altres tres tipologies d'activitats que ofereixen els museus són l'itinerari o l'excursió, l'experimentació i el joc. Referent als itineraris, els resultats mostren que hi ha tres subtipus d'itineraris o excursions: (1) aquells que es realitzen a l'entorn immediat del museu com jardins o espais naturals que l'envolten; (2) itineraris o excursions que es duen a terme a un lloc emblemàtic de la ciutat i es vincula l'excursió amb la temàtica del museu (per exemple, visitar una pedrera relacionada amb un museu arqueològic o anar en vaixell en relació amb un museu especialitzat en la pesca); (3) i aquells que es realitzen per diferents zones de la ciutat per aprendre més sobre estils arquitectònics, història o religió.

Finalment, amb una menor representació del total, els museus dissenyen propostes basades en l'experimentació (5,05%) i els jocs (4,05%) per a l'educació infantil. Les activitats d'experimentació ofereixen zones on els infants poden manipular i interactuar a través dels sentits o ambientar-se en un context diferent de l'habitual, per exemple, en un campament nòmada. Els jocs es basen en activitats lúdiques com per exemple, compartir i explorar jocs tradicionals.

4.2. Propostes didàctiques dels museus per al primer cicle d'educació infantil (0-3)

4.2.1. Perspectiva global de les activitats educatives

Es troben 30 activitats didàctiques que onze museus ofereixen a les escoles d'educació infantil de 0 a 3 anys (Taula 4) amb propostes molt diverses. A les pàgines web dels museus és possible trobar informació sobre 23 d'aquestes activitats, mentre que les altres van ser descobertes a través de les entrevistes. Els resultats mostren que la seva distribució és desigual entre els onze museus (tal com s'observa també en la Taula 4). Per una banda, hi ha 5 museus que ofereixen una activitat per a escoles infantils (0-3), i per altra banda hi ha un museu que ofereix nou activitats per a aquest rang d'edat. La mitjana és de 2,73 activitats per museu.

Taula 4. Activitats didàctiques per al primer cicle d'educació infantil i distribució entre els museus catalans

Museu	Nº activitats	Proposta educativa (curs 2022-2023)	Descripció de l'activitat
Museu d'Art de Cerdanyola - Can Domènech	1	Anem al museu	Es tracta d'una primera descoberta del museu enfocada a partir d'un recorregut sensorial i accessible. Consisteix en una visita pel museu on entren en acció diferents elements com un paisatge sonor, reproduccions de flors de tela o flors dels vitralls. El modernisme, les formes i els colors són els components clau, acostats de manera senzilla, a través del joc i l'exploració.
Museu de Ciències Naturals de Barcelona	4	La natura al nostre abast	Proposta que té lloc dins l'espai "El Niu de Ciència" del museu, on s'afavoreix que els infants puguin explorar amb autonomia, a través de les experiències sensorials i preguntes que sorgeixen a partir de la interacció amb els materials, per exemple, diferents tipologies de pinyes rossegades o senceres, cranis d'animals amb diferents denticions, o closques de cargols marines i terrestres. A més a més es disposa de material per a vincular l'activitat educativa del museu amb la de l'escola,

			abans o després de la visita, amb una petita guia amb indicacions per als docents i propostes de converses per a fer amb els infants.
		Sents el bosc?	Es tracta d'una activitat que també es desenvolupa dins l'espai "El Niu de Ciència" del museu. En aquest cas es centra en poder acostar-se als materials naturals d'un bosc mediterrani, explorant amb els sentits, tocant pells i plomes, buscant rastres, olorant herbes aromàtiques, identificant sons, i descobrint animals que viuen al bosc (i algunes de les seves característiques). Les seqüències sonores tenen una gran rellevància en aquesta activitat. També es disposa de material per als docents com en l'anterior cas, centrats en diàlegs i indicacions, sobre animals com els porcs senglars, les àguiles i els puputs, per exemple, comparant característiques de les seves parts del cos, descobrint tipologies de potes i les seves funcions.
		Visita lliure al Jardí Botànic	Aquesta proposta és guiada pel propi personal de l'escola ja que es tracta d'una visita lliure. Tot i això, des del museu s'ofereix un plànol, la possibilitat

			de visitar l'espai també de manera virtual, i una maqueta tàctil a l'entrada del Jardí.
		Niu volant	Consisteix en que “el museu va a l'escola”, en aquest cas a través dels seus materials, concretament un “contenedor” transportable que conté diferents materials (vegetals, geològics, marítims, etc.) per a realitzar propostes didàctiques (clarament explicades en un recurs del museu per als docents) per tal de desenvolupar habilitats de pensament científic, d'observació i raonament. L'equip del museu forma, assessora i acompanya als professionals de les escoles que hi participen, per poder treballar-ho en consonància amb la filosofia del museu. A més a més compta amb un “Diari de vol del Niu” on els docents poden documentar la seva experiència, reflexions didàctiques, valoracions de la proposta i compartir el seu feedback.
Museu de la Ciència i de la Tècnica de Catalunya	1	Espai d'experimentació “Explora 0-6”	Es tracta d'una zona àmplia dins el museu dissenyada específicament per a infants on puguin experimentar lliurement. La zona està dividida (i connectada) en dos grans àrees, una de les quals té el terra de sorra. En les

			dues àrees hi ha diferents propostes i sub-espais on manipular i explorar tant de manera individual com cooperativa entre diferents infants. Es troben per exemple, sistemes d'obertura i tancaments, propostes magnètiques, zona fosca per experimentar amb la combinació de llums, miralls, rampes, engranatges, taula de llum, pinzells de diferents mides, embuts, sistemes amb cubells i politges, etc. Hi ha elements col·locats estratègicament per a sorprendre als infants, o activar les seves habilitats relacionades amb la lògica o les matemàtiques.
Museu de la Xocolata	3	Fruites amb xocolata	Aquesta activitat es centra en experimentar amb les fruites i la xocolata, fent petites receptes i podent degustar-les.
		Experimen- tació amb xocolata	En aquest cas, es pretén poder acostar-se, a través dels sentits, a les característiques de la xocolata i el seu estat tant líquid com sòlid.
		Coneguem i pintem amb la xocolata	A través d'un conte, s'expliquen les principals característiques de la xocolata i el seu origen, conjuntament amb l'experimentació directa amb la xocolata.

Museu de l'Estampació	3	Petits estampadors	Consisteix en una primera part amb la narració del conte “El bosc màgic d'en Panxeta” en un espai acollidor del museu, i una posterior proposta d'estampació. El fil conductor d'en Panxeta, un conill, serveix per enllaçar la història prèvia amb el taller i la temàtica del que s'estampa, alhora que explicar aspectes relacionats amb els motlles o els colors.
		Petits coloristes	Proposta amb un format similar a l'anterior. Primer es realitza l'explicació d'un conte, en aquest cas “En Panxeta i la Dentones”, i a continuació un taller per a tintar i aconseguir decorar la roba dels dos personatges de la narració. A més a més es parla dels tints, els colors i les formes.
		La màgia de la Fada Adelina	En aquesta activitat, contextualitzada en la història de la Fada Adelina, s'apropa als infants aspectes relacionats amb la seda, el cotó o la llana, així com al concepte de filar. La proposta manipulativa consisteix en una creació on es conjuga la decoració, l'estampació i el dibuix.

Museu de Lleida Diocesà i Comarcal	9	Què tenim sota els peus?	La proposta acosta als infants la diversitat biològica i geològica de Lleida, a través de fòssils, roques, reproduccions d'animals o recreacions 3D.
		Històries diverses...	Aquesta activitat apropa múltiples obres d'art i objectes del museu amb una perspectiva de gènere, a partir de temàtiques com la diversitat familiar i la maternitat. També inclou en la part final de la visita jugar al joc de l'auca, inspirat en el joc de l'oca. En aquest cas es tracta d'un format gran situat al terra, per on es pot jugar "damunt" el taulell, on es representen, entre altres, les diferents obres del museu vistes.
		Les ciutats romanes de Ponent	La proposta acosta les principals característiques de la vida diària a l'època romana, per exemple, en relació a les termes, l'alimentació, les costums... A més a més es pot realitzar posteriorment una ruta pels carrers de l'antiga Lleida romana.
		Animalia	En aquest cas, l'activitat consisteix en un joc, un <i>memory</i> , per descobrir diferents animals representats a les obres del museu, emparellant la imatge

			de l'animal real amb la iconografia de l'animal representada al museu. També es du a terme una proposta sensorial on s'ha d'identificar els sons característics dels animals.
		Pinotxo i l'artesa de la fusta	Inicialment es realitza una visita guiada dinamitzada pel museu centrant-se en el món de la fusta, escultures, encaixos, armaris... Seguidament, a l'interior de l'aula didàctica, on hi ha una recreació del taller de "Geppetto", es poden descobrir diferents eines de l'ofici de fuster i es du a terme una representació del conte de Pinotxo a partir de titelles.
		Fem d'arqueòlegs – Prehistòria	La proposta es du a terme en una recreació d'un campament nòmada, experimentant diferents sensacions a partir de materials com teles, pells, pedres, vestimentes o eines. També es realitza una visita en diferents sales del museu i s'apropen les pintures rupestres.
		Fem d'arqueòlegs- Ibers i romans	Aquesta activitat acostia l'experiència de com era la vida dels ibers i els romans, posant-se a la seva pell mitjançant indumentària de l'època i diferents complements, maquetes interactives i materials didàctics com

			reproduccions de pedestal o peces de mosaics.
		Tècniques artístiques	En aquest cas es du a terme una aproximació a diferents obres d'art, tècniques, sensacions transmeses, etc., al llarg de diferents moments de la història. S'observa i compara, per exemple, l'ús dels colors en algunes de les obres, diferenciant pintures rupestres de mosaics i de pintures murals, i finalment es realitza un taller de pintura rupestre.
		Tres cultures a la Lleida medieval	La proposta, vertebrada al voltant de diferents tallers, acosta elements patrimonials de tres cultures, a partir de la diversitat en l'alimentació, la llengua o les costums. També es pot dur a terme un itinerari guiat pel centre històric de la ciutat de Lleida per visitar llocs emblemàtics cristians, jueus i musulmans.
Museu del Suro	2	Toca Toca	Consta de dues parts, la primera de les quals està centrada en conèixer la biodiversitat de la sureda a través dels sentits, mitjançant diferents mostres i sons del bosc, reflexionant sobre quins animals viuen en aquest bosc i quins no, preguntant si els coneixen, alhora que desplaçant-se per diferents espais del museu, i incloent un conte sobre el

			suro. A més a més, en unes capses especials s'hi classifiquen objectes segons si tenen el seu origen en la natura o en l'ésser humà. La segona part ofereix un espai d'experimentació amb racons per a jugar de manera lliure amb el suro, construint, comparant, fent seriacions, deduccions...
		La sureda un bosc màgic	Aquesta proposta també està organitzada en dues parts, la primera a l'interior del Centre Cultural Bassa Rocas de Llofriu per tal d'acostar característiques de l'alzina surera i explicar el conte "L'Alzina surera i la Gina", on la protagonista és una nena que viu en una casa al bosc i té dubtes sobre què passa amb aquest arbre que li diuen que és màgic, i efectivament l'arbre "màgic" li explica les seves propietats i característiques, així com la importància de respectar la natura. La segona part consisteix en un itinerari a l'aire lliure al bosc de la sureda a prop del centre cultural, per buscar l'arbre de la sureda a partir de pistes relacionades amb el conte, i que permeten treballar de manera lúdica elements com els fruits, els arbres o el propi suro.
Museu Deu	4	Canta'm un quadre	Consisteix en un recorregut per la col·lecció d'obres d'art del museu,

			dinamitzat amb cançons, música i titelles. Molts d'aquests personatges surten d'una capsa molt especial que acompanya al grup durant la seva visita, i les cançons vinculen el titella amb el quadre. Per tant, es para especial atenció a alguns elements concrets d'alguns quadres o escultures. També es du a terme una descoberta d'una sala amb el terra transparent, sota del qual hi ha múltiples catifes, i que genera diferents sensacions en els infants al caminar (o desplaçar-se) sobre un terra de vidre.
		La caseta del Villà	Aquestes tres propostes s'emmarquen en el fet que "el museu va a l'escola", ja que una professional del museu es desplaça a l'escola infantil per explicar l'obra dels artistes catalans Villà, Calsina o Sunyer, a partir d'elements que connecten les seves obres i els interessos dels infants, com són una casa, una lluna, una gallina, jocs i el món dels colors. També s'anima als infants a realitzar les seves obres i dibuixos que seran exposats al museu posteriorment.
		La lluna del Calsina	
		La gallina del Sunyer	
Museu Nacional d'Art de Catalunya	1	So i color	En aquest cas, la visita interrelaciona diferents llenguatges artístics per acostar als infants l'art romànic a través

			d'algunes de les obres exposades. Es dona un pes important al moment de la rebuda, al propi recorregut per les sales, i la cloenda de la visita. Entren en joc diferents elements com puzles gegants d'obres d'art, escolta de música per exemple gregoriana o cantates, i un titella com a fil conductor, el Jeroni, que és un joglar. A més a més s'exposa a les escoles la importància de les activitats prèvies i posteriors i s'ofereixen recursos, guia i materials per a les mateixes, així com cançons i audicions que escoltaran al museu durant la seva visita.
Museu Thermalia	1	Conte del Lleó Miquel	En aquesta activitat es visita la Font del Lleó i les Termes Romanes per experimentar amb l'aigua calenta, tocar també la gàrgola de la font, i explicar un conte sobre l'origen i els beneficis de l'aigua termal i de Caldes, a partir de la mitologia del personatge del Lleó Miquel i d'un romà. Finalment es pinta un dibuix d'aquest protagonista animal.
Vil·la Casals- Museu Pau Casals	1	Els tresors d'en Pau	La proposta té com a fil conductor el personatge "Pau", un nen que acompanya als infants a descobrir, entre altres, els sons vinculats a Pau Casals i elements del museu, fins a una sala on s'ofereix una experiència

			fonamentalment musical, a través del cos, l'escolta activa i els sentits. Són elements importants durant l'activitat el moviment, les rimes, la percussió corporal, la descoberta d'un violoncel i la dansa. A més a més es vincula la part musical amb la corporal, escoltant per exemple el vent o les ones del mar, fent volar diferents mocadors, bufant objectes petits, o explorant les possibilitats sonores de diferents parts del cos o de recipients amb sorra. També es dona importància a les activitats prèvies i posteriors a la vista de les escoles en el museu, oferint diferents recursos, material musical i propostes als centres educatius.
	30		

Font: Elaboració pròpia

D'aquestes 30 activitats, en relació amb el rang específic d'edat, 17 activitats estan enfocades a tota la franja dels 0 a 3 anys (representant un 56,67%) i l'altre 43,33% d'activitats està dissenyada únicament per a infants d'entre 2 i 3 anys. A més a més, un dels museus suggereix que és millor que l'escola infantil vagi al museu al final del curs escolar (maig o juny), per tal que els infants siguin més grans i segurament un percentatge més elevat del grup ja tingui 3 anys. Un altre museu subratlla que tot i que ofereixen activitats només per a infants de 2 a 3 anys, estan oberts a adaptar altres activitats o a acollir altres grups d'edat. Un dels participants afirma que "ens agrada fer cocreació amb altres institucions i escoles, i si hi ha una demanda, potser llavors, encara que no ho hàgim fet mai, podem parlar del què vols i del què et podem oferir, i anar explorant" alhora que reflexiona sobre la importància del vincle i la comunicació entre el museu i les escoles, ja que "les activitats tradicionals, en el sentit que el museu ofereix una activitat i les escoles la trien, segueixen tenint èxit, però crec que cada vegada tenen menys sentit, perquè el que és més enriquidor és quan l'escola (...) té un projecte concret o vol treballar en una cosa concreta, i nosaltres com a museu, el que hem de fer és crear recursos per a la construcció d'aquest projecte concret".

En relació amb la durada de les activitats, el 26,67% estan dissenyades per durar entre 45 i 50 minuts, el 60% una hora, i el 13,33% una hora i quart. És important entendre que els infants menors de 3 anys tenen una capacitat d'atenció limitada com subratllen alguns entrevistats, però precisament per aquest motiu, les activitats sovint es divideixen en diferents parts. Els museus són conscients que la durada de les activitats pot ser molt diferent entre dos grups d'infants, per les seves característiques particulars. Un dels museus afirma que compleixen la

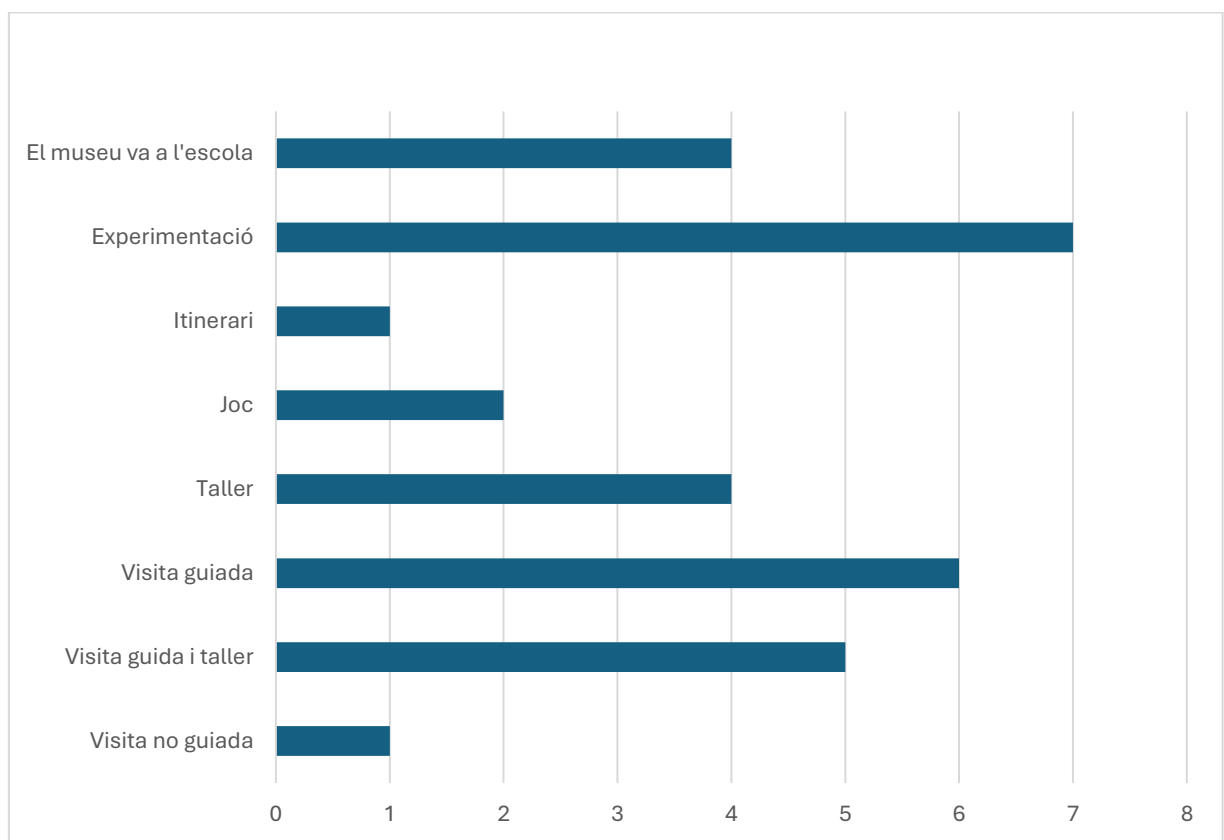
demanda específica de les escoles, "si l'escola ens diu en mitja hora, ho fem (...)
Hem de confiar en el professional de l'escola. També ens agrada que confiïn en
nosaltres com a professionals del museu en altres aspectes, així que el mateix a
l'altra banda", referint-se al fet que el professorat coneix millor que el museu les
necessitats i característiques del seu grup d'infants. Finalment, alguns museus
consideren que de vegades és possible que l'activitat acabi durant més temps
del previst, sobretot si l'última part de la visita inclou temps per a jugar o explorar
amb material del museu i els infants s'ho estan passant bé.

Envers l'organització i implementació de les activitats, pràcticament en la seva
totalitat són conduïdes per un únic professional del museu, i només tres de les
activitats (10%) són realitzades per dos professionals. Sí que es necessita la
presència de professionals de l'escola per acompanyar el grup d'infants durant
l'activitat en el museu. En aquest sentit, és freqüent (en un 60% dels casos) que
2 o 3 professionals de l'escola estiguin presents durant l'activitat al museu,
mentre que en un 16,67% dels casos el professorat de l'escola que acudeix al
museu són 1 o 2 segons el grup, o fins i tot només un (16,67%). Menys freqüent
és que el grup d'infants estigui acompanyat per 3 o 4 professionals de l'escola
(6,66%) encara que depèn de les característiques específiques del grup. Com
subratllen alguns entrevistats, "hi ha més mestres o auxiliars d'educació especial
que acompanyen els nens si en el grup hi ha alguns nens amb necessitats
educatives especials" o "si els nens són d'edats diferents, és a dir, nens d'1 a 2
anys, i de 2 a 3 (...) vénen amb més professionals".

Pel que fa a la tipologia de les activitats, a la Figura 7 es poden observar les 8
categories (ampliant en dues les detectades anteriorment) i la seva prevalença.
Les activitats basades en l'experimentació són les més freqüents amb un 23,33%,

seguides de les visites guiades (20%) i les activitats que inclouen visita guiada a la primera part complementada amb taller a la segona part (el 16,67% de les activitats pertanyen a aquesta categoria).

Figura 7. Categories d'activitats educatives dels museus per a les escoles infantils de 0 a 3 anys

Font: Elaboració pròpia

Les característiques específiques i la descripció de les 8 categories s'expliquen a la següent secció.

4.2.2. Característiques de les vuit tipologies d'activitats (a l'etapa 0-3)

Les vuit tipologies d'activitats didàctiques per a infants de 0 a 3 anys en els programes educatius dels museus catalans, en ordre de la seva prevalença són: experimentació, visita guiada, visita guiada amb taller, el museu va a l'escola, taller, joc, itinerari i visita no guiada. Les seves característiques s'exposen a continuació.

Experimentació

En aquesta categoria, que és la més freqüent de les tipologies d'activitats que els museus ofereixen a les escoles per infants menors de 3 anys, la característica principal és que l'alumnat està immers en un espai i en propostes on pot experimentar i explorar (Figura 8). Es converteixen en protagonistes a través de diferents accions, per tal d'explorar mitjançant els seus sentits i investigar les propietats d'ingredients (com la xocolata al Museu de la Xocolata) o de materials (com el suro al Museu del Suro); així com manipular objectes i instal·lacions (engranatges, sorra, imants, politges...) i les seves combinacions en un espai científic del Museu de la Ciència i de la Tècnica de Catalunya. També poden descobrir i fer preguntes sobre materials naturals (fòssils, banyes, petxines, plomes...) en el cas del Museu de Ciències Naturals de Barcelona; i experimentar com es viu en altres èpoques de la Història com la Prehistòria (vestint-se amb roba d'època i interactuant en un campament recreat), a l'interior del Museu de Lleida Diocesà i Comarcal.

Figura 8. Exemples de propostes d'experimentació en els museus

Experimentació amb la xocolata

Font: [Museu de la Xocolata](#)

Experimentació amb materials: el suro

Font: [Museu del Suro](#)

Espai d'experimentació

Font: [MNACTEC - Museu Nacional de la Ciència i la Tècnica de Catalunya](#)

Experimentació amb materials naturals

Font: [Museu de Ciències Naturals de Barcelona](#)

Experimentar la vivència en un campament prehistòric

Font: [Museu de Lleida | Museu de Lleida: diocesà i comarcal](#)

En aquesta tipologia d'activitats és important que l'espai inclogui diferents àrees on els infants poden triar i alhora interactuar o cooperar entre ells. El més rellevant en aquestes propostes és que els infants es puguin centrar en l'experimentació. En aquest sentit, alguns dels professionals dels museus entrevistats afirmen que els infants tenen una curiositat innata i que procuren que els espais museístics per a menors de 3 anys siguin neutres, sense molts colors ni distraccions, per afavorir la seva interacció amb les propostes i materials del museu. En aquestes activitats didàctiques, per tant, els infants poden explorar amb aspectes relacionats amb la ciència o la història, desenvolupar habilitats de pensament, apropar-se a conceptes com els pesos mitjançant balances, fer deduccions per construir o analitzar propietats dels materials. Un dels museus atribueix gran importància a tenir una part final de l'activitat que permeti compartir les diferents troballes i preguntes que els infants han fet durant l'experimentació.

Visita guiada

És important conceptualitzar que aquesta categoria no es correspon a una visita guiada tradicional per a públic adult, ja que no es tracta només d'una visita guiada on es realitza una explicació verbal. Els museus que ofereixen visites guiades a escoles infantils menors de 3 anys inclouen diferents elements (Figura 9) com treballar a partir dels sentits o de paisatges sonors per exemple al Museu d'Art de Cerdanyola - Can Domènech; o també mitjançant personatges com titelles, música, cançons i expressió corporal al Museu Nacional d'Art de Catalunya. La descoberta dels espais museístics també es pot fer a través de cançons infantils populars amb un recorregut dinàmic per l'interior del museu com passa en el Museu Déu del Vendrell o a partir de materials didàctics, recreacions o fòssils com ocorre en el Museu de Lleida Diocesà i Comarcal.

Un dels entrevistats afirma que una visita guiada "és un descobriment, és un primer descobriment del museu, que és el que ens demanen les escoles (...). La visita és senzilla per a les llars d'infants, i es fa a través del joc i diferents elements". Un altre museu considera el llenguatge musical i plàstic com a fonaments en la visita, i també subratlla que "quan els nens tant petits visiten un museu, ha de ser una experiència lligada al seu context i realitat, i el museu ha d'oferir experiències agradables". En relació amb les visites guiades, alguns museus dissenyen materials i activitats específiques per a les escoles amb la intenció que es puguin realitzar amb els infants abans i després de la seva visita al museu. En alguns casos, el museu envia a l'escola llistes de música o idees específiques per apropar als infants obres d'art que trobaran al museu quan facin la visita guiada.

Figura 9. Exemples d'elements que formen part d'una visita guiada

Ús dels sentits

Font: [MAC - Museu d'art de Cerdanyola del Vallès](#)

Rutes per les sales del museu

Font: [Museu Deu](#)

Titelles com a fils conductors

Font: [Museu Nacional d'Art de Catalunya](#)

Visita guiada i taller

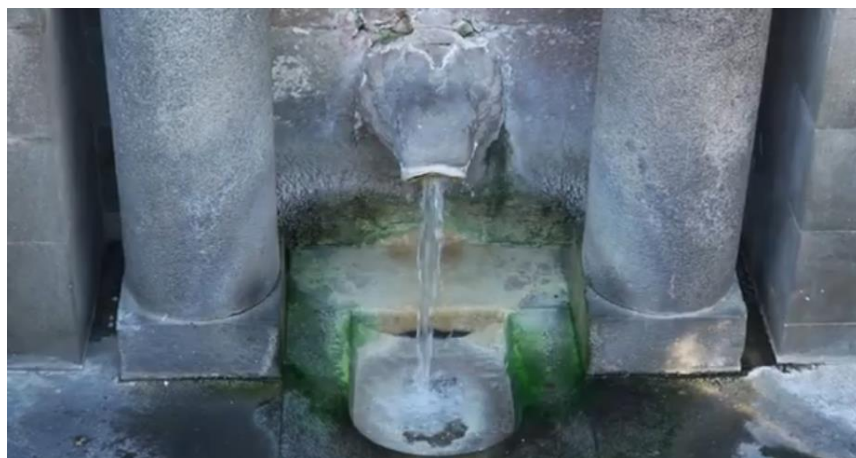
Aquesta tipologia d'activitat està conformada per dues propostes. En primer lloc, la visita guiada, en la mateixa línia que s'ha explicat en l'apartat anterior, inclou elements dinàmics, per exemple, narratives o llenguatges artístics durant la visita. Al Museu Thermalia, la història d'un animal mitològic, un lleó, s'utilitza com a element que impulsa la visita guiada i acompanya els infants també en el taller posterior per experimentar les aigües termals de la Font del Lleó (Figura 10) i els termes romans. La Vil·la Casals-Museu Pau Casals ofereix una visita guiada que utilitza com a fil conductor el personatge de Pau Casals quan era petit. La visita es completa amb un taller basat en la música i el moviment, on els infants poden imitar diferents animals marins i escoltar el so d'un violoncel, instrument que

tocava en Pau Casals (Figura 10). El Museu de Lleida Diocesà i Comarcal ha dissenyat diferents activitats amb aquestes dues parts, visita guiada i taller, i sovint, es poden complementar amb un itinerari pel centre històric de Lleida. En aquestes propostes, el museu inclou, per exemple, la història de Pinotxo com a fil conductor, o un taller de pintura rupestre.

Un dels entrevistats afirma que ofereixen "experiències senzilles i vivencials" i intenten apropar la cultura i la història de la ciutat als infants. Els i les professionals del museu també subratllen que és interessant que l'escola hagi treballat prèviament diferents aspectes del museu abans de visitar-lo amb el grup d'infants, perquè "quan arriben els nens, reconeixen les coses que expliquem, les cançons... i estan encantats, realment es converteix en una activitat molt bonica", afirma un dels professionals del museu entrevistats.

Figura 10. Exemple d'espai extern per a un taller i element musical vertebrador d'un taller

Font del Lleó on experimentar amb les aigües termals

Font: [MUSEU THERMALIA](#)

Violoncel: escolta i aproximació a l'instrument

Font: [Museu Pau Casals - Educa](#)

El museu va a l'escola

Hi ha museus catalans que ofereixen la possibilitat “d'anar” a l'escola infantil en l'etapa 0-3, com una via per portar l'experiència museística a les aules. Per exemple, el Museu Deu va començar a anar a la llar d'infants per apropar a l'alumnat artistes com Picasso, Miró, Kandinsky o Van Gogh, i ara, el museu també ofereix aquesta activitat basada en artistes catalans: Joaquim Sunyer, Miquel Villà i Ramon Calsina. Els i les professionals del museu van a l'escola i expliquen les seves obres, animant els infants i l'escola a anar al museu posteriorment per veure les obres originals dels artistes que s'exposen en el seu interior. A més, quan el museu va a l'escola, els infants dibuixen els seus quadres inspirats en els artistes, i tots aquests “quadres” infantils es mostren al museu exposats al final del curs escolar, convidant les famílies a anar-hi. Una de les

professionals del museu entrevistades subratlla que "primer els visito [els nens] a la seva escola, i després em visiten a mi al museu, i poden veure les obres originals que els havia explicat a l'escola. No us podeu imaginar la seva emoció". Precisament per aquest motiu, seleccionen els artistes amb els quals treballen a l'hora de dissenyar les activitats per a menors de 3 anys considerant que després els infants puguin admirar una obra original al museu.

Per altra banda, el Museu de Ciències Naturals de Barcelona va crear una activitat específica per a aules de 2 a 3 a les escoles infantils, i que a més a més en alguns casos fins i tot ha transcendit als grups de 0 a 1 i de 1 a 2 anys. L'equip professional del museu va preparar un projecte anomenat "Niu volant" que conté un equipatge o contenidor transportable amb material per a realitzar propostes didàctiques a l'aula (Figura 11), afavorint el desenvolupament d'una perspectiva científica en els infants.

Figura 11. Proposta "Niu volant": el contenidor

Font: [Museu de Ciències Naturals de Barcelona](#)

Figura 12. Proposta “Niu volant”: mostra dels “sub-nius”

Font: [Museu de Ciències Naturals de Barcelona](#)

Els materials es divideixen en "subnius" (Figura 12) relacionats amb animals invertebrats (insectes, petxines, invertebrats marins...), animals vertebrats (cranis, ossos, pells...), minerals i pedres o elements vegetals (herbes aromàtiques, arrels, llavors, fruits...). Una professional entrevistada explica que la idea de portar el seu material a l'escola va sorgir perquè les llars d'infants tenien dificultats per organitzar la visita al museu, per exemple en relació amb el transport o els horaris. En aquest sentit, el museu arriba a l'escola a través dels materials i és important realitzar una formació als i les professionals de l'escola. L'equip educatiu del museu treballa amb l'escola durant la preparació de la sala o espai on col·locarà el material, els dóna consells de com treballar-ho amb els infants i comparteix la visió del museu durant les primeres sessions a l'escola. No només és important mostrar el material, sinó també explicar com es pot treballar a classe, les preguntes que sorgeixen de la interacció amb els materials

i com fomentar la curiositat dels infants i la seva investigació. Tots aquests aspectes s'inclouen en la formació i en els materials i guies que el museu comparteix amb l'escola.

Taller

Aquesta categoria se centra en propostes pràctiques vinculades amb la temàtica del museu. Per exemple, el Museu de l'Estampació ofereix tallers d'estampació, creació i tintat. Totes aquestes activitats estan a més a més associades a contes i personatges (Figura 13) per involucrar els infants i oferir un context més significatiu a l'activitat, a través dels personatges dels contes, per exemple, concretant un taller sobre la roba dels protagonistes de la història, entre els quals, un conill. Les tècniques dels tallers estan adaptades a infants menors de 3 anys, per exemple, en el cas de l'estampació, utilitzen la tècnica d'estampació al bac. Un dels tallers també inclou una creació col·lectiva on els infants poden interactuar amb els seus companys i companyes.

Una de les entrevistades explica que el museu "té un espai molt acollidor, amb taules petites i llargues (...), els agrada molt, gaudeixen de l'estampat allà i acaben plens de pintura, que és l'objectiu, els agrada molt". Tot i que ofereixen principalment tallers, durant la realització dels tallers també es realitzen explicacions sobre tints o elements relacionats amb la temàtica tal de complementar l'activitat.

Figura 13. Exemple de proposta didàctica oferta a les escoles consistent en un taller d'estampació relacionat amb el personatge del conte prèviament explicat

Font: [Museu de l'Estampació de Premià de Mar](#)

Joc, Itinerari i Visita no guiada

Aquestes tres últimes categories són les que els museus ofereixen amb menys freqüència a les escoles infantils de 0 a 3 anys. Mitjançant el joc, per exemple, els infants poden explorar la xocolata al Museu de la Xocolata o aprendre sobre el món dels animals a través d'un *memory* al Museu de Lleida Diocesà i Comarcal. Aquesta tipologia d'activitats, segons un dels entrevistats, "és una de les activitats que funciona molt bé amb els nens, perquè descobreixen els animals a partir de la iconografia d'objectes o obres d'art del museu. En primer lloc, juguem

un *memory* on identifiquem els animals, aparellant l'animal real amb l'equivalent de l'obra d'art del museu. Expliquem algunes característiques dels animals i després utilitzem les imatges del *memory*, i fem una passejada buscant... Els nens descobreixen el museu pas a pas". L'itinerari és una altra categoria d'activitat que ofereixen els museus, concretament, el Museu del Suro va dissenyar una activitat a l'exterior del museu, en un bosc de suredes proper. És un recorregut centrat en la recerca de pistes relacionades amb animals, fruites i el propi suro. En aquesta activitat, "també expliquem sobre els incendis, sobre les característiques del suro, que és un material ignífug. També sobre el respecte pel medi ambient, que és molt important, i una mica de biodiversitat, breument a aquestes edats", afirma un dels professionals, subratllant la rellevància d'introduir totes aquestes qüestions des d'edats primerenques. Finalment, el Museu de Ciències Naturals de Barcelona ofereix una visita no guiada per a totes les escoles que vulguin visitar el Jardí Botànic. El Museu ofereix un mapa i explica la riquesa del Jardí, animant a complementar el recorregut visitant algunes de les exposicions.

4.2.3. Objectius de les activitats didàctiques i context dels programes educatius dels museus per a infants de 0 a 3 anys

Per entendre el potencial educatiu de les propostes didàctiques dels museus així com el seu context, s'analitzen, per una banda, els objectius de les activitats i, per altra banda, el procés de creació i evolució de les mateixes.

En els programes educatius s'ofereixen 30 activitats per a escoles infantils de 0 a 3 anys i hi ha 87 objectius associats a les 30 activitats. Es va dur a terme una

anàlisi temàtica dels 87 objectius per identificar les seves categories. Tenint en compte que alguns objectius inclouen més d'un objectiu, es van identificar un total de 104 objectius. Les categories detectades en relació amb l'objectiu principal són 9, tal i com es pot observar en la Taula 5, on s'inclou també el nombre d'objectius relacionats amb cada categoria i el percentatge al qual correspon en relació amb el total d'objectius.

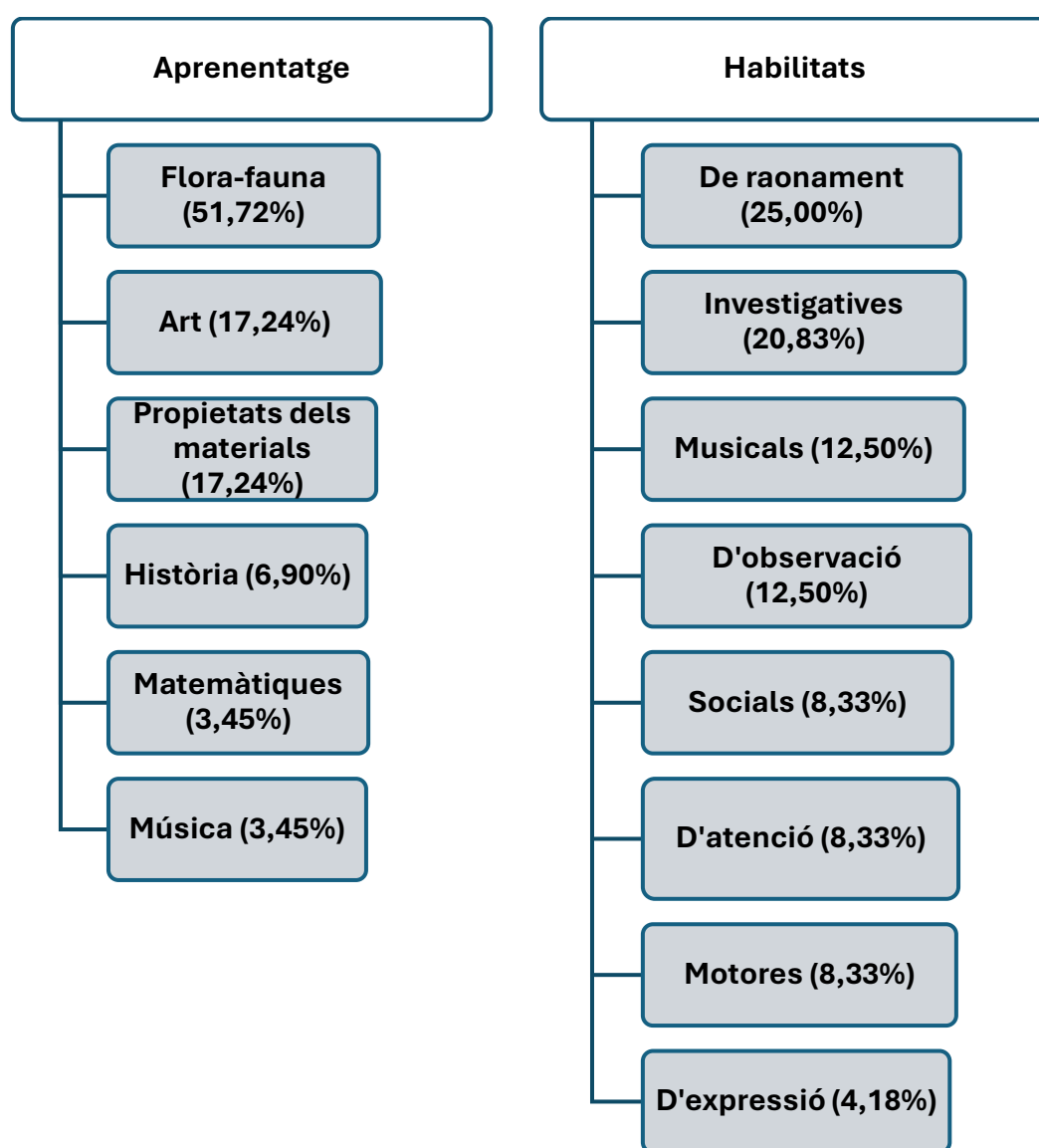
Taula 5. Categories dels objectius educatius (N=104) de les propostes dels museus per a l'etapa 0-3

Categories	Nombre d'objectius corresponents a la categoria	Percentatge del total
Aprendre	29	27,88%
Descobrir el museu	7	6,73%
Desenvolupar actituds	11	10,58%
Desenvolupar diferents llenguatges	6	5,77%
Desenvolupar habilitats	24	23,08%
Experimentar	15	14,42%
Gaudir	5	4,81%
Oferir un espai de benestar	4	3,85%
Treballar l'educació emocional	3	2,88%
	104	100%

Font: Elaboració pròpia

En aquest sentit, el 27,88% dels objectius tenen com a finalitat principal l'aprenentatge dels infants, i el 23,08% dels objectius se centren en el desenvolupament de les habilitats de l'alumnat. Els objectius centrats en l'aprenentatge i les habilitats es poden dividir en subcategories (Figura 14) per comprendre millor els seus propòsits educatius.

Figura 14. Subcategories dels objectius centrats en l'aprenentatge i les habilitats dels infants (0-3)

Font: Elaboració pròpia

Més de la meitat dels objectius d'aprenentatge tenen com a objectiu que els infants coneguin diferents aspectes de la flora i la fauna, per exemple en relació a l'alzina surera, els animals vertebrats i invertebrats, roques o minerals. Els dos següents blocs d'objectius centrats en l'aprenentatge més freqüents, amb una mica més d'una sisena part del total cadascun, són els vinculats a l'art i a les propietats dels materials. Per una banda, els objectius relacionats amb l'art, pretenen, per exemple, apropar als infants l'art romànic, descobrir múltiples manifestacions artístiques, fer servir diferents tècniques o experimentar amb els colors. Per altra banda, els objectius relacionats amb les propietats dels materials, es centren per exemple, en les propietats de l'aigua, les cobertes d'alguns animals o el suro.

La temàtica del museu és important en el tipus d'habilitats que es pretenen desenvolupar en els infants, i en aquest sentit es troben diferents subcategories molt diverses com les habilitats d'expressió, les habilitats d'observació i atenció, les habilitats socials o les habilitats motores i musicals, totes elles amb un percentatge entre el 4 i el 12%. Les habilitats de raonament són les més habituals, amb un quart per cent del total, centrant-se en desenvolupar en els infants la capacitat per fer-se preguntes, resoldre petits problemes, comparar o associar causes-efectes. Les habilitats d'investigació, en bona part relacionades amb les anteriors, és la segona subcategoria més freqüent que es pretén desenvolupar en les activitats didàctiques dels museus, per exemple, a través d'espais on es pot experimentar amb l'assaig-error o descobrir a través d'hipòtesis i consulta de materials com llibres adequats a l'edat.

Retornant a les categories de la totalitat dels objectius, més enllà dels objectius centrats en l'aprenentatge i les habilitats, les altres dues categories més

importants inclouen, d'una banda, l'experimentació (14,42%) amb l'objectiu d'explorar a través de diferents sentits o manipular nous materials, i, de l'altra, el desenvolupament d'actituds (10,58%). En aquest sentit, les actituds inclouen el respecte pel propi museu i els seus espais, apreciar les obres d'art, desenvolupar progressivament valors com el respecte cap a la diversitat i també crear actituds positives en els infants vers el museu perquè tornin més endavant, per exemple, amb les seves famílies. Un dels entrevistats afirma que un dels principals objectius és "que tornin. I tornen amb els pares, perquè els nens els expliquen el que van veure al museu, i tornen a ensenyar-ho als seus pares. I amb això, ho hem aconseguit, hem aconseguit l'objectiu. Els nens ho han gaudit i quan arriben a casa, bé, jo els vaig dir (...) quan arribis a casa, expliques a la teva mare i al teu pare i a tothom, el que vas veure (...). I ara venen al museu famílies els pares de les quals van venir aquí quan eren nens, i ara venen amb els seus fills...". Aquestes actituds positives s'han de desenvolupar des d'edats primerenques, afirmen alguns dels professionals dels museus entrevistats.

Totes les altres categories tenen una presència menor, menys del 7% cadascuna. Es centren en la descoberta senzilla i enriquidora del museu, en poder desenvolupar diferents llenguatges (corporal, musical, plàstic, verbal), en aconseguir que els infants gaudeixin de la visita al museu, en treballar l'educació emocional i en oferir un espai de benestar per a aquest públic infantil. Un dels entrevistats subratlla que en els objectius és rellevant estar atents "al benestar dels nens. Volem que se sentin còmodes des de l'arribada al museu, perquè el que desitgem és que la seva visita es converteixi en una primera experiència positiva allà, i que tinguin un bon record de la seva visita al museu".

En relació a l'origen i evolució de les 30 activitats, la majoria de les activitats, el 46,67%, es van crear fa entre 11 i 15 anys, i un altre 23,33% té més de 15 anys. Un 20% de les activitats va ser dissenyada en els darrers 5-10 anys, i només un 10% és més recent, incloent les activitats creades fa menys de 5 anys. En aquest sentit, el 70% de les activitats es van crear fa més de 10 anys, i encara que algunes d'elles es mantenen com en el seu origen, com afirmen alguns entrevistats, la majoria de les activitats es revisen i adapten al llarg dels anys. La seva evolució ha estat relacionada amb diferents factors com subratlla el personal de mediació educativa dels museus: "les activitats han anat canviant lentament, a través de l'experiència i el feedback de l'escola. Però tenen una llarga trajectòria", "durant els anys aprenem (...) dia a dia aprenem molt. I treballem junts, professors i educadors de museus, i funciona molt bé. Hem de fer-ho. Hem d'utilitzar sinergies i treballar junts" o "aquesta activitat no és una activitat que es va crear i ja està. No (...). Ha estat auditada per la xarxa de museus de la regió, i per pedagogs que han treballat aquí". Un altre factor que ha impulsat el canvi d'activitats és l'evolució de la societat, i els museus també adapten les activitats segons els valors i inquietuds socials, per exemple, un participant afirma que el museu ha modificat els contes per "trencar estereotips, estem treballant molt en educació social", fent un gir en la protagonista de la història que expliquen, amb una figura femenina enfocada a l'àmbit científic i fora dels cànons física tradicionals.

Finalment, en relació amb les principals motivacions dels museus per crear activitats per a escoles infantils de 0 a 3 anys, és rellevant subratllar que alguns dels museus inclouen aquest rang d'edat des de l'inici del desenvolupament del seu programa educatiu. Els i les professionals del museu entrevistats expliquen

que la seva activitat ha funcionat "durant gairebé 20 anys, pràcticament des de la inauguració del museu (...), era un propòsit molt sòlid del museu treballar amb les escoles", i un altre museu explica a la seva web que "és important donar als més petits l'oportunitat de participar en el museu". En aquest compromís és important el vincle entre els equips professionals del museu i de l'escola, com afirma un entrevistat: "el nostre projecte és fruit d'una proposta col·laborativa amb la comunitat educativa (...), la idea no és que el museu creï un projecte educatiu que s'imposi a les escoles o que contracti una empresa perquè ho faci i l'implementem. No. Més aviat, proposem fer un projecte col·laboratiu (...) a través d'uns seminaris (...) on es van inscriure 42 professors des de les 0-3 escoles a l'educació d'adults, és a dir, tant de l'educació formal com de l'educació no formal".

Cada museu però, té el seu propi context, visió i evolució. Altres museus van començar a oferir activitats per a infants de 0 a 3 anys a partir de la demanda de les escoles infantils, tal com afirmen alguns entrevistats, "hi ha molt poca oferta d'aquest tipus d'activitats", així com "sorgeix d'una demanda feta per l'escola de 0 a 3. És el que penso, si tens una necessitat, vine i explica'ns-ho, i si podem, ho farem (...), una mestra d'una llar d'infants em va preguntar si podíem fer alguna activitat perquè els nens poguessin venir al museu, i després vam crear una activitat que és la mateixa que seguim oferint perquè funciona molt bé". I en la mateixa línia van sorgir les propostes didàctiques on els museus i els seus materials van a l'escola, a partir de diferents dificultats detectades que suposaven un hàndicap a les escoles de 0 a 3 quan s'havien de desplaçar per anar a un museu.

4.2.4. Experiència dels infants en el museu

El treball de camp en els museus permet aprofundir i entendre com es preparen els espais i materials per als menors de 3 anys, així com conceptualitzar com treballa el museu en l'etapa d'educació infantil i quina és la vivència dels infants quan visiten el museu. En relació amb els espais, mentre que alguns museus adapten l'activitat a les característiques dels infants menors de 3 anys però en els mateixos espais que per a la resta de públic (Figura 15), altres museus disposen d'espais específics dirigits a aquest rang d'edat, o bé per a infants de 0 a 3 anys (Figura 16), o bé per a tota l'etapa infantil de 0 a 6 (Figura 17).

Figura 15. Espai compartit on es desenvolupa una activitat per al primer cicle d'educació infantil

Font: Elaboració pròpia al Museu Deu, El Vendrell.

Figura 16. Espai específic per propostes educatives amb infants de 0 a 3 anys

Font: Elaboració pròpia al Museu de Ciències Naturals de Barcelona, Barcelona.

Figura 17. Espai específic per a l'experimentació dels infants de 0 a 6 anys

Font: Elaboració pròpia al Museu de la Ciència i de la Tècnica de Catalunya, Terrassa.

Els museus utilitzen els seus espais per crear activitats que permetin als infants experimentar i viure una experiència positiva. Cada espai (Figura 18) pot convertir-se en una zona de descobriment per als infants petits, a través del cos, els sentits o l'observació. Alguns museus tenen escales, i aquest és un aspecte que les escoles han de tenir en compte en relació amb les característiques dels grups que visitin el museu. És un fet que es pot organitzar, i els infants -tenint en compte les diverses necessitats i edats- poden pujar i baixar escales (Figura 19) com a part de la descoberta del museu.

Figura 18. Infants de 2 anys descobrint un espai del museu

Font: Elaboració pròpia al Museu Deu, El Vendrell.

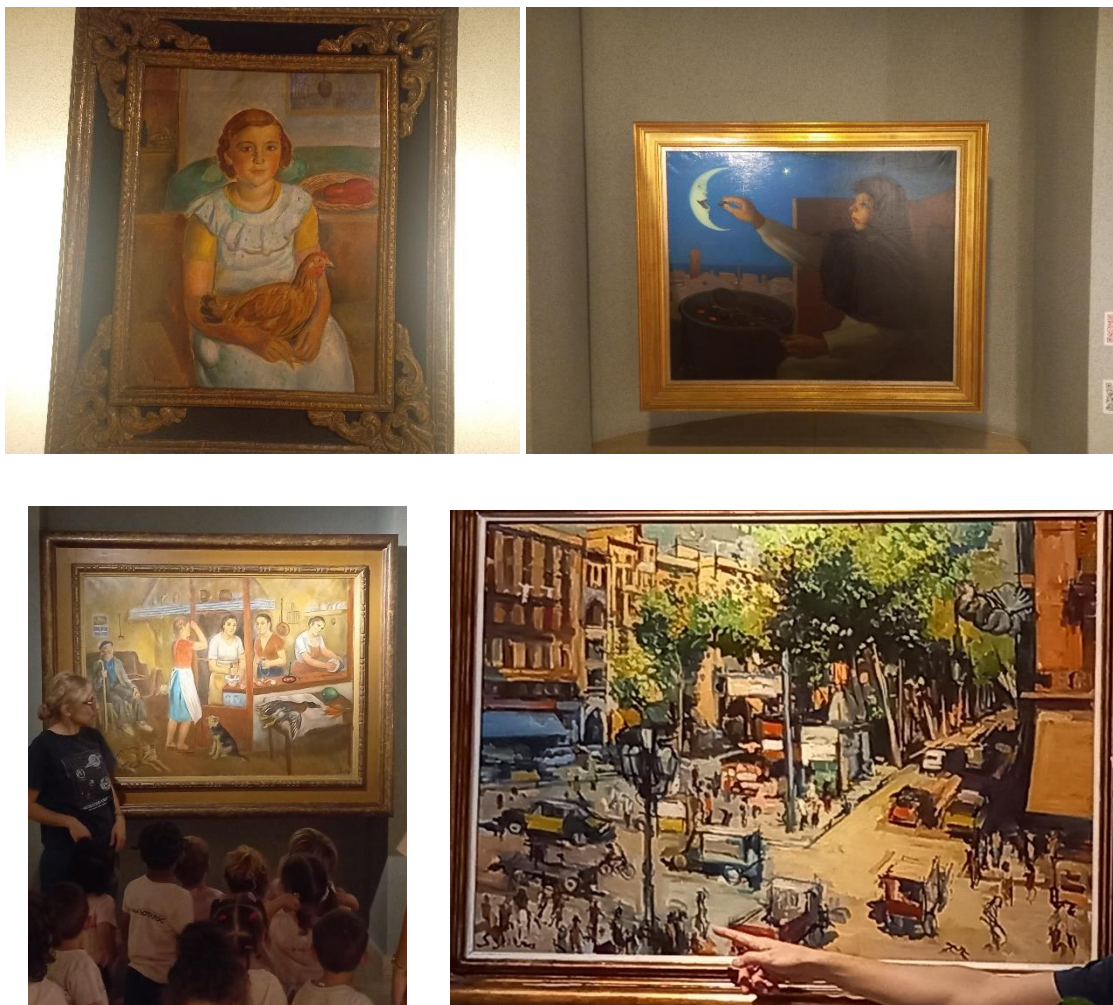
Figura 19. Infants de 2 anys desplaçant-se pel museu i pujant escales

Font: Elaboració pròpia al Museu Deu, El Vendrell.

En relació als materials i el conjunt de recursos implicats en les activitats infantils, aquests es seleccionen o preparen tenint en compte les necessitats i interessos dels infants menors de 3 anys. Per exemple, creant una visita guiada a partir de quadres d'art on apareixen temàtiques que motiven els infants, com poden ser personatges o animals (Figura 20) que s'associen a titelles i músiques, alhora que enllaçant-ho amb un fil conductor i diferents cançons infantils que l'alumnat coneix. O també amb la preparació de zones i materials que permeten l'experimentació (Figura 21) i l'exploració dels infants, o que promouen la seva creativitat o el pensament científic (Figura 22).

Figura 20. Mostra de quadres que formen part d'una visita guiada

Font: Elaboració pròpia al Museu Deu, El Vendrell.

Figura 21. Materials i propostes que promouen l'experimentació dels infants

Font: Elaboració pròpia al Museu de la Ciència i de la Tècnica de Catalunya, Terrassa.

Figura 22. Materials del museu proposats per a afavorir el pensament científic dels infants

Font: Elaboració pròpia al Museu de Ciències Naturals de Barcelona, Barcelona.

Els infants interactuen amb tots aquests materials i espais de diferents maneres en funció de la tipologia d'activitat. La seva experiència dins un museu pot ser totalment diferent, per exemple, si l'activitat pertany a la categoria de visita guiada o d'experimentació, tal i com s'exposa a continuació. No obstant això, hi ha aspectes comuns com la rebuda dels infants quan arriben al museu. El personal de mediació educativa del museu els dona la benvinguda, es fan presentacions per conèixer-se i les preguntes inicials inclouen si coneixen el museu on es troben, conjuntament amb la preparació del grup, per exemple, si cal desplaçar-se a un espai concret del museu.

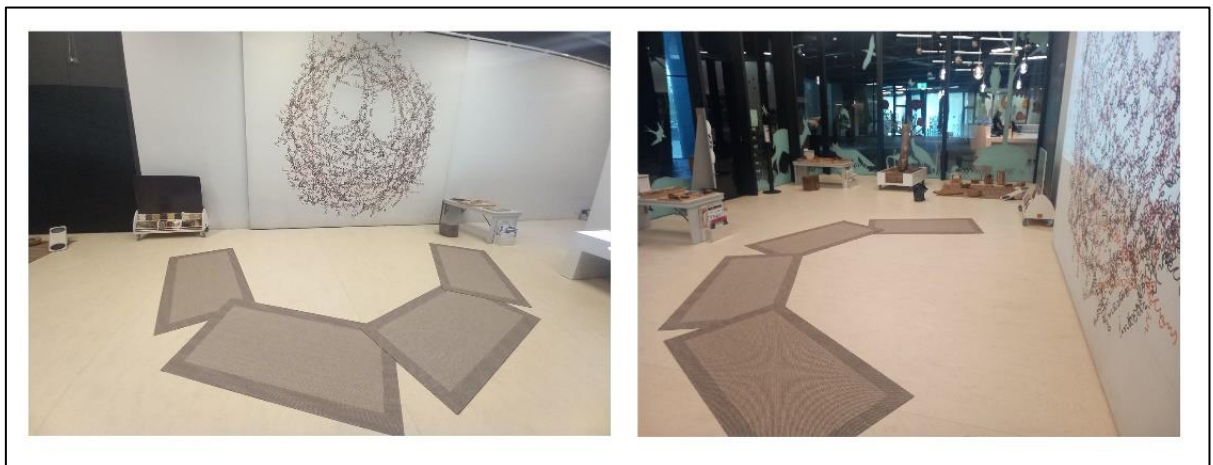
En els casos on l'activitat pertany a la categoria d'experimentació, els infants poden explorar els materials, fer preguntes i descobrir les propietats d'aquests materials. Els i les professionals dels museus afirmen que hi ha moments màgics en què l'alumnat col·labora i es sorprenen quan passa alguna cosa inesperada, per exemple, degut a la combinació de materials. Quan un dels objectius educatius que el museu es planteja és desenvolupar habilitats d'investigació i raonament, el personal de mediació educativa del museu anima als infants a buscar respostes autònomament, per exemple, a través de múltiples preguntes o suggerint-los que facin una ullada a llibres específics situats estratègicament a prop dels materials (Figura 23). D'aquesta manera, els infants poden observar, comparar i pensar, per exemple, a quin animal correspon una petjada o ploma concreta. A més a més en alguns casos es disposa d'un espai específic (Figura 24) per compartir al final de la visita els descobriments que els infants han fet durant l'activitat.

Figura 23. Llibres i contes situats a la zona d'experimentació per afavorir les habilitats d'investigació

Font: Elaboració pròpia al Museu de Ciències Naturals de Barcelona, Barcelona.

Figura 24. Espai per a la trobada final, compartir descobertes i llançar noves preguntes per a continuar investigant a l'aula

Font: Elaboració pròpia al Museu de Ciències Naturals de Barcelona, Barcelona.

Els i les professionals dels museus, en aquesta part final de la proposta, segueixen promovent les habilitats dels infants animant-los a ells i als seus mestres i equip educatiu a continuar la investigació a l'escola, per exemple, fent fotografies dels materials que interessin als infants, per tal de buscar més informació quan arribin a classe. Durant el transcurs de la proposta, l'alumnat s'observa motivat i generant moltes preguntes noves, a les quals no obtenen resposta per part d'un adult, sinó que s'afavoreix la recerca o deducció de les respostes. L'observació no participant apunta que els infants han tingut una experiència agradable, i en el tancament d'una de les propostes, quan les professionals del museu els agraeixen la seva visita, un nen exclama espontàniament: "gràcies a vosaltres!".

Per altra banda, en els casos en els quals l'activitat correspon a una visita guiada, el personal de mediació educativa del museu prepara materials per motivar i cridar l'atenció dels infants. Per exemple, presentant una caixa especial a l'arribada al museu, vertebrant-se com a fil conductor al llarg de la visita guiada, ja que apareixen alguns personatges que surten de la caixa (Figura 25) per interactuar amb els infants o amb les obres d'art exposades al museu. Tots aquests personatges tenen una característica comuna: són protagonistes de cançons infantils tradicionals. Per tant, els quadres d'art, les seves històries, personatges o elements, es relacionen amb cançons que els nens i nenes coneixen, i poden cantar junts mentre sona la música (en aquest cas, la música emergeix des de la caixa, on el professional del museu té una tauleta que no és visible per a l'alumnat). Els infants es sorprenen, somriuen i aplaudeixen mentre sona la música.

Figura 25. Moment de la visita guiada: la professional del museu crea un ambient “màgic” buscant un personatge musical que interactuarà amb un quadre

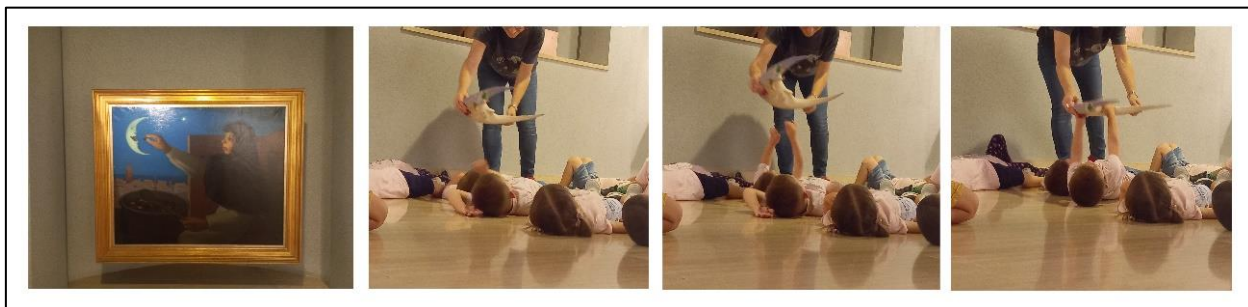
Font: Elaboració pròpia al Museu Deu, El Vendrell.

Durant la visita guiada, els i les professionals del museu fan preguntes i busquen generar complicitat amb els infants, desplaçant-se pels passadissos i espais del museu, preguntant-los si poden trobar obres d'art específiques, per exemple, on aparegui un determinat personatge o temàtica. Els infants busquen aquestes obres, quadres o escultures, i alguns d'ells no poden evitar accelerar els seus passos, corrent tímidament per trobar-ho i mostrar-se entre ells i a la professional del museu on són. "Allà, allà!", exclamen finalment, somrient als seus companys els primers en descobrir-ho. I així en diferents moments de la visita, deturant-se

davant de diferents obres per observar també amb deteniment alguns detalls de les pintures exposades.

L'últim personatge que apareix és una lluna, vinculada a una obra d'art exposada en el museu, corresponent a l'artista Ramon Calsina, on es representa una castanyera donant una castanya a la lluna. En els moments finals de la visita, tots els infants s'estiren a terra, en un ambient relaxat mentre sona una música tranquil·la. Una professional del museu té una lluna gran i s'acosta als infants un per un (Figura 26). Tots i totes volen tocar-la i esperen el seu moment xiuxiuejant "ara jo, ara jo". Quan acaba la música, un nen exclama "bravo, bravo" somrient, i tothom aplaudeix. Els infants es veuen feliços després de la seva visita al museu, i es preparen per tornar a l'escola i a casa, compartint abans de marxar, en una petita conversa, el que han fet al museu, i tal com afirma un professional del museu, "tornen amb els pares, perquè els nens els expliquen el que han viscut al museu".

Figura 26. Infants de 2 anys tocant una lluna gegant com a part de la visita guiada al museu

Font: Elaboració pròpia al Museu Deu, El Vendrell.

Independentment de la tipologia d'activitat, és clau considerar que el personal de mediació educativa pretén crear un ambient positiu on els infants puguin descobrir el museu, a través de la preparació dels seus espais i materials, disseny de fils conductors, connectar amb els seus interessos, generar preguntes i buscar respostes, en un entorn on poder aprendre i apropar-se, per exemple a la ciència i l'art, alhora que compartint l'experiència amb els seus companys i companyes.

4.3. Perspectiva dels professionals dels museus i de les escoles i vincle entre les dues institucions

4.3.1. Motivacions de l'escola 0-3 per anar al museu

Les perspectives de les dues institucions en relació a la motivació escolar vers la visita a un museu es poden observar en la Taula 6, juntament amb la seva prevalença.

Per una banda, des de la visió dels equips professionals dels museus, sobre per què creuen que les escoles 0-3 els visiten, es troben quatre raons. El motiu principal és el fet d'oferir als infants una experiència positiva en un espai diferent, tal com subratllen alguns dels entrevistats, "és el fet d'educar fora de les escoles, de tenir experiències fora dels espais quotidians, que és molt més enriquidor" o "quan canvien l'espai d'aprenentatge, també poden posar en pràctica tot el que han treballat a classe". Un altre professional d'un museu afirma que quan els infants surten de l'escola i arriben al museu "cooperen i interactuen amb els seus companys d'una manera diferent, i també amb els adults que acaben de conèixer, i que no són els seus mestres ni familiars".

Taula 6. Perspectiva dels professionals dels museus i de les escoles infantils sobre les motivacions escolars per anar a un museu

Perquè les escoles visiten els museus?			
Professionals dels museus		Professionals de les escoles	
Oferir als infants una experiència positiva en un espai diferent	53,85%	Com a part d'un projecte escolar	28,57%
Descobrir als infants el museu	30,77%	Per una col·laboració o iniciativa d'una institució	28,57%
Adquirir aprenentatges	7,69%	Acostar i descobrir l'entorn	19,05%
Apropar la història de la ciutat als infants	7,69%	Apropar art i cultura	14,29%
		Degut a l'existència d'una activitat ideal d'un museu per als infants	9,52%

Font: Elaboració pròpia

Tal com s'observa, el segon motiu des de la visió professional del museu és el propi fet de descobrir el museu als infants. En aquest sentit, els i les professionals dels museus pensen que és important "desmitificar una mica el museu. És a dir, en els museus podem seure, podem estirar-nos a terra, podem cantar, podem cridar, la idea és que el museu sigui de tots, i puguin venir quan vulguin". Un altre entrevistat afirma que és rellevant que els infants "sàpiguin què és un museu, i que el comportament és diferent que en un altre espai. També perquè poden divertir-se en un espai així. Si fos professora, m'agradaria visitar aquest museu amb el grup dels meus fills". Amb uns percentatges molt menors, s'exposen altres motivacions com el fet que els infants adquireixin aprenentatges, per exemple, vers aspectes de la ciència, o per tal d'apropar la pròpia història local als infants.

Per altra banda, des de la perspectiva de les professionals de l'escola, i amb diferències significatives amb la visió que s'exposa des del museu, existeixen cinc motivacions per anar a aquests espais museístics. D'una banda, les escoles afirmen que visiten el museu com a part d'un projecte escolar i, d'altra banda, com a part d'una iniciativa o col·laboració institucional. Alguns dels professionals entrevistats subratllen que planifiquen la visita al museu en funció de la temàtica o projecte que treballin a l'escola per tal de relacionar la visita, per exemple "enguany tenim l'art com a temàtica, l'art en molts sentits, l'art plàstic, l'art musical, etc. I per això hem decidit visitar un museu" o "estem treballant en un projecte artístic en aquest moment i anant al museu creem un vincle perquè visitem el lloc on *viuen* les pintures".

En relació a la rellevància de les iniciatives o col·laboracions institucionals, hi ha algunes professionals de l'escola que assenyalen aquestes iniciatives com a punt

de partida per decidir visitar un museu amb els infants menors de 3 anys. Per exemple, el projecte anomenat "Apadrina el teu equipament" de la Fundació Tot Raval que pretén connectar els infants i les escoles amb equipaments culturals a Barcelona fomenta la implicació dels centres educatius. "Sempre volem participar en el que passa dins nostre districte, per això aquesta iniciativa ens és fantàstica", afirma una de les entrevistades. Un altre exemple és que alguns ajuntament o institucions ofereixen la possibilitat de subvencionar les activitats educatives dels museus per afavorir que les escoles hi participin, com el Programa de Patrimoni Cultural i Educació anomenat "Indika" de la Diputació de Girona. També hi ha altres museus que creen convenis de col·laboració amb una escola concreta, sovint geogràficament propera, tal com explica una de les professionals de l'escola: "durant aquest curs hem tingut un conveni amb un museu i s'ha implicat tota l'etapa d'educació infantil, anant al museu i també amb activitats aquí a l'escola. Ha estat una gran experiència", afirmant que s'han vist implicades tant les aules del primer cicle d'educació infantil, com el segon cicle i l'alumnat d'educació primària.

Entre les altres tres motivacions destacades per les professionals de les escoles, es pot observar l'interès que hi ha per tal d'acostar als infants el seu entorn més proper, creant vincles amb el barri o la ciutat, alhora que descobrir diferents elements vinculats a l'art, la cultura o el patrimoni, i en alguns casos concrets, decidint anar al museu pel fet d'haver descobert una activitat molt específica que s'hi realitza per l'etapa 0-3 i que consideren ideal per al grup d'infants.

4.3.2. Adaptació del museu a les necessitats dels infants menors de 3 anys

Per una banda, les respostes dels i les professionals dels museus sobre com s'adapten a les necessitats de l'alumnat de 0 a 3 anys s'agrupen en quatre blocs:

a) Assegurar-se de fomentar la participació dels infants

Tal com expliquen alguns dels entrevistats, les activitats que el museu dissenya per a menors de 3 anys es dissenyen especialment pensant que siguin lúdiques i interactives, per exemple, "utilitzem el llenguatge corporal i fomentem la seva participació, i els nens estan molt contents quan acaben l'activitat", "tenim moltes coses que poden tocar", així com "disposem d'un espai específic al museu per a la seva experimentació segura" o "els materials estan pensats i dissenyats per oferir-los [als nens] enigmes, problemes per resoldre... alguna cosa per investigar i descobrir". La part manipulativa a través dels sentits i el rol participatiu dels infants és un element important en les propostes didàctiques que els museus ofereixen, incloent en les diferents tipologies d'activitats la implicació directa i activa de l'alumnat.

b) Escoltar el professorat i els professionals educatius

En el procés d'adaptació a les necessitats dels infants, és important conèixer de primera mà quines són aquestes necessitats i moment evolutiu de l'alumnat menor de 3 anys, i per aquest motiu, alguns dels professionals dels museus afirmen que "podem adaptar el programa a les seves necessitats [infantils] perquè col·laborem amb els seus professors, ells ens orienten i co-creem junts", subratllant la importància de l'opinió i l'experiència dels i les professionals de l'escola, com afirma un altre

professional d'un dels museus, "vam iniciar aquestes activitats juntament amb ells [professorat], involucrant diferents professionals per assessorar-nos". No obstant, cada museu és diferent i compta amb els seus propis processos de relació amb el professorat, i el personal de mediació educativa també mostra preocupació per a poder augmentar aquest vincle i així conèixer millor les necessitats d'aquesta etapa.

c) Tenir en compte les emocions dels infants

Hi ha una preocupació rellevant per part dels i les professionals dels museus sobre els aspectes emocionals quan els infants de 0 a 3 anys visiten el museu. Un dels entrevistats explica que "busquem el benestar emocional dels nens, hi prestem especial atenció. Ells [els nens] han de sentir-se còmodes des del moment en què arriben al museu, perquè el que volem és que es converteixi en una primera experiència que creï bons records de la seva visita al museu". Els equips professionals del museu saben que els infants han de sentir-se segurs i còmodes durant l'experiència, i un dels participants diu: "és important que els nens tinguin com a referència el seu mestre, i després ens presentem, i els expliquem què farem, perquè és un espai nou per a ells". Altres aspectes relacionats amb aquesta vessant emocional és la reflexió sobre elements que poden causar diferents emocions als infants, per exemple, cert rebuig en espais amb poca il·luminació, o alegria en trobar-se elements coneguts, ja siguin cançons o obres que han descobert prèviament a l'aula. En aquest sentit, la relació entre els propis professionals del museu i les seves àrees, per exemple, l'educativa o la vessant de conservació, poden generar sinergies o hàndicaps a l'hora de preparar una exposició o sala on els infants

estaran durant la seva visita al museu, tal com explica un dels professionals, podent tenir en compte o no les necessitats que s'exposen des de l'àrea educativa per tal de crear les condicions més positives possibles per als infants, alhora que buscant un equilibri intern entre els departaments i objectius del museu.

d) Adaptar l'organització del museu

Alguns museus decideixen que quan un grup escolar d'infants menors de 3 anys els visita, no hi hagi altres visites perquè "si hi ha molta gent al museu, es poden sentir aclaparats o posar-se nerviosos", fet que es pot relacionar en part amb l'anterior punt de la preocupació per les seves emocions. Quan aquesta exclusivitat en la visita del museu no és possible, alguns museus organitzen amb detall l'ordre de les visites, "intentem que tinguin una visita tranquil·la, vull dir, que no sigui amb altres grups amb nens molt grans com les escoles secundàries". Altres museus asseguren que tot i ser conscients d'aquest aspecte, els resulta impossible poder quadrar les franges i visites. També es consideren a nivell d'adaptació organitzativa altres aspectes com la preparació i disseny de materials i espais, "per exemple, tot està a la seva alçada i tot està pensat per a nens molt petits però no infantilitzat", posant èmfasi en la importància que els infants puguin accedir a totes les propostes amb autonomia, i alhora sense caure en una versió "infantil" de l'espai o la decoració, sinó mantenint l'essència del museu.

Finalment, destacar que únicament un dels entrevistats afirma que no estan duent a terme cap adaptació concretament en el museu vers a aquest públic infantil, considerant que "potser hauríem de fer-ho, no ho sé. Hauríem d'investigar...". Per tant, l'estreta col·laboració entre museus i escoles és una de les claus per poder adaptar els materials, espais i propostes per als menors de 3 anys.

Per altra banda, quan es demana al professorat de l'escola si creuen que els museus s'adapten a les necessitats dels infants de 0 a 3 anys, més de dos terços (68,75%) tenen una resposta positiva. Els que estan satisfets amb les propostes i adaptacions del museu per a aquest rang d'edat, subratllen aspectes com els següents: "ens va sorprendre molt, estava molt adaptat a aquestes edats ja que van crear una activitat atractiva ben preparada, amb ulls de nen" o "vam quedar molt contents amb els professionals del museu, ho fan bé, i les seves explicacions s'adapten als nens". Altres escoles agraeixen que els museus organitzin la seva visita sense la presència d'altres col·lectius o públic, disposant de major tranquil·litat durant la visita, i també el fet que "preparin materials i elements realment atractius, i a la seva alçada", oferint "una experiència on els nens puguin participar activament i explorar". Una de les professionals de l'escola diu que "hi ha coses que s'adapten i són importants, com l'ús de la música i els titelles. Hem treballat junts per adaptar l'activitat als nens".

Les professionals de les escoles que pensen que els museus no s'adapten prou a les necessitats dels infants (un 31,25%) esmenten aspectes oposats, com ara que no els va agradar compartir els espais amb altres grups de persones i visitants durant la seva visita, ja que afectaven al seu transcurs i en certa manera podien generar situacions incòmodes als infants, o també el fet que no van trobar

les explicacions adaptades pel grup, en relació a la seva complexitat o idoneïtat. Això demostra que els resultats i èxit de l'adaptació també depenen de cada cas i cada museu, amb experiències molt diverses segons cada casuística. Algunes entrevistades comparteixen que "veiem que els professionals del museu saben molt, però quan van a fer la visita no és el mateix parlar amb nens de 2 o 3 anys o amb alumnes de primària" o "l'adaptació pedagògica no és tan bona com pensàvem". Altres qüestions subratllades són "el ritme és una mica forçat" o "hi ha alguns problemes com les escales o els banys" ja que a vegades no es tenen en compte en la planificació i desenvolupament de les activitats o la visita al museu. Aquest aspecte, relacionat amb les dificultats en el vincle entre museus i escoles, s'explora més a fons a la següent secció.

4.3.3. Principals dificultats percebudes per part dels professionals de les escoles i els museus

Els resultats mostren que hi ha cinc dificultats principals que perceben els equips professionals dels museus i de les escoles. Les categories, que s'observen respectivament a la Taula 7 i la Taula 8, mostren una alta i rellevant coincidència en els temes des d'ambdues perspectives (tal i com s'exposa en la Figura 27), encara que amb uns percentatges diferents en algunes de les categories.

Taula 7. Dificultats exposades pels i les professionals dels museus en relació al seu vincle amb les escoles infantils 0-3

Dificultats de l'escola o dels infants per arribar al museu o moure's en el seu interior	32,14%
Factors logístics o econòmics	25,00%
Organització del museu i espais del propi museu	17,86%
Característiques dels infants i de l'escola infantil	14,29%
Necessitat de major experiència i formació	10,71%

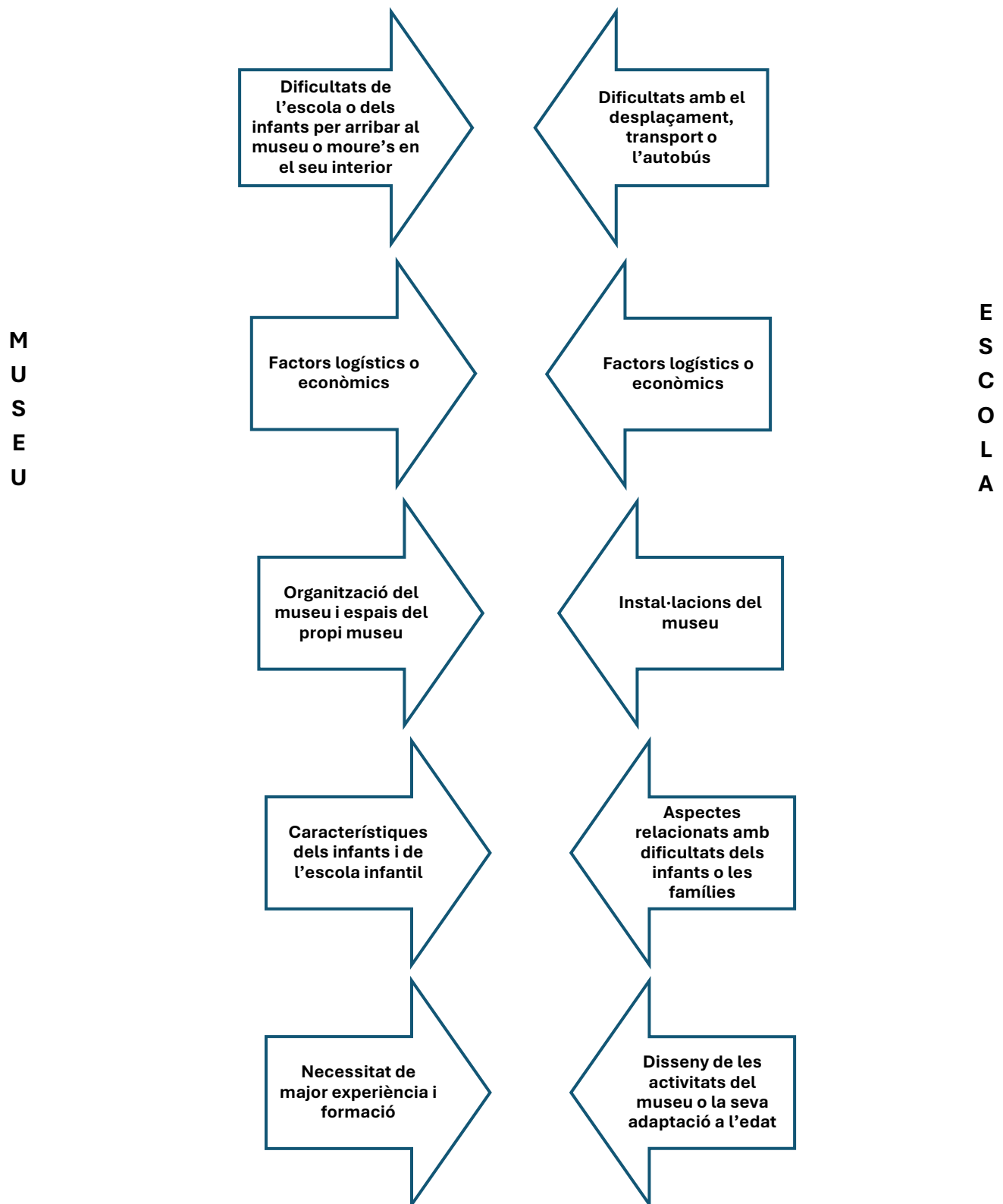
Font: Elaboració pròpia

Taula 8. Dificultats exposades pel professorat de les escoles 0-3 en relació al seu vincle amb els museus

Factors logístics o econòmics	22,73%
Dificultats amb el desplaçament, transport o l'autobús	22,73%
Disseny de les activitats del museu o la seva adaptació a l'edat	22,73%
Instal·lacions del museu	18,18%
Aspectes relacionats amb dificultats dels infants o les famílies	13,63%

Font: Elaboració pròpia

Figura 27. Comparació entre les dificultats percebudes

Font: Elaboració pròpia

En relació amb les dificultats vinculades amb el transport o la manera d'arribar al museu, aquesta és percebuda com la principal dificultat des de la perspectiva dels museus (32,14%) i una de les més importants des de la perspectiva de les escoles (22,73%). Tot i això, dins la visió de les escoles es troben opinions contraries vers aquest tema, ja que mentre que algunes professionals educatives subratllen que viatjar amb infants a un museu és difícil pel tema del transport, altres diuen que "no és un problema, als nens els encanta anar amb autobús, porten el cinturó i no és una dificultat". En aquest sentit, també hi ha diferents reptes associats als sentiments de les famílies que poden afectar a aquest transport: "hi ha pares que tenen por, tenen por que els seus fills vagin a la carretera" o "els nens es cansen si el viatge és llarg". Els professionals dels museus consideren que la mobilitat és un gran handicap, i alguns d'ells afirmen que els mestres "són professors valents..., quan un professor decideix anar a un museu amb nens de 2 anys és valent", així com "la capacitat de mobilització amb nens tan petits és molt difícil. Crec que un tema important és que el transport, si s'han de traslladar a una ciutat diferent, ho complica". Una possible solució és compartida per un entrevistat, "potser nosaltres [el museu] hem de plantejar-nos anar a les escoles, perquè és complex per a ells". Però els professionals de museus i escoles també subratllen que el cost del transport és un problema, i aquest aspecte es tracta amb més detall a la següent categoria de dificultats, relacionada amb factors econòmics.

En aquest cas, els aspectes logístics i econòmics són percebuts com una dificultat per ambdós agents (25% per als professionals dels museus i 22,73% des de la perspectiva dels professionals de l'escola). El personal de mediació educativa subratlla que, per exemple, el cost de l'autobús és un problema, i

afirmen que estan intentant trobar suport econòmic de diferents institucions per pagar els autobusos de les escoles que volen anar al museu. També hi ha altres aspectes logístics que poden ser una dificultat, per exemple l'organització dels grups, "ens demanen que entrem junts al museu i que fem l'activitat amb dos grups de nens alhora, però no té sentit... si fem una activitat amb 50 nens no té sentit". Finalment, hi ha altres qüestions logístiques, vinculades a l'organització i als recursos humans, com alguns professionals del museu afirmen, en relació a que les escoles "necessiten més personal quan decideixen anar al museu (...) potser al final trien altres excursions, anant a llocs més propers a l'escola" o "quan arriben al museu, per exemple, si és hivern, pot semblar una tonteria, però s'han de treure les jaquetes, les motxilles... i tot requereix molt de temps". Algunes professionals de l'escola també hi estan d'acord, per exemple "si anem a l'estiu, fa molta calor i es cansen molt" o "per anar a un museu necessitem mans, i no tenim més mans, necessitem més personal, és qüestió de recursos".

Altres aspectes logístics els assenyala el professorat de l'escola, en relació a que "quan anem a un museu hem de saber com ens organitzarem, si agafarem el dinar o tornarem a l'escola a dinar, si trobarem banys adaptats perquè alguns dels nens porten bolquers o comencen a anar al lavabo amb més autonomia". A causa de les diferents dificultats, un professional de l'escola afirma que "sempre hem tingut ganes d'anar fora de l'escola, però amb nens de 0 a 3 anys és bastant difícil, els nens necessiten molt d'acompanyament, i per això ens encanten les iniciatives dels museus que creen projectes on van a l'escola".

Per altra banda, referent als aspectes relacionats amb l'organització del museu, els seus espais o instal·lacions, els resultats mostren que tots dos agents perceben alguns d'aquests factors com una dificultat. Els i les professionals dels

museus són conscients que "tenim un problema amb els espais, tenim una limitació en aquest sentit, i sabem que els nens menors de 3 anys tenen característiques específiques, i de vegades ens costa o ens costa adaptar alguns espais, per exemple, a l'alçada dels nens", i també "alguns dels nostres espais no són òptims per a ells [menors de 3 anys]. Fem un esforç, però tenim problemes, per exemple, amb els professionals de la conservació sobre el tema de la il·luminació". Les professionals de l'escola coincideixen en alguns dels aspectes relacionats amb els espais, per exemple, "les escales es converteixen en un handicap per a nosaltres", ja que requereixen temps i segons el grup pot ser una limitació a l'hora d'accedir a algunes zones del museu. A més a més, una professional d'una escola creu que és molt important que els museus tinguin un espai específic per a infants menors de 3 anys, perquè "quan vas amb nens tan petits, estaria bé que hi hagués una habitació o un espai amb banys i canviadors, o també un lloc on estar i dinar després de la visita, per exemple, si un dia plou".

Les característiques dels infants, les escoles i les famílies també són una dificultat subratllada des de la perspectiva dels museus (14,29%) i de les escoles (13,63%). Alguns exemples els comparteixen els equips professionals del museu, per exemple, "els nens tenen una capacitat d'atenció limitada" o "alguns nens, depenent de si van néixer al gener o al desembre, tenen diferents habilitats motrius i quan fem l'activitat, això es nota". Les professionals de l'escola afirmen que "cada vegada tenim més casos de necessitats educatives especials, situacions familiars diverses, nens que no toleren la frustració... i tots aquests són reptes afegits", sumant-se també a la necessitat de més recursos humans.

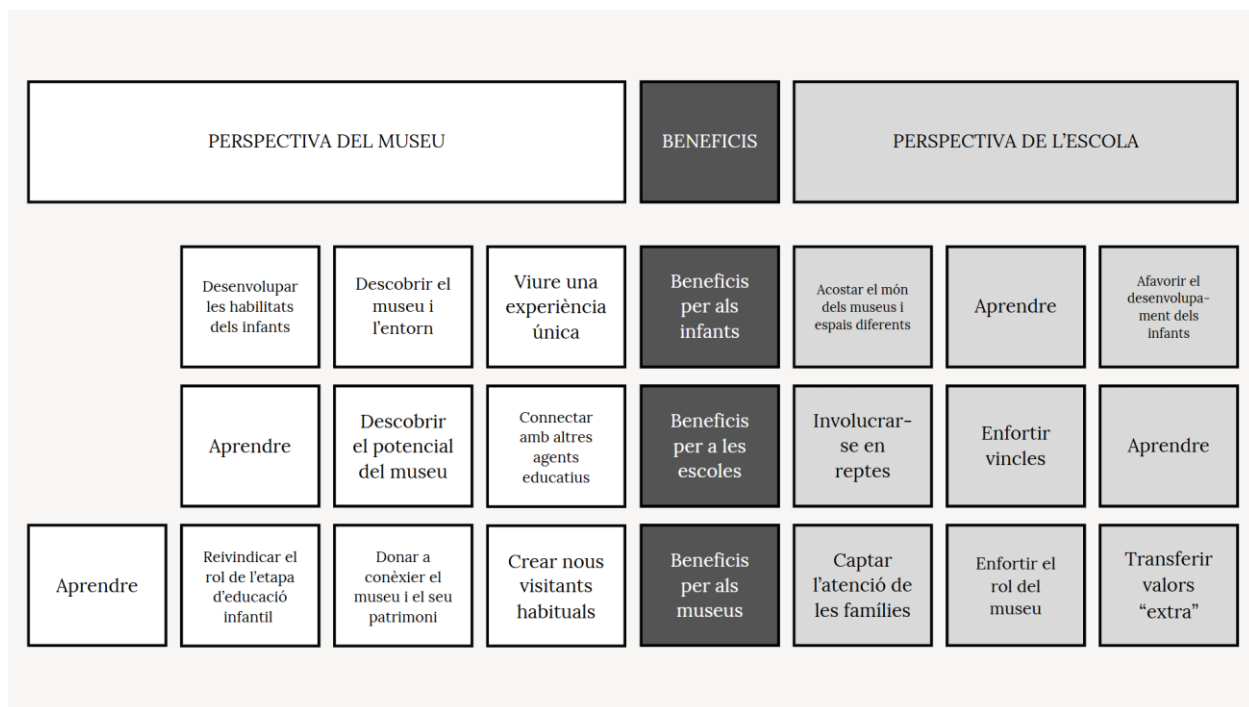
Finalment, hi ha una diferència significativa en l'última categoria. El personal de mediació educativa considera que cal més experiència i formació (però no com

a dificultat principal, només amb un 10,71%) mentre que les professionals de l'escola perceben com una de les dificultats més importants (22,73%) el disseny o l'adaptació de l'activitat, fet que es pot vincular a la necessitat de major formació i experiència dels equips dels museus. Precisament aquests professionals del museu afirmen que cal "formar el personal que realitza les activitats, perquè estan molt acostumats a treballar amb alumnes de primària i secundària, i no tothom té l'actitud o la preparació per treballar amb nens tant petits, cal adaptar l'explicació, ser dinàmic, estar obert i preparat per improvisar". El professorat de l'escola també ho destaca, i, per exemple, un dels entrevistats comparteix que "els nens necessiten moviment i acció, així que crec que [els museus] han de mirar el seu propi museu i imaginar-se que ets molt petit i pensar què hi trobaries, vull dir que si ofereixes alguna cosa atractiva per als nens, els tindràs al museu, i vindran les escoles". Altres professionals de l'escola afirmen que "un museu no pot oferir la mateixa explicació i itinerari a adults o a nens petits de 3 anys, però sí que tot es pot adaptar a ells", així com "l'adaptació pedagògica és una de les claus" o "és difícil si no tens estudis d'educació infantil", esdevenint la formació específica dels professionals implicats en el disseny d'activitats un punt important.

4.3.4. Beneficis de la vinculació entre museus i escoles infantils (0-3)

En relació a quins són els beneficis de la interacció entre museus i escoles, s'exposen beneficis concrets per al propi museu, per a l'escola, i per als infants de 0 a 3 anys. Les respostes es poden agrupar i categoritzar en diferents temes representats de manera visual en la següent Figura 28.

Figura 28. Beneficis de la interacció entre escoles infantils del primer cicle i els museus

Font: Elaboració pròpia

Com es pot observar a l'anterior figura, hi ha beneficis equivalents des d'ambdues perspectives, encara que enfocats o expressats en diferents termes. D'altra banda, també hi ha beneficis que difereixen segons la visió dels professionals del museu o de l'escola, especialment enfocats a una major repercussió positiva en el desenvolupament dels infants des de la perspectiva de les professionals de l'escola, i un major impacte positiu per als museus des del seu propi punt de vista.

En relació amb quins són els beneficis per als infants, d'una banda, les dues institucions estan parcialment d'acord, ja que els i les professionals dels museus pensen que els infants poden desenvolupar "les seves habilitats d'observació, de pensament, de llenguatges...", mentre que les escoles descriuen que visitant i

realitzant activitats en el museu, "els nens poden desenvolupar la seva creativitat, i pot impactar en el desenvolupament de la seva personalitat". En relació amb els beneficis per als infants, des de la perspectiva escolar, per tant, no es tracta només d'habilitats, sinó també del desenvolupament global i l'aprenentatge que poden adquirir a través dels museus, tal i com subratlla una entrevistada "aquestes activitats són cultura (...) i són nous èxits per als nens tan petits, aprenent més sobre el seu poble, aprenent sobre materials, sobre art...".

D'altra banda, el personal de mediació educativa dels museus comparteix la importància d'apropar els museus des de la primera infància, perquè "si el descobreixen des de molt menuts, l'experiència serà millor a mesura que creixin, i serà més fàcil treballar" o "pensem que no és possible estimar el que no coneixes, així que, quan els nens petits saben què és un museu, sabran abans el valor d'un museu, i podem crear l'hàbit dels nens d'anar als museus". En la mateixa línia, les respostes de les professionals de l'escola mostren que "es desenvolupen valors dels nens, i creem consciència sobre el que és anar a un museu" així com "és un enriquiment, sortir de la zona de confort [l'escola] i anar a un museu, i tot i que els nens són molt petits, estan aprenent i descobrint el museu".

Els beneficis per a les escoles, realment similars tant des d'una perspectiva museística com escolar, mostren que el vincle entre tots dos agents contribueix al seu propi aprenentatge a partir de la seva interacció, amb propòsits com "aprendre noves maneres de treballar que es puguin implementar a l'escola" o "és un enriquiment també per a nosaltres, com a professors, hem de fer una altra mirada cap al museu", a més de "hem descobert molts materials [als museus], i

si volem crear el nostre propi espai científic, els professionals del museu ens donen suport".

Altres beneficis se centren en enfortir els vincles entre els agents, perquè els professionals dels museus afirmen que "ells [les escoles] han d'entendre que el museu és una escola, com la seva pròpia escola" o "oferim recursos a les escoles, crec que nosaltres [els museus] hem d'anar fora de les nostres parets, però també les escoles han d'anar fora de les seves aules". En aquest sentit, les professionals de l'escola diuen que "podem enfortir la relació amb altres institucions, és una oportunitat per coordinar-nos i oferir alguna cosa junts per als nens" o "és una manera de crear vincles i mostrar que hi ha una connexió, un treball transversal, perquè potser estem treballant alguna cosa a l'escola i després hi ha una activitat relacionada [al museu] i això demostra que hi ha una connexió entre escoles i museus".

Finalment, els beneficis per als museus són força diferents des d'ambdues perspectives. Per exemple, en relació a la visió dels museus, aquests consideren que és una oportunitat per guanyar experiència, "hem d'aprendre molt. Hem d'aprendre dels nens, d'altres professionals, dels professors... i cada dia és diferent i sorprenent". No obstant això, les escoles destaquen els valors que ofereixen els museus: "Crec que és gratificant per al museu tenir el poder de mostrar la ciutat als nens. El museu del nostre poble ofereix una activitat molt bonica però molta gent no ho sap, i és una llàstima... perquè és molt valuós". Altres beneficis són compartits per ambdues perspectives, com ara atraure nous visitants al museu, ja que com afirmen els i les professionals del museu, "les escoles hi venen amb freqüència, cada curs acadèmic, i un nen que ha vingut diverses vegades recorda les visites anteriors... per posar-vos un exemple,

dissabte, va arribar una noia de 22 anys amb un amic, i li va dir, *jo vaig venir quan era petita*" o "aquest tipus d'activitats ens permeten apropar-nos a un segment del públic que no és el més habitual. Si l'experiència és bona, els nens tornen amb les seves famílies, i crec que estem plantant una llavor". Això també es manifesta en les escoles, els professionals de les quals consideren que "si hi ha nens als quals els encanta la visita, potser tornaran amb les seves famílies i potser serà la primera vegada per a algunes famílies" o "promocionem els museus, perquè pengem la visita a les xarxes socials, perquè les famílies estiguin informades. I fem que els nens visquin el museu al 100%".

Un altre benefici que totes dues institucions subratllen és la repercussió positiva que emergeix de la interacció entre museus i escoles. Com afirma un professional dels museus, "podem demostrar que l'educació infantil és crucial, i tots els museus se l'han de *tatuar*, no es tracta de dissenyar una activitat fàcil per als nens de 2 anys, es tracta de donar-li el valor que té". En la mateixa direcció, les professionals de l'escola afirmen que "sembla que ells [els nens] són massa petits per fer la majoria de les coses, però no és així. Si adaptes les activitats, podran gaudir del museu. Aleshores, alguns museus han canviat d'opinió i diuen, *adaptarem materials i activitats per als més petits*" o "aquells museus que tenen en compte nens més petits de 3 anys en la seva oferta estan obrint una gran possibilitat, veuen que hi ha demanda, perquè hi ha demanda, i la societat està demandant aquest tipus d'activitats, però ens trobem que no hi ha prou oferta". Aquest punt es tracta amb més detall en el següent apartat.

4.3.5. Interès per una major oferta d'activitats didàctiques per a l'etapa educativa dels 0 als 3 anys

Els i les professionals del museu (en un 72,7%) afirmen que els agradaria oferir més activitats per als menors de 3 anys, però subratllen que necessiten, principalment, més recursos, per exemple, "espais específics dins del museu, i no només espais, ja que també hi ha altres qüestions, com el fet que necessitem més pressupost o personal", afirma un professional del museu, mentre que un altre explica que "seria fantàstic oferir més activitats, però el nombre de professionals que tenim al museu és el que és... No podem tenir més de tres grups cada dia", o "necessitaríem especialistes perquè és més enriquidor col·laborar i crear juntament amb professors i investigadors. Estan més al dia de la feina que podem fer". Un altre entrevistat explica que actualment estan creant un nou espai específic per als infants de 0 a 3 anys dins el museu, subratllant que "és una línia que sabem que podem explotar més".

Per altra banda, el 27,3% dels professionals dels museus consideren que no els agradaria oferir més activitats per aquest públic, per diferents motius com "és difícil trobar activitats que funcionin amb nens menors de 3 anys", i també "per la demanda... Si tinguéssim més demanda, ens plantejaríem ampliar l'oferta", reflectint per tant també diversitat de percepcions en aquest sentit. Finalment, alguns professionals del museu també consideren que caldria difondre i promocionar millor les activitats que ofereixen, afirmant "crec que hauríem de donar a conèixer la nostra oferta per arribar a més públic, és a dir, no es tracta d'ampliar l'oferta, sinó també el públic".

En relació al punt de vista escolar, el 62,50% del professorat de l'escola pensa que no hi ha prou oferta, mentre que el 18,75% opina que és suficient. El 18,75%

restant afirmen que no saben si l'oferta és suficient o no ja que sempre van al mateix museu i no han buscat altres opcions, o bé han creat una col·laboració amb un sol museu, desconeixent per tant l'oferta d'altres espais museístics. Des de la perspectiva de les escoles que creuen que no hi ha prou oferta, es considera que seria interessant que més museus ofereixin activitats per l'etapa dels 0 als 3 anys especialment pels beneficis en el desenvolupament dels infants. En aquest sentit, una de les entrevistades afirma que "és una llàstima que hi hagi tan poca oferta, perquè quan anem a un museu, treballem molts aspectes, no només art, sinó el silenci, hàbits, cultura...". Un altre participant també subratlla la capacitat d'alguns museus per anar a les escoles quan les escoles no es poden traslladar al museu, afegint que "seria fantàstic que tots els museus poguessin crear aquest tipus de projectes. Hem participat aquest any i ho hem gaudit. Els nens de 2 a 3 anys es troben en un moment evolutiu crucial i hem d'oferir-los experiències com aquestes".

Finalment, les professionals de l'escola també consideren que caldria prestar més atenció a l'etapa educativa dels 0 a 3 anys, perquè "hi ha una gran oferta en els museus per a nens de 3 a 6 però és difícil trobar activitats per als més petits", així com "m'agradaria que més museus consideressin els nens més petits de 3 anys, a través d'activitats al voltant de l'art, la ciència, la música... donant-nos més visibilitat". També és rellevant que una entrevistada subratlli que en la seva escola, si l'equip educatiu pensa en una activitat o excursió, per exemple, a un espai cultural o a un museu, que consideren que seria interessant per als infants, prenen la iniciativa: "Busco si hi ha una activitat similar, i si no la trobo, busco un museu on crec que seria possible fer l'activitat o adaptar les seves, i em poso en contacte amb ells i explorem les opcions. Crec que també es tracta de

comunicació". Vinculat a aquestes processos de comunicació, es desenvolupa el següent apartat.

4.3.6. Interacció i comunicació entre els professionals del museu i les escoles

Els resultats en relació als processos de comunicació i interacció entre ambdós agents s'organitzen al voltant quatre aspectes: el contacte inicial i l'organització de la visita de l'escola al museu; els processos de feedback i de col·laboració entre les dues institucions per tal de crear conjuntament propostes adequades; la formació específica destinada per als professionals educatius en relació amb la tasca i filosofia dels museus; i finalment, diferents sentiments, punts forts i dificultats que sorgeixen en la interacció entre els professionals de les escoles i els museus.

A. Contacte inicial i organització de la visita al museu

En primer lloc, el punt de partida de la interacció és el contacte per a l'organització de la visita de l'escola al museu. Els entrevistats expliquen que la comunicació en aquestes etapes és principalment telemàtica, per correu electrònic i també per telèfon. Alguns professionals dels museus comparteixen que "les escoles solen trucar-nos per demanar-nos una activitat o taller concret, i els expliquem les possibilitats. Després trobem una data i després la confirmem per correu electrònic", o "gairebé un 80% de les reserves són per telèfon. És més fluid", així com "ara és millor, perquè fa un temps les escoles no reservaven directament, havien

de contactar amb el departament de cultura de l'Ajuntament... i vam decidir que era millor contactar amb nosaltres directament, i les escoles poden trucar, enviar un correu electrònic o venir aquí en persona si ho prefereixen". En la mateixa línia, les professionals de l'escola expliquen que "tots els contactes previs són telemàtics, i de vegades rebem informació de les activitats del museu quan comença el curs acadèmic. Reservem immediatament per triar la data i l'hora, perquè preferim anar a primera hora del matí quan obrim". Un altre entrevistat diu que "en aquest contacte previ, el museu ens ofereix material per treballar amb els nens de l'escola abans d'anar al museu". Això és molt valorat pels docents de l'escola, ja que aquests afirmen que implementen les seves activitats a l'aula durant els dies i setmanes anteriors a anar al museu amb els infants. Si el museu disposa de materials, música o propostes d'activitats, les escoles poden utilitzar tots aquests recursos per preparar la visita, però si aquests no estan disponibles, algunes professionals de l'escola també creen les seves pròpies activitats abans de la visita al museu, per exemple, "primer vam anar [els mestres sols] al museu, i utilitzant diferents imatges i objectes, vam crear un conte. Ho vam adaptar als nens i ho vam treballar a classe". En aquest contacte previ, també és important informar sobre característiques específiques de l'escola o dels infants que aniran al museu. Els i les professionals del museu expliquen que "els preguntem si hi ha necessitats educatives específiques en el grup. També volem saber si prefereixen dirigir

l'activitat d'una manera o altra en funció del que estiguin treballant a l'escola, perquè de vegades estan treballant en un projecte i podem adaptar-hi la visita".

B. Col·laboració per crear junts i feedback

En segon lloc, en relació amb la comunicació entre ambdós agents, els resultats mostren que hi ha alguns aspectes vinculats als processos de co-creació i feedback. El personal de mediació educativa del museu subratlla que agraeixen les aportacions professionals de l'escola, perquè "cal parlar per entendre la dinàmica d'un grup d'infants d'aquesta edat. És dur i cal acceptar l'ajuda dels professors", diu un dels professionals del museu entrevistats, mentre que un altre explica que "ens encanta cocrear amb les escoles. Per això hem estat treballant junts explorant com fer noves activitats". Alguns museus acaben de començar a col·laborar amb les escoles, però hi ha altres museus que treballen amb les escoles des de fa anys, per exemple, un entrevistat afirma que les activitats educatives del museu tenen èxit perquè "són el resultat d'una col·laboració amb les escoles durant 25 anys, en la qual han participat més de 300 professors i més de 2000 alumnes", i un altre subratlla que "tots dos som professors [professionals del museu i professionals de l'escola], vull dir, tots dos estem educant, els uns dins de l'aula i els altres dins del museu, i seria interessant que cada vegada més mestres d'escola puguin utilitzar el museu com si fos seu".

Pel que fa al procés de feedback després de les visites escolars al museu, hi ha diferents perspectives. D'una banda, es troben museus que envien una enquesta al professorat de l'escola per tal de conèixer la seva opinió i valoració de la visita. Aquesta és una manera de detectar aspectes que es puguin millorar, perquè com afirma un dels professionals del museu "ens expliquen les debilitats que han sentit durant la visita i comparteixen estratègies per millorar la nostra feina". Un entrevistat explica que és més que una enquesta, perquè el museu organitza un esdeveniment cada any, al final del curs, on els i les professionals de l'escola poden compartir la seva experiència i opinions sobre les activitats del museu. D'altra banda, hi ha museus que actualment no tenen establert un procés de feedback ni d'enquestes, però tenen previst introduir-lo en un futur pròxim, "és un dels punts febles que tenim. El feedback és informal, verbal quan l'escola acabi l'activitat, però serà interessant fer-los una enquesta".

Les professionals de l'escola també subratllen la necessitat d'aquest feedback, i algunes d'elles afirmen que el feedback és important perquè "podem dir-los el que pensem, per exemple, aquesta activitat seria millor si fos més curta, o si poguéssiu fer-ho d'aquesta manera estaria més adaptada als nostres nens", o "és el moment de compartir impressions, i podem fer suggeriments per al curs vinent", així com "els expliquem els punts forts i febles i què han d'adaptar als nens de 0 a 3 anys". En relació a la cocreació entre tots dos agents, les professionals de l'escola subratllen que

es tracta d'una oportunitat per aprendre els uns dels altres. Per exemple, una entrevistada diu que "hem estat involucrats en un conveni de col·laboració i ens reunim cada mes per organitzar les activitats. És gratificant per a ambdues parts, perquè ens hem anat cuidant mútuament", mentre que una altra afirma que "som completament diferents. Ells [els professionals dels museus] estan acostumats a treballar d'una manera diferent, per exemple, donen molta importància a com es col·loquen els objectes, mentre que nosaltres ens centrem en la perspectiva educativa, i que els nens puguin tocar o manipular els objectes, però tot i això ho estàvem parlant i arribant a acords, i el resultat ha estat molt bo". Finalment, alguns professionals de l'escola expliquen que és important que els museus els escoltin, perquè "de vegades els seus objectius d'aprenentatge [els objectius del museu] són massa complexos per a edats primerenques, i són més adequats per a nens d'entre 4 i 5 anys", així com "estem acostumats a treballar amb nens menors de 3 anys, i ens és fàcil, podem mirar amb ulls de nen. Crec que tots els museus s'hi poden adaptar, només cal interessar-se".

C. Formació dels professionals educatius en aspectes museístics

En tercer lloc, sobre la formació, es troben professionals dels museus que comparteixen que fa uns anys oferien formació específica al professorat que volia saber més sobre les activitats o la manera de treballar dins el museu, i que també "teníem una formació i a l'inici de cada curs acadèmic, les escoles podien venir

a explorar les activitats per poder preparar la visita [quan venien amb nens] sense necessitat d'un professional del museu. Però avui en dia prefereixen els professionals del museu per guiar la visita o realitzar l'activitat". Altres professionals del museu expliquen que en el procés de formació és important crear materials que els professors puguin utilitzar abans i després de la visita. Finalment, també hi ha museus que van a l'escola, directament o través dels seus materials, i en aquest cas, la formació és una de les claus, perquè "cada escola és diferent, i quan els materials del museu estan allà durant setmanes, podem aconsellar-los [als professionals de l'escola] com organitzar l'espai d'acord amb els seus recursos. Anem a l'escola i resollem els seus dubtes, hi som quan tenen la primera experiència amb els materials, i podem compartir amb els professors la manera d'interactuar amb tots aquests elements, en la mateixa línia que fem al museu". Els equips professionals de l'escola agraeixen aquesta formació i suport, perquè "quan hem d'implementar l'activitat, és difícil adaptar el nostre espai i preparar l'activitat a l'escola, per la qual cosa és fonamental que vinguin aquí la primera sessió". En relació a la formació i informació general que els museus ofereixen a les escoles, alguns dels professors entrevistats expliquen que "vam assistir a la formació fa uns anys, però ara fa anys que no hi anem, perquè sempre és el mateix", no obstant això, altres professionals de l'escola subratllen que és important apropar a les escoles la

manera de treballar al museu, i gaudeixen quan els museus organitzen jornades de formació.

D. Sentiments, fortaleeses i dificultats en la interacció entre els professionals

En quart i últim lloc, els i les professionals del museu subratllen que un dels punts forts de la relació amb les escoles és la informació que obtenen sobre el grup d'infants concret que els visita, a partir de les converses amb el professorat de l'escola, per exemple, un entrevistat afirma que "sempre parlem amb els responsables del grup quan arriben al museu. És important saber més sobre els nens i el motiu de la seva visita, i també els expliquem com continuar l'experiència del museu quan tornin a l'escola", així com "ells [els i les professionals de l'escola] han de parlar amb nosaltres abans d'arribar aquí, perquè necessiten saber si hi ha banys, si hi haurà espai per a les jaquetes dels nens, si hi ha espai per menjar si plou". En relació amb els sentiments i dificultats, un professional del museu explica que "és molt important per a nosaltres que la persona que fa la reserva de l'activitat sigui la mateixa que vindrà al museu, perquè, si no ho és, de vegades hi ha confusions, o part de la informació no s'ha rebut correctament", i un altre professional del museu subratlla la importància que els docents de l'escola els expliquin si hi ha infants amb necessitat educatives específiques per adaptar les activitats, com s'ha esmentat anteriorment. Finalment, hi ha impressions generals com "un dels nostres punts

febles és la nostra manca d'experiència en aquesta etapa educativa" o "considerem que és important tractar els professors amb molta cura perquè són els nostres aliats". Des d'una perspectiva dels professionals de l'escola, un entrevistat considera que no n'hi ha prou amb el contacte actual entre tots dos agents, ja que "només parlem el dia que anirem al museu, per dir quants nens vindran i l'activitat que volem fer", però la sensació més comuna és que la comunicació és positiva, "sempre estan pendents de les nostres necessitats, donant-nos materials i informació. Ells [els professionals dels museus] són molt propers", destacant la seva preocupació per tal que l'experiència sigui positiva per als infants.

Per tant, en la interacció entre els equips professionals dels museus i de les escoles infantils és important que existeixi una comunicació bidireccional el més estreta possible, tant per poder conèixer les característiques del grup d'infants concrets que realitza l'activitat en el museu, com per comprendre la manera de treballar i els objectius de les dues institucions, convergint les seves finalitats i complementant-se en la contextualització de la visita per tal d'oferir als infants una experiència el més significativa possible. Alhora, la formació específica de tots els professionals i l'existència de processos de creació conjunta d'activitats didàctiques per a aquesta etapa educativa pot facilitar la seva adequació.

4.4. Experiència de les escoles infantils (0-3 anys)

4.4.1. Context i organització de la visita

Les escoles infantils entrevistades van participar com a mínim en una activitat d'un dels museus catalans amb oferta per aquesta etapa, encara que concretament tres de les escoles consideren les visites a museus com una proposta indispensable en la seva programació escolar i com a tal, durant el curs escolar havien visitat entre 2 i 3 museus diferents. Pràcticament la totalitat de les escoles involucra únicament l'alumnat entre 2 i 3 anys en aquestes activitats o visites (en un 87,50%), ja que només en dues escoles va participar l'alumnat entre 1 i 2 anys, tal com comenten algunes de les professionals entrevistades degut, per exemple, a la dificultat per mobilitzar aquest grup d'edat o infants més petits que encara no caminen amb autonomia. El nombre d'alumnes que realitza la visita al museu o l'activitat del museu és variable, entre 8 i 40 infants, dividint en dos grups les visites en el cas de ser superior a 20 infants.

Un 50% de les escoles realitzen una visita o interactuen amb el museu de forma habitual un cop cada curs escolar. Tal com afirma una entrevistada, "és una sortida que ens ofereixen dins de les activitats educatives de l'Ajuntament de la nostra població i hi ha diferents activitats i nosaltres ens hi adherim" o "portem 16 anys anant a aquest museu, tenen un projecte amb una activitat molt bona i a més hem anat col·laborant amb el museu per adequar-la als infants de 0 a 3 anys, perquè fos adequada a aquestes edats".

Un 37,5% de les escoles afirmen que la decisió de visitar un museu amb l'alumnat d'aquesta edat no està establerta de manera fixa per a cada curs, sinó que "depèn de com sigui el grup, l'any passat per exemple teníem uns grups molt

moguts i amb poca concentració, encara que siguin petits i en general la concentració és reduïda, es nota (...) i teníem també en un grup un percentatge de nens amb dificultats o en estudi de pre-diagnòstic i això també ho dificultava una mica", assenyala una de les entrevistades. Un 6,25% de les escoles realitza de manera puntual sortides amb l'alumnat ja que "sovint costa trobar ofertes orientades als nens més petits", mentre que un altre 6,25% afirma que l'activitat era anual però que la pandèmia del coronavirus va suposar una pausa en aquest tipus de sortides "feia diversos anys que no podíem anar al museu, i va ser una altra vegada molt.... una sortida molt bonica, perquè ens vam tornar a enamorar del museu".

En l'organització de la visita, a més a més de l'edat de l'alumnat i la freqüència del vincle entre escola i museu, hi ha dos factors més a tenir en compte: la distància física entre l'escola i el museu, i el nombre de professionals que acompanyen l'alumnat. D'una banda, hi ha varietat entre aquelles escoles que van a peu al museu (un 50%), en transport (37,5%) o que és el mateix museu qui "es desplaça" a l'escola (12,5%) a través dels seus materials, professionals o projectes del museu que són viscuts al centre escolar. Per a algunes escoles el factor de la distància geogràfica no és un problema, i destaquen que per a l'alumnat és una aventura agradable anar en autocar. No obstant això, per a altres escoles la distància i el fet d'haver d'anar en transport al museu suposa un hàndicap.

En aquest sentit, apareixen diferents problemàtiques, relacionades principalment amb el factor econòmic o les necessitats de l'alumnat per dur a terme aquests desplaçaments. Aquestes limitacions no existeixen quan és el museu el que es desplaça a l'escola, precisament amb l'objectiu de poder interactuar amb les

escoles i infants tan petits quan es troben amb dificultats per poder anar físicament al museu. En relació al cost econòmic afirmen que el preu de l'autocar s'encareix en participar pocs infants, i que només s'ho poden permetre quan l'ajuntament els subvenciona el transport.

Referent a les necessitats de l'alumnat de 0 a 3 anys, algunes entrevistades destaquen que "són nens molt petits i alguns encara estan amb el control d'esfínters o encara no han començat, i el fet d'anar lluny és complicat, a més que no hi ha un espai [al museu] dedicat a les escoles", referint-se, per exemple, a banys adaptats. D'altra banda, es troba que el més freqüent és que entre 3 i 6 professionals acompanyin l'alumnat en les visites als museus, en pràcticament la totalitat de la mostra, ja que només 2 de les escoles mobilitzen un nombre més gran d'acompanyants en incloure les famílies. Principalment acudeixen les tutores responsables del grup juntament amb la coordinadora de l'etapa d'infantil, personal en pràctiques o també en alguns casos, professionals específics si en el grup-classe hi ha alumnat amb necessitats educatives específiques.

Una de les professionals entrevistades, concretament de l'equip educatiu d'una de les dues úniques escoles que es decanta per l'opció que les famílies puguin acompanyar l'alumnat durant la visita al museu, afirma "les famílies sempre venen amb nosaltres a totes les excursions. Primer per què necessitem mans, i no en tenim prou... i després perquè és important que les famílies puguin viure les experiències dels infants (...) en aquest tipus d'excursions es comparteixen experiències que poden pertànyer a les famílies també, i llavors es desperten les ganes d'aquestes famílies de portar els infants al museu". Tot i així, aquesta participació directa durant la visita és una minoria en la mostra analitzada. El rol

de les famílies en la interacció entre escoles infantils i museus s'analitza més endavant.

4.4.2. Experiència viscuda per part dels infants i valors transmesos

Les escoles valoren la interacció amb el museu de manera positiva, subratllant aspectes que van facilitar que els nens i nenes tinguessin una experiència satisfactòria, així com alguns inconvenients. D'una banda, les professionals educatives entrevistades aprecien aquelles activitats que el museu ofereix basant-se en el joc i en l'experimentació directa, de manera que l'alumnat tingui un paper actiu. Per exemple, una mestra explica que "als infants els va encantar el museu perquè poden interactuar amb els objectes, i tenen un espai on explorar materials, barrejant conceptes matemàtics, científics, tecnològics" o "al museu, el professional ens va explicar les pintures a través del moviment, utilitzaven el moviment com a recurs pedagògic, i va ser una experiència molt enriquidora, també feia servir la música i el joc per entendre les obres". La temàtica concreta de l'exposició, de l'activitat o del propi museu, també influeix en l'experiència del grup, així com la manera de presentar-ho, tal com apunta una entrevistada, "en tractar-se d'una temàtica molt propera als infants, va funcionar molt bé, però a més era molt manipulativa i el professional va explicar tot sense tecnicismes, acostant-se moltíssim al llenguatge dels infants d'aquesta edat".

També es destaquen sentiments i emocions de l'alumnat durant la visita directa al museu, amb afirmacions com "hi ha nens que ho viuen amb moltíssima il·lusió i estan molt motivats, és molt gratificant veure la seva reacció quan veiem obres al museu que hem treballat abans a l'escola" o "quan arribem al museu tenen

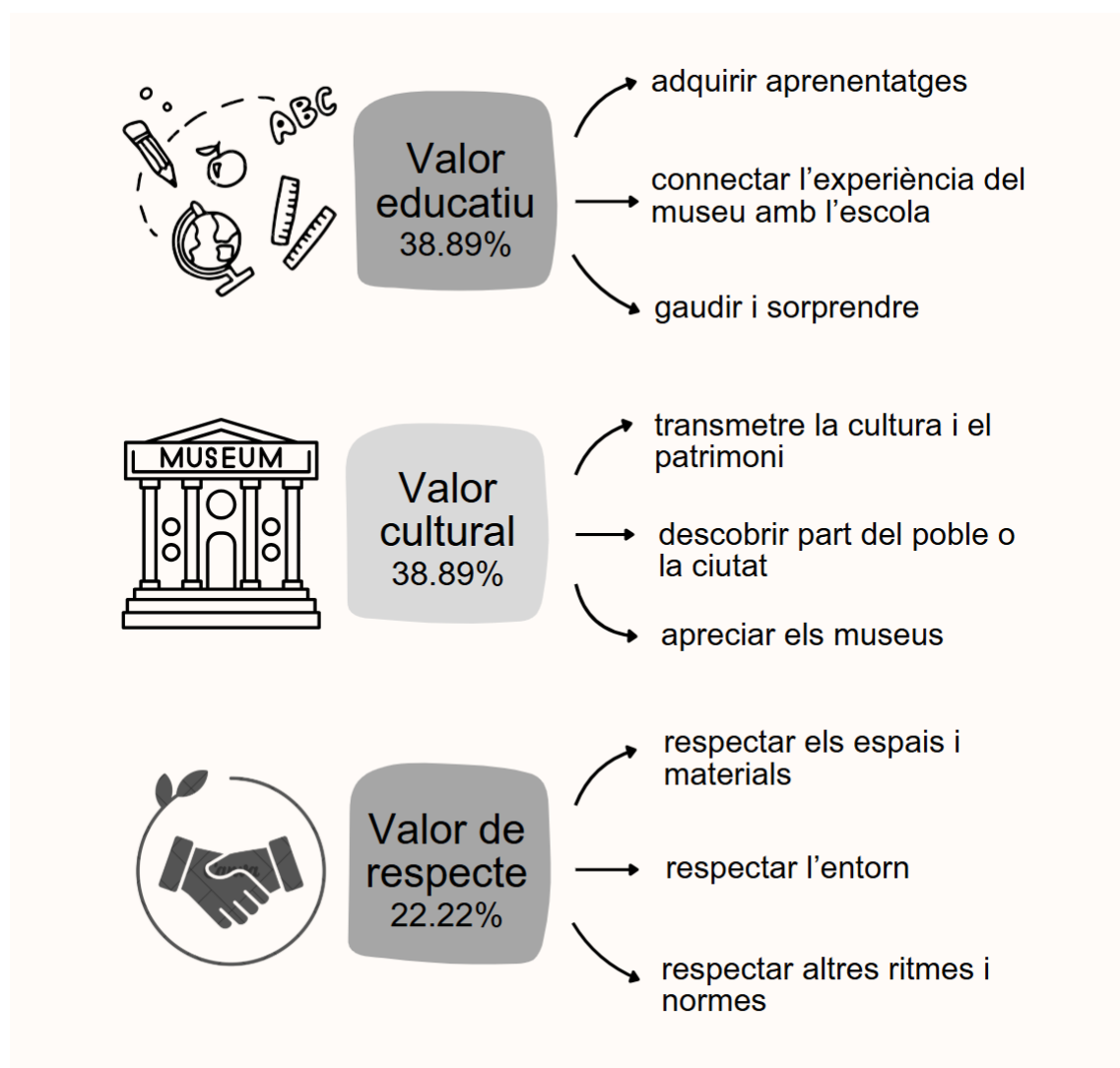
inseguretat perquè són molt petits i tot està en silenci, no hi ha joguines, però això també ens serveix per ajudar-los a aconseguir seguretat, en el vincle, i realment entren amb una expectativa i una mica d'inseguretat, però surten del museu amb seguretat, contents, els ha agradat venir". Les sensacions també són positives en les experiències on el museu trasllada els seus materials a l'escola, amb reflexions com "és una passada, em fascina veure com respecten el material, les seves preguntes, com busquen hipòtesis i solucions a les seves preguntes".

En relació amb els inconvenients s'exposa la necessitat que els materials estiguin molt reflexionats i siguin totalment segurs per a infants de 0 a 3 anys, ja que aquests aprenen mitjançant els sentits i l'exploració directa dels materials. També es posa de manifest la dificultat d'alguns desplaçaments dins de les instal·lacions del museu, especialment el fet d'haver de pujar escales amb freqüència. Per altra banda, tot i que la majoria de les professionals educatives troben les propostes adaptades a l'edat i a les característiques del públic escolar de 0 a 3 anys, una de les entrevistades opina que la proposta del museu que van visitar no disposava de prou continguts i aprenentatges, i una altra entrevistada reflexiona que "aquells museus que no estan adaptats ja no els considerem per anar-hi, no hi anem perquè no estan adaptats per a ells [els nens de 0 a 3 anys]. Hi ha pocs llocs que ho estiguin, però n'hi ha. Anar al museu és anar a un lloc diferent, nou, on veure, observar les peces, potser poder tocar-les, i no tenir por d'anar per si alguna cosa que toquen és perillós o es pot malmetre".

En relació amb els valors que es transmeten a l'alumnat en la interacció entre escola-museu, els resultats s'agrupen al voltant de tres valors: el valor educatiu, el valor cultural i el valor del respecte, amb els seus diferents matisos (Figura 29).

El valor educatiu i el valor cultural tenen un pes de 38,89% respectivament, mentre que el valor de respecte un 22,22%.

Figura 29. Valors transmesos en el vincle museu-escola

Font: Elaboració pròpia

Per tant, cadascun d'aquests valors es conforma de diferents aspectes, i en el cas del valor educatiu, les professionals entrevistades assenyalen la importància d'adquirir aprenentatges, però també de gaudir i poder sorprendre's, ja que

aquestes emocions i sensacions positives són fonamentals per al desenvolupament integral dels infants a aquestes edats, tal com explica una entrevistada: "que gaudeixin de l'activitat és el principal, els nens a aquestes edats aprenen a través d'experiències i d'experimentar, i si gaudeixen l'objectiu està aconseguit". A més, subratllen la importància educativa de relacionar el que es treballa a l'aula amb l'activitat del museu, "de fet, si no féssim una feina dins de l'escola no tindria cap sentit realitzar activitats com aquestes [anar al museu]. Treballem l'art a l'aula per poder relacionar-lo amb el que veurem un cop estem allà".

En relació al valor cultural es troba la importància que les escoles li donen al fet de transmetre la cultura i el patrimoni a l'alumnat, amb reflexions com "és important començar a introduir-se en el món de la cultura, això és un gran enriquiment. De vegades quan són petits es dona més importància a altres coses, però penso que la cultura també pot desenvolupar una part de la persona que és molt important". Descobrir part de la localitat on viuen és un altre aspecte rellevant, tal com apunta una de les professionals de l'escola: "per a nosaltres era important que els nens poguessin gaudir en un lloc del seu poble, que poguessin conèixer alguna cosa més del poble (...) gràcies a l'activitat del museu els pots explicar una mica la història d'elements d'aquí, coses que han vist mil vegades perquè passen per davant cada dia però no sabien abans què hi havia darrere d'aquesta font, aquesta plaça o aquesta escultura, i a través del museu poden saber més del nostre poble".

També es destaca el fet d'apreciar els museus des d'una edat primerenca, per exemple, una entrevistada reflexiona que els nens "s'adonen que hi ha un lloc important [el museu] on aprenen de diferents temes, i tot i que ara de 0 a 3 no ho

veuen ni molt menys tot, si això continua a infantil i primària, i continuen visitant el museu amb l'escola, cada vegada amb temàtiques més avançades segons l'edat, al final es donen compte... i diran, mira, jo he anat al museu des que tenia un any fins ara que en tinc 16, i quan vaig anar al museu amb un any vaig fer aquesta activitat, i quan en tenia 5 vaig fer això, als 8 aquesta altra, i als 15 aquella. És a dir, que es donin compte que dins d'aquest espai que ofereix el museu hi ha activitats que s'adapten a les edats dels infants, dels nens que viuen aquí mateix on hi ha el museu", emfatitzant en el sentiment d'identitat cultural.

Finalment, per al valor del respecte les professionals educatives destaquen que a través de la interacció amb el museu s'afavoreix en l'alumnat el respecte als materials i espais museístics, a l'entorn en general, però també el respecte cap a altres ritmes i normes, tal com explica una entrevistada, "[anar al museu] és un altre ritme en tots els sentits, i és important perquè els estimula [als nens i nenes] d'una altra manera, per créixer com a persones. Els estimula l'oïda, la vista, la paciència, l'atenció, el fet de parar. Els dona un altre ritme" o també esmentant la importància d'adaptar-se a les normes de cada museu en particular.

4.4.3. Activitats prèvies i posteriors per a la contextualització de la visita al museu

Un 87,50% de les escoles entrevistades realitzen activitats prèvies i posteriors a la interacció amb el museu, mentre que un 12,50% no en duen a terme cap d'específica, ja que simplement els semblava interessant l'activitat del museu per tal de realitzar-la amb els infants. Aquelles escoles infantils que enllacen propostes educatives al voltant de la visita al museu donen importància a aquest

fet per tal d'augmentar el valor i la repercussió de la vivència dels infants, allunyant-la d'una proposta aïllada sense connexió ni continuïtat, i emmarcant-la en un context educatiu més ampli que la pròpia visita *in situ*, emmarcant-se en una experiència i aprenentatge més significatiu.

Entre les activitats prèvies destaquen aquelles propostes per explicar i contextualitzar què és un museu, com s'organitzaran per fer l'activitat, normes bàsiques durant la visita, així com la preparació de racons a l'aula amb fotografies i imatges reals del museu i les seves obres d'art. Per altra banda, les cançons, els titelles i els contes sobre art o pintors famosos són altres recursos que utilitzen en aquestes propostes educatives. En alguns casos (un 37,50% dins del 87,50%) les activitats i la visita al museu es contextualitzen en un projecte més ampli que s'està desenvolupant dins l'escola, per exemple, al voltant d'un artista concret, o també en general, tal com una entrevistada afirma: "a l'escola estem treballant l'art de manera transversal, la vessant de la música, la literatura, la pintura, l'escultura... i a nivell de l'escola tenim diferents ambients per treballar-lo. D'aquesta manera s'estableix un vincle, i, de fet, anem al museu per veure on "viuen" els quadres".

Les activitats posteriors es vertebran al voltant d'assemblees o converses per compartir les sensacions de l'experiència, sobre allò que han vist i fet al museu, el que recorden, etc., per exemple "parlem sobre el que els ha agradat o no els ha agradat, el que més els ha sorprès. Fomentem la memòria, la comunicació i el llenguatge, i anem adquirint més vocabulari". La documentació de la visita és un suport important, "fem moltes fotografies quan hi són, i prenem notes. Després ho posem tot de manera que ells ho puguin veure, recordar l'excursió al museu, on eren, veure's en aquesta situació". També duen a terme activitats plàstiques,

creatives o d'experimentació amb materials naturals relacionats amb el tema del museu o amb les obres vistes en el mateix, per crear les seves pròpies reproduccions dels quadres o les escultures.

Les escoles, tal com s'ha apuntat prèviament, agraeixen que alguns dels museus ofereixen material didàctic i propostes per realitzar aquest tipus d'activitats prèvies i posteriors a la visita, a través de la mateixa pàgina web del museu o enviant els recursos necessaris directament a l'escola en el moment en què es programa una visita al seu museu, per exemple, "el dossier que ens facilita el museu ens permet anar treballant les pintures que veuran posteriorment allà al museu, i durant un temps les anem treballant amb els nens (...) i anem construint tot aquest aprenentatge". Altres professionals troben a faltar més materials didàctics o elaboren els seus propis després de visitar prèviament el museu abans d'anar-hi amb el grup d'infants.

4.4.4. Rol de les famílies

Els resultats assenyalen quatre subtemes en relació amb el paper de les famílies: la seva col·laboració, les seves preocupacions, el seu interès cap al museu, i finalment, el rol compensatori de l'escola.

- A. La col·laboració de les famílies és un aspecte principal per tal de poder dur a terme visites o sortides fora de l'entorn escolar. Evidentment, totes les escoles demanen permís a les famílies per poder anar al museu, i segons afirmen, pràcticament la totalitat signa l'autorització. Més enllà d'aquest punt de partida necessari,

només en uns pocs casos les famílies participen directament en el transcurs de la visita al museu, implicant-se i acompanyant als infants i als professionals durant l'activitat didàctica. En altres escoles, les famílies col·laboren, per exemple, acudint al museu en finalitzar la visita per recollir els seus fills i filles, de manera que alhora faciliten el camí a peu de tornada a l'escola en cas de ser un recorregut considerable. També és important la comunicació i difusió que l'escola fa dels preparatius i de la vivència de la visita vers les famílies. Per tant, el concepte de "col·laboració", especialment el dia de la visita al museu, dista molt entre les diferents escoles.

B. En relació amb les preocupacions de les famílies, destaca principalment la por al viatge per carretera en cas d'anar a un museu d'una altra localitat o també quan es tracta de la primera excursió dels seus fills i filles. També és rellevant el mes de l'any en el qual es realitza la sortida al museu, ja que, si la visita és a finals de curs o quan ja s'ha dut a terme altres excursions prèvies en aquell curs acadèmic, la reacció de les famílies és diferent, més positiva i menys temorosa. No obstant això, tal com apunta una entrevistada, des de l'escola es realitza un treball de confiança amb les famílies, "totes les sortides que fem a l'escola s'expliquen a l'inici de curs i així ja saben que arribarà aquesta excursió, i com serà, i a quina ciutat anirem. A més, a mesura que s'acosta la data els informem i expliquem tot el que farem i com serà la sortida. Si

que a algunes famílies se'ls desperta alguna cosa de por, però si nosaltres veiéssim algun perill seríem les primeres que no ho faríem. Però creiem que és molt interessant anar, i es tracta de transmetre'ls aquesta confiança perquè estiguin tranquil·les amb el fet que fem una sortida així", o fins i tot "en donar-los aquesta confiança, també els dones peu que s'atreveixin ells, a anar amb els seus fills en aquesta etapa a visitar museus. Quan els expliquem que aniríem d'excursió al museu, es van sorprendre [les famílies] i preguntaven què faríem allà amb els nens si són tan petits... però quan els expliques tot, i el nostre treball previ a l'aula, el treball que se segueix després, i que tot es relaciona amb el projecte de l'aula, la seva visió canvia". Aquest aspecte porta al següent punt.

- C. Les famílies mostren interès cap al museu arran d'aquestes interaccions entre el museu i l'escola, segons afirmen la majoria de professionals educatives entrevistades. El seu interès i motivació es centra, per una banda, en saber els detalls de la sortida i, per altra banda, en poder planificar anar al museu un altre dia ells amb els infants, tal com assenyala una de les participants, amb reflexions com "aquest tipus de sortides són una manera perquè les famílies es donin compte que existeixen aquests espais [museus] on els seus fills es diverteixen, i algunes de les famílies ens ho expliquen dilluns, perquè han tornat al museu durant el cap de setmana" o "estic segura que el fet que anem al museu és com

obrir una porta a les famílies, una nova opció d'activitats que ells poden fer amb els infants i que potser mai abans s'havien plantejat a aquestes edats". No obstant això, una altra entrevistada afirma que el percentatge de famílies de la seva escola que s'impliquen o interessen de manera activa és reduït, estimant-lo en un 30%, percentatge que considera que ha augmentat els últims temps però que continua sent baix. Per tant, la variabilitat en aquest aspecte és alt, essent la realitat de cada escola diferent.

D. Finalment, es posa en relleu el rol compensatori de l'escola, especialment en aquelles escoles on acudeixen famílies vulnerables, "hi ha moltes diferències a nivell econòmic i social. Acompanyem i motivem les famílies a fer el pas per anar al museu perquè moltes no ho fan, estan molt desvinculades amb el barri i els seus serveis. Intentem des de l'escola que les famílies puguin fer aquests vincles, posem la primera llavor perquè puguin seguir aquest camí", afirma una entrevistada, mentre que una altra assenyalava que és un procés difícil, però "seguim treballant, ho hem de fer, obrir la cultura a totes les famílies". Finalment, una professional educativa entrevistada puntualitza que "el nostre objectiu és que això no es quedi només aquí [l'escola], sinó que arribi al barri, que surti a la comunitat i que la comunitat pugui gaudir també en conèixer tots aquests museus que tenen tantes coses xules", desitjant alhora que altres museus puguin arribar a oferir propostes per a nens i nenes de 0 a 3 anys, degut als

beneficis que pot tenir per al seu desenvolupament no només personal, sinó integral, i també familiar.

4.4.5. Aportacions de les professionals de l'escola 0-3 sobre “el museu”

Finalment, les professionals educatives van reflexionar sobre què hauria de tenir en compte un museu per oferir una experiència única que segur que entusiasmaria l'alumnat en aquestes edats. A partir de l'anàlisi de les seves aportacions, es troben els següents quatre pilars:

1) Captar l'atenció de l'alumnat

És important, segons afirmen les professionals educatives, que el museu pugui aconseguir connectar amb el món i els interessos dels nens i nenes, per exemple a través de les cançons i els contes per motivar-los i captar la seva atenció, o també mitjançant temàtiques que els atrauen com els animals, els colors, instruments musicals, elements festius de la seva localitat o aspectes vinculats amb el seu dia a dia. També destaquen que és rellevant tenir en compte que l'emoció i la màgia que es generi és la clau per captar la seva curiositat i atenció.

2) Participació activa

El museu hauria de promoure la participació directa de l'alumnat, ja que el fet d'interactuar, i també conversar, dins un espai com el museu, és fonamental per a l'experiència dels infants. Ells i elles necessiten explorar, tocar o moure's, tal com afirma una entrevistada "a aquestes

edats només poden aprendre a través dels sentits, l'experimentació, un conte, buscant un tresor...". Per tant, l'acció directa és un element indispensable que hauria de ser considerat en totes les propostes didàctiques museístiques per al primer cicle d'educació infantil.

3) Espais adaptats

Un altre dels pilars que el museu hauria de tenir en compte és adaptar els espais, per exemple, amb baranes a l'alçada dels infants a les zones amb escales, o també un espai específic per donar la benvinguda al grup escolar quan arriba al museu o abans d'anar-se'n, per poder seure, canviar bolquers, o amb un bany adaptat. Aquests elements són sovint hàndicaps o barreres que fan prendre decisions a les professionals educatives quan han de considerar fer una visita a un espai com un museu.

4) Cooperació entre els i les professionals de l'escola i del museu

El professorat de l'escola destaca que els museus sempre haurien de tenir en compte els docents o professionals educatius, i en dues direccions. Per una banda, que el museu ofereixi formació als docents, i per altra banda, que aquests puguin opinar i realitzar un treball compartit amb l'equip educatiu del museu, tal com afirmen algunes entrevistades amb reflexions com "les activitats haurien d'estar dissenyades per artistes, pedagogs, experts en educació infantil, perquè estiguin ben pensades per a infants molt petits i poder aprofitar al màxim la visita" o "sinó treballes en l'etapa de 0 a 3 anys és difícil

posar-se en la seva pell i veure la seva realitat, sovint costa, si no has vist i viscut aquesta etapa i saps com funciona, és complicat", destacant la necessitat de col·laboració entre el museu i l'escola.

Per tant, en la configuració de bones propostes per a l'etapa 0-3, destaquen diferents factors rellevants, des del fet de tenir present de quina manera es du a terme el procés de disseny de les activitats per tal de ser realment adaptades a les necessitats i característiques dels infants del primer cicle d'educació infantil, com considerar la idoneïtat de les pròpies instal·lacions del museu, i dur a terme una implementació de l'activitat didàctica de manera que afavoreixi l'acció directa dels infants, tot generant motivació i interès en el grup durant el transcurs de la proposta.

CAPÍTOL 5

DISCUSSIÓ I IMPLICACIONS

5. DISCUSSIÓ I IMPLICACIONS

Aquest capítol es divideix en dos apartats, el primer del quals es centra en la discussió dels resultats en diàleg amb investigacions prèvies i amb el context teòric del vincle entre museus i escoles infantils, juntament amb diferents aportacions de la present tesi considerant el buit acadèmic per a l'etapa dels 0 als 3 anys, exposant alhora limitacions de la investigació realitzada i prospectiva de futures investigacions. En el segon apartat es desenvolupen les implicacions educatives considerant específicament el marc legal educatiu actual, vinculació amb les àrees i eixos del currículum d'educació infantil, alhora que plantejant accions per aprofitar el potencial de les interaccions entre les escoles infantils del primer cicle (0-3) i els museus.

5.1. Discussió, limitacions i prospectiva

En el context de Catalunya, s'ha pogut observar que el 71,19% dels museus ofereixen activitats per a escoles d'educació infantil, considerant la globalitat d'aquesta etapa. Aquesta és una de les implicacions i aportacions de la present recerca, representant una oportunitat per millorar la connexió entre els museus i l'educació infantil, ja que els museus que encara no ofereixen activitats educatives per a l'educació infantil poden apropar-se a diferents maneres de treballar en aquesta etapa i introduir progressivament noves propostes per involucrar infants i escoles dels 0 als 6 anys. A més a més, no només és important que els museus considerin l'etapa de l'educació infantil, sinó també que analitzin la seva oferta específica en el cas que disposin de propostes didàctiques per aquesta etapa. Més de la meitat dels museus ofereixen un número reduït

d'activitats, entre una i tres activitats didàctiques, tot i que hi ha sis museus que ofereixen 8 o més activitats, i futures recerques poden investigar aquests casos concrets per exemplificar el disseny i oferta més ampla d'experiències i propostes per a l'educació infantil en els museus.

En relació a les tipologies d'activitats, les visites guiades i els tallers són les activitats didàctiques més habituals. Per una banda, i en relació a les visites guiades, a priori, es pot entendre aquesta activitat com la tipologia que requereix una menor participació dels infants, i estudis previs destaquen que els museus ofereixen moltes visites per als infants (Munley, 2012), posant de manifest que s'haurien de centrar en el disseny d'experiències d'aprenentatge més participatives. Com mostren els resultats, les visites guiades, que podrien ser equivalents a les visites, són l'activitat més habitual en el context de Catalunya, però també és important destacar que el concepte de visita guiada no correspon a la tradicional visita purament explicativa dissenyada per exemple per a un públic adult, ja que tal com s'ha vist, aquestes visites guiades per a infants estan vertebrades a través de fils conductors, narratives, ús de diferents llenguatges o dramatitzacions, dinamitzant la visita i buscant la motivació i implicació directa dels infants.

Per altra banda, els tallers inclouen de manera intrínseca un paper actiu dels infants, fet rellevant, ja que els aprenentatges ocorren quan poden involucrar-se directament, i no a través d'explicacions o educació expositiva (Franklin, 1791). Diferents autors subratllen la importància que ha de tenir l'infant en els museus a través de la pràctica i les activitats manipulatives (Bowers, 2012; Bruce, 1997; Weier, 2004). En futures investigacions es pot comprovar si els tallers continuen sent una de les activitats més rellevants i comparar la seva prevalença en altres

regions, en consonància també amb el canvi de paradigma educatiu, centrat en metodologies més actives i en el rol de l'alumnat com a protagonista. Alonso Rivera (2013) va assenyalar diferents aspectes que els museus haurien d'oferir per tal de generar experiències educatives i significatives, per exemple, els tallers didàctics. Com revela l'anàlisi dels museus de Catalunya, les temàtiques dels tallers (sensorials, al voltant de la pintura, centrats en la construcció, el moviment, l'expressió corporal o la música) coincideixen amb investigacions anteriors que destaquen el paper del moviment o la música (Schaefer i Cole, 1990), el tacte i l'art (Bowers, 2012).

Els tallers i les seves temàtiques fan que el museu sigui més atractiu per als infants, i futures investigacions es podrien centrar en el punt de vista i vivència dels infants sobre les experiències dins els museus en funció de la tipologia de proposta didàctica que ofereixen. Una altra perspectiva és aprofundir en la franja d'edat de 0 a 3 anys en altres comunitats autònomes d'Espanya així com en diferents països o contextos culturals, ja que en el cas de Catalunya pràcticament el total de les activitats per a l'educació infantil dissenyades pels museus estan pensades per a infants de 3 a 6 anys (92,91%). Com subratllen alguns autors, "hi ha hagut un augment de l'interès per les visites als museus amb altes xifres d'assistència en tot tipus de museus i un creixement significatiu del públic infantil. En conseqüència, els museus comencen a veure els visitants joves com un públic important" (Piscitelli et al., 2003, p.13). Aquest augment és molt diferent segons la franja d'edat específica de l'alumnat, ja que els museus es centren majoritàriament en oferir activitats didàctiques per a infants d'entre 3-6 anys. La diferència entre els dos rangs d'edat és molt alta, considerant que només 11 museus dels 118 museus catalans registrats inclouen activitats educatives per a

nens de 0 a 3 anys (un 9,32%). Pocs estudis previs s'han centrat en les activitats que ofereixen els museus per a la primera infància i aquesta és una aportació important de la present investigació. Bowers (2012) va destacar que només els educadors de museus més valents i aventurers s'atrevien a presentar un experiència dins un museu per a grup d'infants de tres o quatre anys (Bowers, 2012). Aquest fet encara s'accentua més en el cas dels menors de 3 anys, trobant un buit acadèmic (McInnes i Elpidoforou, 2018; Fernández Santín, 2021) que a partir de diferents recerques com la present es pot anar explorant.

Els programes didàctics dels museus per al públic escolar de 0 a 3 anys poden beneficiar als infants de múltiples maneres, tal com han exposat els i les professionals dels museus i de les escoles entrevistades, en consonància amb la literatura prèvia. En la primera infància, les experiències i l'aprenentatge als museus poden millorar el desenvolupament afectiu i cognitiu (García, 2015), afavorir l'adquisició de coneixements, així com augmentar la motivació i el benestar (Escribano-Miralles i Molina, 2015). A més a més, "els museus ofereixen l'oportunitat d'una exploració sensorial increïblement rica i l'exposició a elements que el nen no experimentaria en la seva vida quotidiana" (Erdman et al., 2022, p.2), convertint-se en llocs únics on gaudir i aprendre. D'altra banda, els beneficis són per a tots els agents (infants, escoles i museus) ja que la seva interacció crea, en consonància amb Soto-González et al. (2025) nous espais d'aprenentatge dinàmics, així com fomentant la cultura, transmetent col·leccions artístiques i patrimonials (Feliu-Torruella et al., 2021), i desenvolupant el pensament creatiu i crític. En aquest sentit cal assegurar-se que les propostes tenen en compte les necessitats dels infants o adaptar-les degudament,

considerant elements rellevants com la manipulació o la interacció (Abril-López et al., 2021; Bowers, 2012; Munley, 2012).

És important també realitzar una reflexió en relació a que les pàgines web dels museus no inclouen informació completa de les activitats que ofereixen, ja que la present investigació ha analitzat 30 activitats didàctiques per al públic escolar dels 0 als 3 anys, però només la informació de 23 d'aquestes activitats està disponible, i parcialment, en línia. Per tant, cal tenir en compte que els museus poden oferir activitats per a menors de 3 anys que no apareixen a les seves pàgines webs, limitant l'accés a les pròpies propostes i la seva difusió. A més, hi ha altres museus dins de Catalunya que no pertanyen al Registre de Museus de Catalunya que potencialment inclouen aquest rang d'edat en els seus programes educatius, i aquest fet representa alhora una limitació de la recerca i una línia d'investigació futura, incloent en pròxims estudis tots els museus catalans encara que no formin part del registre oficial de museus.

A partir de l'anàlisi de les activitats didàctiques, i en relació amb les principals característiques de les mateixes, els resultats mostren que hi ha una homogeneïtat en la seva durada, el 86,67% estan programades per durar entre 45 minuts i una hora, incloent diferents parts en l'activitat. El personal de mediació educativa dels museus també afirma que són flexibles i adapten les propostes a les demandes de les escoles. Les activitats específiques per a infants de 0 a 3 anys també inclouen diferents categories com s'ha vist en el rang de 0 a 6, destacant en aquest cas especialment l'experimentació, la visita guiada, el taller i el format on el "museu va a l'escola". A més a més, s'ofereixen jocs, itineraris i visites no guiades en un percentatge menor. Aquestes categories reflecteixen diferents maneres de dissenyar activitats per a infants menors de 3

anys, i totes corresponen a objectius educatius específics. Els objectius que es plantegen els museus catalans es centren en l'aprenentatge, el desenvolupament d'habilitats i actituds, juntament amb l'experimentació. Per altra banda inclouen objectius vinculats amb la descoberta del museu, per desenvolupar diferents llenguatges, gaudir, treballar l'educació emocional i considerar el museu com un espai de benestar. Les tipologies d'objectius detectades estan en línia amb investigacions anteriors, on es subratlla que els museus contribueixen a l'aprenentatge (Akamca et al., 2017; McInnes i Elpidoforou, 2018), i al desenvolupament d'habilitats lingüístiques (Synodi, 2014) o habilitats socioemocionals (Luke et al., 2022).

És rellevant que gairebé tres quartes parts de les activitats van ser creades fa més de 10 anys, la qual cosa mostra el compromís d'aquests museus amb aquest rang d'edat, i alhora també la necessitat de noves activitats. Seria interessant que més museus exploressin i es plantegessin com dissenyar i preparar activitats per a infants dels 0 als 3 anys, i aquesta recerca pot oferir un punt de partida. Els i les professionals dels museus entrevistats destaquen la importància de la interacció amb l'escola i amb els professionals de l'educació, concretament en el procés de creació i revisió d'activitats museístiques per a menors de 3 anys, essent necessari involucrar el professorat en el disseny de programes educatius als museus (Harris, 2015) per tal d'aprofitar el seu potencial i adequar-se a les necessitats de cada etapa educativa (Huerta, 2010a). En aquest sentit, també és important considerar els espais i els materials en les experiències per a infants de 0 a 3 anys. El personal de mediació educativa del museu ha d'involucrar els infants durant la seva visita, a través de materials específics, cançons, contes, preguntes, moments màgics que cridin l'atenció i

motivin l'alumnat. Els infants connecten amb el que veuen al museu, especialment quan les històries, contes i activació de la seva imaginació formen part de l'experiència (Munley, 2012). Aquesta recerca mostra que els museus de Catalunya inclouen en les seves activitats elements motivadors com el fet de poder disfressar-se en una activitat d'experimentació, o captar l'atenció a partir de titelles que ofereixen un context o fil conductor durant la visita al museu. A través del treball de camp, s'observa que els infants menors de 3 anys es diverteixen dins el museu, participen i s'interessen per les activitats, quadres o materials, somrient i compartint descobriments. Piscitelli et al. (2003) ho reflecteixen amb la següent frase: "els nens responen de diverses maneres a la novetat de les exposicions i experiències del museu: amb sorpresa, plaer, perplexitat, meravella i curiositat" (Piscitelli et al., 2003, p.13).

Aquesta curiositat és especialment rellevant en edats primerenques, i els programes museístics han d'aprofitar la curiositat natural dels infants (Judd i Kracht, 1987) per crear experiències úniques. No obstant això, continua essent difícil que els museus decideixin començar a oferir aquest tipus d'activitats, i aquesta recerca mostra possibles maneres de fer-ho a partir de com els museus de Catalunya estan treballant. Aquesta investigació proporciona una imatge de les activitats corresponents al curs escolar 2022-23, reflectint que és possible incloure activitats per a nens i nenes d'entre 0 i 3 anys, i de diferents maneres. Alhora la present tesi aporta algunes evidències en l'àmbit de l'educació en museus, que pot ser considerat, com un dels camps necessaris d'investigar en l'educació artística (Marín Viadel, 2011), i en aquest cas, des de la primera infància. Bowers et al. (2015) suggereixen que en molts museus els infants petits ni tan sols han estat benvinguts i aquesta tendència s'ha invertit poc a poc en els

últims anys. Els museus poden i han de contribuir al desenvolupament dels infants, convertint-se en espais on hi ha diversió, aprenentatge, ciència, art, cultura i valors. En aquest sentit, a través d'activitats en els seus programes educatius enfocats a les escoles infantils per a menors de 3 anys, poden desenvolupar aquest paper des de la base del sistema educatiu.

Per altra banda, els resultats de la tesi mostren diferents qüestions rellevants que influeixen en la relació entre els museus i les escoles d'educació infantil (0 a 3 anys) en el cas de Catalunya. En aquest context, tot i que la mostra es limita a 11 museus i 16 escoles (que han interactuat directament amb aquests 11 museus), s'aporta una visió sòlida de la realitat de l'oferta de museus a Catalunya, ja que els 11 museus són els únics dels 118 museus inscrits al Registre de Museus de Catalunya que inclouen nens i nenes d'entre 0 i 3 anys en els seus programes educatius. La mostra és representativa de tot el context de Catalunya, i els estudis futurs poden considerar la present investigació per analitzar i comparar la situació en els seus contextos regionals i oferir pautes per millorar els vincles entre museus i escoles per a infants en edats primerenques.

Entre les motivacions de les escoles per anar a un museu, la perspectiva museística considera que les escoles volen oferir als infants una experiència positiva en un espai diferent, mentre que les escoles assenyalen directament dues motivacions principals: realitzar la visita al museu com a part d'un projecte escolar o bé participant en una iniciativa d'una institució local, un museu concret o l'Ajuntament de la població. Les escoles donen importància a la connexió local ja que un dels seus objectius és ser membres actius del seu districte o ciutat, permetent als infants conèixer els recursos culturals locals. Poques investigacions prèvies tracten aquest tema durant la primera infància,

concretament és rellevant la següent aportació, en el context de Noruega i considerant infants d'1 a 6 anys:

"Les llars d'infants, així com els museus, formen part de la societat a la qual pertanyen. La creació d'una relació de col·laboració entre ells està en el punt de mira, ja que pot potenciar nous coneixements relacionats amb l'entorn social i natural dels infants, les tradicions i la cultura. El museu ofereix totes aquestes possibilitats perquè els nens adquireixin noves experiències i els enriqueixin amb nova informació, a través de la interacció amb la societat i l'entorn local. Més concretament, es destaca la connexió de la llar d'infants amb la comunitat local i la societat (un dels camps del currículum noruec per a la llar d'infants), i la varietat d'oportunitats que s'ofereixen per a diferents usos pel que fa al currículum i la comunitat" (Dardanou, 2011, p.54).

El paper que els museus i les escoles poden desenvolupar junts és important en un context social i cultural, ja que a través de la seva col·laboració, tots els agents involucrats -infants, professionals de l'escola i professionals dels museus- s'impliquen amb la societat del seu poble o ciutat. Per tant el rol i la mirada dels docents i els professionals educatius són fonamentals per a construir i descobrir aquest potencial pedagògic de la pròpia ciutat (Huerta, 2015) i els seus equipaments.

Els resultats també mostren la visió dels professionals dels museus i les escoles en relació a com el museu s'adapta a les necessitats dels menors de 3 anys. Els equips educatius dels museus tenen clara la necessitat de fomentar la participació activa dels infants quan són al museu, d'acord amb Bowers et al.

(2015), així com crear espais on l'alumnat es senti còmode i segur. També consideren important col·laborar amb el professorat per poder realitzar una millor adaptació de les activitats i els espais per als infants de 0 a 3 anys, ja que sovint senten que necessiten més formació i experiència, essent aquest un dels reptes també considerats per investigacions anteriors (Davis, 2005; Murawski, 2021).

Les escoles tenen una percepció desigual de l'adaptació que duen a terme els museus, mentre que poc més de dos terços de les escoles senten que els museus funcionen de manera positiva i adaptada als infants d'entre 0 i 3 anys, gairebé un terç de les escoles pensen que els museus no s'adapten a les necessitats d'aquest públic, per exemple, en relació amb el tipus de continguts que expliquen o el nivell de dificultat de la visita/activitat. Com a conseqüència, hi ha un marge de millora per als museus que no compleixen les expectatives de les escoles. Els resultats suggereixen que els museus haurien de demanar l'opinió detallada de les escoles, el seu feedback concret després de les propostes, i també treballar conjuntament amb els i les professionals de l'escola per adaptar les seves activitats didàctiques i considerar el desenvolupament i els processos d'aprenentatge dels més petits i petites. Quan ambdues institucions cooperen i codissenyen, poden entendre's millor mútuament i també les seves necessitats (Feliu-Torroella et al., 2021). D'aquesta manera ambdues poden conèixer les seves característiques específiques com va subratllar Griffin (2011) fa més d'una dècada:

"Es necessiten oportunitats perquè els professors emprenguin un desenvolupament professional adequat que emfatitzi que l'aprenentatge en un entorn informal com un museu requereix enfocaments pedagògics diferents dels que s'utilitzen habitualment

a les escoles. Es necessiten més oportunitats perquè els educadors de museus facin cursos formals o tinguin un aprenentatge professional adequat en aquesta àrea (...) en general els educadors de museus aprenen *sobre la marxa* i només poden confiar en la seva considerable dedicació i professionalitat" (Griffin, 2011, p.195).

Alguns dels museus són conscients de la seva necessitat de progressar i aprendre més sobre com adaptar-se a aquest públic específic. Els propis museus afirmen que una de les solucions podria ser escoltar al professorat i treballar conjuntament, en la mateixa línia que subratlla Huerta (2009). Aquesta co-creació seria alhora una oportunitat perquè les escoles milloressin els seus coneixements sobre el museu i aprendre com ajudar-se mútuament per crear la millor experiència per als infants menors de 3 anys. També és rellevant considerar les diferències demogràfiques entre els participants, amb nivells d'experiència més alts en el cas de les professionals de l'escola.

Els resultats reflecteixen, per altra banda, que hi ha dificultats percebudes per ambdós agents, mostrant perspectives similars entre la visió escolar i museística, però que difereixen dels reptes detectats en museus d'altres regions del món que ofereixen activitats per a nens de 0 a 3 anys, on es destaca la manca de temps (per dissenyar activitats), trobar personal o obtenir suport dels departaments del museu (Bowers, 2012). En el cas de Catalunya, la necessitat d'una major col·laboració i formació per dissenyar i adaptar les activitats, com ja s'ha esmentat, és un dels reptes actuals. Els espais museístics també poden ser un repte per als menors de 3 anys, segons el grup i les característiques específiques. Per exemple, les escoles aprecien molt quan hi ha espais de canviadors o banys per a infants. Per altra banda, el propi desplaçament en autobús pot esdevenir

en alguns casos un factor a tenir en compte, encara que alhora pot esdevenir una oportunitat, per exemple, per aprofitar el trajecte i preparar la visita (Huerta, 2010b). També hi ha dificultats que haurien de tenir en compte les institucions públiques amb l'objectiu de minimitzar els hàndicaps logístics i econòmics com el cost del transport per les escoles per arribar als museus. Alguns dels museus estan treballant en aquesta línia, intentant obtenir suport financer. Si les administracions es plantegen com finançar o subvencionar autobusos o personal específic, seria una oportunitat per promoure les visites escolars als museus amb infants durant l'etapa dels 0 als 3 anys. En aquest sentit, segons Feliu-Torroella et al. (2021), també cal suport polític per establir relacions d'èxit entre escoles i museus d'una localitat, desenvolupant plans educatius sinèrgics.

També és rellevant considerar les dificultats relacionades amb les característiques dels infants, les famílies i les escoles, per exemple, per motivar les famílies i explicar-los els beneficis de les visites als museus. En aquest sentit, els beneficis percebuts pels i les professionals de l'escola i els museus mostren la rellevància positiva que pot tenir la participació dels menors de 3 anys en les activitats dels museus. Si bé en termes generals tots dos agents coincideixen en els beneficis, hi ha una major consciència de l'impacte positiu en el desenvolupament dels infants des de la perspectiva de l'escola, ja que el professorat de l'escola treballa diàriament amb l'alumnat i tenen una formació educativa específica en el desenvolupament primerenc dels infants. Majoritàriament, els dos agents consideren que els infants poden descobrir nous espais i el valor del museu, així com viure experiències que contribueixen al seu desenvolupament, aprendre i adquirir habilitats, tal com subratlla Dardanou (2011) quan exposa que el museu pot potenciar les intel·ligències múltiples dels

infants. Les relacions entre escoles i museus permeten a totes dues institucions aprendre l'una de l'altra i enfortir els vincles entre elles per augmentar el seu compromís, tant vers als infants com a les comunitats locals, tal com s'ha exposat prèviament, i també per al desenvolupament comunitari responsable i eco-cultural (Moreno Montoro et al., 2015).

Degut al fet que és encara infreqüent que els museus ofereixin activitats per a menors de 3 anys, aquesta també és una oportunitat per atraure nous visitants, en aquest cas, famílies, que de vegades tornen al museu amb els seus fills i filles després de la visita escolar. A més, quan els infants van al museu des d'edats primerenques, aquest pot ser el punt de partida per convertir-se en "fans" dels museus, perquè les seves experiències museístiques influeixen en les visites futures, durant la infància i més endavant (Falk i Dierking, 2000). Les visites escolars conviden l'alumnat des de ben petits a apreciar i tenir la curiositat d'explorar els museus i, en conseqüència, la cultura. Els resultats indiquen que gairebé tres quartes parts dels museus voldrien oferir més activitats a aquest públic dels 0 als 3, la qual cosa subratlla algunes de les dificultats esmentades anteriorment que limiten la seva ampliació de propostes didàctiques. Les escoles coincideixen (62,50%) amb la necessitat d'una oferta més gran, a través d'experiències directes als museus i també quan els museus van a l'escola, permetent en aquest cas una primera experiència sense sortir de l'escola (Barrio Fernández et al., 2022). Aquesta tipologia de proposta és rellevant quan no és possible o molt difícil viatjar amb nens de 0 a 3 anys i també pot ser considerat pels museus com una nova manera de connectar amb les escoles infantils. Alhora, tal com s'ha observat, les propostes on les pròpies creacions dels infants són exposades en el museu representen una oportunitat per a generar vincles

amb aquests equipaments culturals, i segons afirma Ramon Camps (2012), podent crear així espais on legitimar el patrimoni creat per l'alumnat.

Una altra qüestió que emergeix com un aspecte crucial en la interacció entre els professionals del museu i l'escola és el feedback després de les activitats. Alguns dels museus que no tenen establert un retorn després de les visites escolars podrien incloure diferents mecanismes per obtenir feedback escolar, com per exemple enquestes o comunicació directa per compartir opinions. Això es pot considerar com una recomanació general per a tots els museus que vulguin conèixer la perspectiva de l'escola i desenvolupar un procés continu de millora i adaptació d'acord amb els nous paisatges educatius (Kratz i Merritt, 2011). La interacció entre tots dos agents també és important en un procés col·laboratiu on ambdós professionals poden co-crear i aprendre a "augmentar l'eficàcia dels programes educatius que es desenvolupen als museus. (...) Creiem que l'augment de l'oferta de museus i centres d'art a les escoles públiques hauria de considerar la participació directa dels professors" (Huerta, 2009, p.53). En aquest sentit, és rellevant que els professionals de museus i escoles demanin més formació per entendre les maneres de treballar de l'altre i poder col·laborar de manera més efectiva com exposava Soto González (2015):

“Obrir les portes dels museus a les i els mestres d’infantil i primària per tal que puguin fer servir el museu com espai i recurs educatiu continua essent un gran repte. Hem de procurar desenvolupar formes de relació i aprofitament dels potencials de l’educador del museu i del mestre, coordinant-se en l’elaboració dels itineraris i les propostes didàctiques. Per tal que sigui efectiu, s’ha de buscar la continuïtat, pensant en tots els usos didàctics i d’experiència de

vida que pugui oferir el museu. Buscar les connexions del museu i el currículum escolar d'infantil i primària, sense oblidar les motivacions de l'alumnat. És a dir, buscar entre els dos les finalitats didàctiques" (Soto González, 2015, p.36).

Es denota la permanència d'aquests reptes en els processos d'interacció entre museus i escoles, i que poden esdevenir una oportunitat per millorar els vincles entre tots dos. A més a més, s'ha de considerar el currículum i objectius didàctics per emmarcar les propostes en un context educatiu, conjuntament amb tenir en compte diferents premisses com a punt de partida de la interacció. D'una banda, és important que els equips professionals de l'escola coneguin amb antelació les instal·lacions del museu i disposin de materials i activitats que es poden experimentar a l'escola quan preparen la visita amb els infants. D'altra banda, els i les professionals dels museus necessiten que les escoles els expliquin què estan treballant a classe i si hi ha necessitats educatives específiques per adaptar l'activitat o els materials. Tot i que la majoria dels professionals (museus i escoles) estan satisfets amb el tipus d'interacció en termes generals, tots dos agents coincideixen que més converses i contactes beneficiaran l'experiència dels infants.

Les investigacions futures poden ampliar, tal com s'ha apuntat prèviament, la mostra a altres regions i països, que és la principal limitació de la present recerca, per analitzar i comparar també la relació entre museus i escoles per a infants de 0 a 3 anys, les seves motivacions i experiències, i mecanismes per millorar les interaccions. També seria rellevant conèixer més sobre els processos de co-creació entre professionals de museus i escoles per desenvolupar i millorar

aquests processos ja que ambdós agents ho demanen. D'aquesta manera, cada vegada més museus podran dissenyar i incloure activitats per a la primera infància, i potencialment més escoles els visitaran, estimulants el desenvolupament dels infants a través dels espais museístics (Piscitelli, 2001; Piscitelli i Anderson, 2002). Els museus ofereixen una gran oportunitat per a tots els implicats -infants, escoles i museus, però també famílies i comunitat-, quan obren les portes a l'etapa d'educació infantil des del primer cicle.

Finalment, conèixer l'experiència de les escoles infantils (0-3) quan interactuen amb els museus és rellevant per tenir en compte factors que es poden potenciar des del museu, i també factors que s'han de repensar per adaptar-se a les necessitats específiques d'aquest públic, amb l'objectiu d'estrènyer vincles entre ambdues institucions, apropant alhora el bagatge artístic, cultural i patrimonial a l'alumnat des de la infància. Les escoles planifiquen i organitzen la visita al museu en funció de les característiques del grup d'alumnes, i tal com s'ha exposat, en consonància amb els projectes de l'escola o les iniciatives d'entitats com l'Ajuntament, influenciades també per com serà el desplaçament físic fins al museu, els recursos personals i econòmics disponibles. Això és considerat per alguns museus, que coneixedors de les dificultats d'algunes escoles infantils, creen activitats i projectes en els quals el museu "visita" l'escola. Estudis previs assenyalen la idoneïtat aquestes propostes (Barrio Fernández et al., 2022) i aquest format d'activitats didàctiques suposa una gran oportunitat de futur, tant per a molts museus com per a moltes escoles i el seu alumnat, podent arribar a molt més públic escolar que per diferents casuístiques no pot acudir directament als museus, especialment durant la primera infància.

La vivència de l'alumnat menor de 3 anys al museu és positiva quan es compleixen algunes claus assenyalades pels professionals educatius, com ara una correcta adaptació pedagògica de les propostes educatives que es duen a terme, així com tenir en compte la part emocional i incloure en les activitats elements com el joc, la música, el moviment o l'experimentació. És clau que els museus tinguin en compte aquesta necessitat dels nens i nenes de poder manipular i experimentar quan són dins del museu, juntament amb dissenyar propostes plàstiques o teatrals, per tal d'aprendre sobre l'art, la cultura i el patrimoni de la seva localitat (Akamca et al., 2017). Mitjançant aquesta relació museu-escola es transmeten valors culturals, educatius i d'actituds de respecte, observant una mirada àmplia per part dels professionals educatius cap a tot el que ofereix aquesta interacció al seu alumnat, des de la vivència d'experiències satisfactòries i de gaudi fins al desenvolupament d'actituds positives i de curiositat envers la cultura local. L'alumnat, en cada etapa educativa, pot apropar-se i descobrir el museu amb una mirada diferent, adquirint nous aprenentatges en cada successiva visita. Això representa alhora una oportunitat per a les institucions culturals, per dissenyar propostes adequades als diferents cicles educatius i generar un major i més significatiu vincle amb el públic escolar.

Les activitats, tant prèvies com posteriors a la visita al museu, ofereixen un context, una continuïtat i un major valor educatiu a les propostes. Aquestes activitats que es realitzen abans i després de la sortida al museu són fonamentals per als professionals educatius, considerant també el material i els recursos que alguns museus ofereixen a aquelles escoles que els visiten. És un aspecte important que incideix positivament en la relació entre ambdues institucions. D'altra banda, en relació amb el paper de les famílies, es destaca la importància

de consolidar relacions de confiança per a una millor predisposició davant la proposta d'anar d'excursió a un museu, especialment si està geogràficament lluny, així com la influència d'aquestes experiències en l'interès de les famílies per anar a museus pel seu compte amb els seus fills i filles. Nodrir la relació amb les famílies i considerar els grans beneficis en l'àmbit familiar en interactuar amb museus és una àrea en la qual s'hauria de continuar investigant (Mayfield, 2005). Aquest aspecte suposa un doble desafiament i oportunitat per als museus: reforçar i dinamitzar les seves programacions educatives per tal que més escoles participin de les seves activitats, considerant que en alguns casos serà la primera experiència de l'alumnat interactuant amb un espai cultural; així com difondre i comunicar la seva tasca i propostes també a nivell familiar ja que sovint es descobreixen les seves activitats únicament a través de l'escola.

A més a més, tant escoles infantils com museus tenen un altre repte que afrontar junts, tal com s'ha apuntat, amb l'objectiu d'apropar-se de manera significativa, ja que la distància entre tots dos conjunts de professionals és un problema que persisteix, i la comunicació entre ells encara es considera incipient (Suárez et al., 2014). La col·laboració entre professionals del museu, pedagogs o professors hauria de ser constant (Turgunoy Ahmadjonovna i Ilyosjon Bakhromovich, 2020), i aquest vincle més estret repercutiria en una millor qualitat de les propostes i de la pròpia interacció museu-escola, beneficiant directament el desenvolupament integral dels infants menors de 3 anys. L'etapa dels 0 als 3 és la primera etapa educativa i pot considerar-se un moment evolutiu clau per al desenvolupament d'habilitats, actituds i valors. En aquest context, des de la primera infància es pot apropar l'art, la cultura, la ciència, la tecnologia o la música a través de

l'exploració d'espais museístics, descobrint-los com a entorns propers, interessants, emocionants, participatius i educatius.

5.2. Implicacions educatives i accions

Per tal de poder comprendre les implicacions educatives i alhora plantejar propostes útils per a enfortir el potencial didàctic de la relació entre escola infantil (0-3) i museus, es desenvolupa primerament el vincle amb el marc legal educatiu actual i quines àrees i eixos del currículum de l'educació infantil es poden treballar a partir de la interacció amb els museus.

Tal com s'exposa en el Reial Decret 95/2022, d'1 de febrer, que estableix l'ordenació i ensenyaments mínims de l'educació infantil, la finalitat de l'etapa de l'educació infantil és contribuir al desenvolupament integral i harmònic de l'alumnat, considerant totes les dimensions. En el vincle amb els museus, tal com s'ha observat en el marc teòric i els resultats, és important tenir en compte aquesta globalitat, considerant la vessant emocional i social dels infants i treballant per una experiència emocionalment positiva dins el museu, així com tenint presents aspectes més cognitius o artístics, a través de les propostes didàctiques dels museus segons la seva temàtica i objectius educatius, que reflecteixen una perspectiva centrada en els aprenentatges i desenvolupament d'habilitats, per exemple, de pensament o artístiques.

En relació als principis pedagògics del Reial Decret, destacar que la pràctica educativa s'ha de basar en experiències d'aprenentatge significatiu, fet que tant els i les professionals dels museus com de les escoles tenen present, per exemple, a partir de fils conductors que els museus fan servir per connectar amb

la realitat dels infants i els seus interessos, com a través de materials i propostes que ofereixen a les escoles per treballar abans i després de la visita al museu. Per la seva banda, l'escola acostuma a incloure la sortida en un projecte educatiu més ampli, i destaca la importància d'aquestes activitats prèvies i posteriors, essent una implicació educativa rellevant, ja que la descontextualització d'una proposta pot minimitzar els seus beneficis en el desenvolupament dels infants i el seu potencial educatiu.

Per altra banda, un altre dels principis pedagògics a tenir present és el rol de l'experimentació i el joc en l'etapa d'educació infantil. Els infants aprenen a través d'aquesta exploració i de propostes lúdiques, i és important que les activitats educatives dels museus ho tinguin present. En relació al primer anàlisi dels programes educatius per a tota l'etapa infantil (0-6) s'observa que les dues categories d'activitats corresponents a l'experimentació i al joc són les que menys presència tenen, mentre que en l'anàlisi de les propostes per al primer cicle (0-3), l'experimentació és la categoria més freqüent. És a dir, en certa manera existeix aquesta conscienciació, tot i que cal reflexionar que altres categories no purament centrades en el joc o l'experimentació, inclouen també elements d'aquests, per exemple, en el cas dels tallers o les visites guiades. Per tant, aquesta vessant lúdica i manipulativa és un element que els professionals educatius han de tenir en compte a l'hora de seleccionar una proposta que ofereix un museu, i a la vegada, el museu ha de considerar-la en el disseny i implementació de les seves activitats educatives.

Les implicacions educatives dels vincles amb els museus durant el primer cicle de l'educació infantil envers les àrees d'aquesta etapa són les següents:

Àrea de creixement en harmonia

Considerant que l'experiència en el museu es dugui a terme en un context emocional positiu on es té en compte la vessant afectiva i social de l'alumnat, es pot afavorir aquesta àrea. De la mateixa manera, també es pot aconseguir a través de propostes dels museus com les que s'han exposat, com ara els tallers d'expressió corporal, moments per a compartir descobertes o activitats didàctiques que tenen com a objectiu principal per exemple, oferir un espai de benestar als infants. Per altra banda, alguns dels museus consideren la importància d'assegurar-se que la visita d'un grup d'infants de 0 a 3 anys no coincideixi amb altres visitants per oferir la major calma i seguretat als infants, fet que és agraït pels professionals de les escoles, i alhora sol·licitat en els casos que no és així. Concretament, dues de les competències específiques d'aquesta àrea que es poden treballar són:

- Progressar en el coneixement i control del seu cos i en l'adquisició de diferents estratègies, adequant les seves accions a la realitat de l'entorn d'una manera segura, per construir una autoimatge ajustada i positiva.
- Reconèixer, manifestar i regular progressivament les seves emocions, expressant necessitats i sentiments per a aconseguir benestar emocional i seguretat afectiva.

Àrea de descoberta i exploració de l'entorn

La pròpia sortida a un context diferent de l'escolar implica la descoberta d'una institució i espai aliè al quotidià, i per a molts infants potser la primera vegada

que estaran en un museu. Per tant, aquest potencial s'ha de poder aprofitar per generar motivació, curiositat i interès en els infants envers un "lloc" que els pot aportar molt, acostant-se com s'ha vist, a elements relacionats amb l'art, la història o la ciència, entre altres. També es treballa en aquesta àrea de descoberta mitjançant propostes d'exploració directa de materials i les seves propietats, desenvolupant per exemple el pensament científic, el raonament o l'observació. A més a més, per una banda, es poden crear vincles amb l'entorn més proper si el museu està situat en el seu barri o ciutat, i per altra banda, explorar regions diferents si el desplaçament cap al museu implica un canvi de ciutat. Es troben exemples de les dues tipologies i es generen experiències diverses en els infants, ampliant el seu coneixement i bagatge tant dins el seu context social i cultural més immediat com ampliant-lo a altres entorns.

A més a més, en aquesta àrea, és interessant que les experiències incloguin elements "d'emoció i sorpresa" com s'estableix en el context educatiu legal, ja que els infants poden connectar més fàcilment amb la proposta i s'augmenta la seva atenció. S'observa com alguns dels museus creen aquesta atmosfera "màgica" amb elements com titelles, cançons o música, així com mitjançant fils conductors i narratives. Finalment, algunes de les propostes dels museus es vertebran al voltant de la categoria itineraris, aportant també en aquesta àrea de l'etapa infantil al vincular les seves propostes didàctiques a espais naturals com un bosc o a espais urbans com els carrers de la ciutat on s'ubiquen. D'aquesta manera també es pot treballar el respecte i valoració cap aquests entorns, implicant als infants en la seva descoberta de manera lúdica i vivencial.

Concretament, algunes de les competències específiques d'aquesta àrea que es poden treballar a partir de la interacció escola-museu són:

- Identificar les característiques de materials, objectes i col·leccions, i establir relacions entre ells, mitjançant l'exploració, la manipulació sensorial, l'ús d'eines simples i el desenvolupament d'habilitats lògic-matemàtiques per a descobrir i crear una idea cada vegada més complexa del món.
- Desenvolupar, de manera progressiva, els procediments del mètode científic, a través de processos d'observació i manipulació d'objectes.

Àrea de comunicació i representació de la realitat

En relació amb aquesta àrea, és important considerar que mitjançant les propostes educatives dels museus es poden afavorir les habilitats de comprensió, creatives, expressives i comunicatives dels infants, a través de múltiples llenguatges com s'ha vist, tant verbal, com corporal, musical o plàstic. Primerament oferint explicacions adaptades a l'edat i característiques del grup, així com interactuant directament amb els infants, llançant preguntes, a través de cançons, petites assemblees o fins i tot tallers explicatius. Tal com s'observa en el Reial Decret, i han exposat múltiples autors en el camp de la didàctica i la pedagogia, els llenguatges artístics tenen una gran rellevància en aquesta etapa educativa. Aquests llenguatges, per exemple musical o plàstic, permeten als infants expressar-se, gaudir, desenvolupar la seva sensibilitat i diferents habilitats. En aquest sentit, els museus disposen de diferents propostes que aporten als infants l'activació i desenvolupament d'aquests llenguatges.

Per altra banda, l'acostament a diferents manifestacions culturals també es treballaria en aquesta àrea, apropant, en aquest cas segons la temàtica del museu, elements culturals als infants, en un context de respecte i diversitat, i considerant també que poden descobrir i acostar-se al propi "llenguatge museogràfic", amb les seves característiques identitàries. Alhora, les propostes de visites guiades basades en la narració, contes o l'ús d'elements literaris, permeten desenvolupar un interès cap a aquesta vessant literària. Concretament, les competències específiques d'aquesta àrea que es poden treballar són:

- Manifestar interès per interactuar en situacions quotidianes a través de l'exploració i l'ús del seu repertori comunicatiu, per expressar les seves necessitats i intencions, i respondre a les exigències de l'entorn.
- Interpretar i entendre els missatges i representacions recolzant-se en coneixements i recursos de la seva pròpia experiència per a respondre a l'entorn i construir nous aprenentatges.
- Produir missatges de manera eficaç, personal i creativa, fent servir diferents llenguatges, descobrint els codis de cadascun i explorant les seves possibilitats expressives, per respondre a diferents necessitats comunicatives.
- Valorar la diversitat lingüística present en el seu entorn, així com altres manifestacions culturals, per enriquir les seves estratègies comunicatives i el seu bagatge cultural.

En el context autonòmic de Catalunya i considerant el Decret 21/2023, de 7 de febrer, d'ordenació dels ensenyaments de l'educació infantil, la interacció amb

els museus durant el primer cicle de l'educació infantil està en consonància especialment amb els següents objectius i competències.

Article 4 Objectius generals

a) Conèixer el propi cos i el dels altres, adonant-se de les seves possibilitats, i progressar en el seu domini, el moviment i la coordinació.

b) Assolir progressivament seguretat afectiva i benestar emocional, i anar-se formant una autoimatge positiva i una imatge positiva dels altres.

d) Observar i explorar l'entorn proper, natural, social i cultural, amb una actitud de curiositat, indagació i respecte.

e) Comunicar-se i representar la realitat a través de diferents llenguatges i formes d'expressió.

f) Gaudir i relacionar-se positivament amb els altres en igualtat, conviure en la diversitat i adquirir progressivament hàbits de convivència i relació social.

g) Explorar l'ús del raonament matemàtic, la lectura i l'escriptura, la imatge, el moviment, el gest i el ritme, des de les situacions quotidianes i contextualitzades, i resoldre, organitzar, comprendre o comunicar aspectes de la realitat propera.

h) Desenvolupar actituds que fomentin la igualtat entre tots els gèneres, la salut, la cura, el consum responsable, els hàbits sostenibles i el respecte i la valoració de la diversitat.

Article 6 Elements del currículum. Competències clau

Competència en comunicació lingüística.

Competència matemàtica i competència en ciència i tecnologia.

Competència personal, social i d'aprendre a aprendre.

Competència ciutadana.

Competència en pensament creatiu.

Competència en consciència i expressió culturals.

Per altra banda, s'exposen les implicacions educatives en relació als 4 eixos de desenvolupament i aprenentatge establerts en el currículum de l'educació infantil, estretament interrelacionats entre ells:

- Un infant que creix amb autonomia i confiança

A partir de les propostes que tenen en compte les necessitats dels infants, la seva vessant emocional, i oferint experiències per a conèixer el món físic i cultural a través del joc, la interacció amb els museus pot afavorir el desenvolupament de diferents sabers relacionats amb aquest eix per al primer cicle:

Curiositat i interès en l'exploració sensoriomotriu i en les habilitats manipulatives necessàries.

Descobriments d'objectes de manera activa i autònoma.

Vivència i expressió d'emocions, sentiments i sensacions.

- Un infant que es comunica amb diferents llenguatges

El vincle amb el museu pot generar oportunitats per tal que els infants s'expressin a través de diferents llenguatges, considerant les funcions comunicativa, representativa i lúdico creativa. Tal com s'estableix en el Decret, l'etapa de l'educació infantil *“ha de propiciar un ambient ric, preparat i creatiu. Ha d'oferir als infants oportunitats i situacions reals per expressar-se a través del cos i de l'art en totes les seves vessants: la música, la literatura, la plàstica, la imatge i les matemàtiques. Per poder fer-ho serà necessari crear contextos que incloguin tots els llenguatges possibles i en què s'estableixin relacions entre ells”* (Decret 21/2023, p.23). S'ha observat en les diferents activitats didàctiques que ofereixen els museus catalans que aquests poden ser un d'aquests contextos on entrar en contacte amb les diferents vessants de l'art i expressar-se amb els seus llenguatges. Concretament es poden afavorir sabers com:

Desig de comunicar-se com a base de l'intercanvi comunicatiu.

Utilització de les possibilitats motrius del cos amb intencionalitat comunicativa i expressiva.

Manifestació d'actituds comunicatives significatives: atenció conjunta, mirada referencial i escolta atenta.

Utilització de frases senzilles en situacions properes: primeres converses amb sons, vocalitzacions i jocs d'interacció.

Inici en la lectura d'imatges significatives i la descodificació de signes visuals més usuals en l'entorn proper.

Iniciació a la comprensió i expressió de l'ús del llenguatge matemàtic.

Iniciació en la descoberta i l'ús del llenguatge musical com a oportunitat d'expressió i representació.

Descoberta de les possibilitats sonores i expressives de la veu, del cos, dels objectes i dels instruments.

Desenvolupament de l'escolta com a font de descobriment i gaudi.

Iniciació en la descoberta i l'ús del llenguatge plàstic com a oportunitat d'expressió i representació.

Percepció sensorial dels elements de l'entorn immediat.

Curiositat i interès per l'exploració d'alguns materials i de tècniques plàstiques.

Iniciació en la descoberta i l'ús del llenguatge corporal com a oportunitat d'expressió i representació.

Expressió i exploració lliure del gest i el moviment en l'espai.

- Un infant que descobreix l'entorn amb curiositat

A través de l'experimentació amb els materials i espais del museu o dels propis materials quan aquests són portats a l'escola, l'infant pot desenvolupar habilitats de raonament, crear hipòtesis o establir relacions de causa-efecte. A més a més, la sortida a un entorn diferent de l'habitual pot generar noves experiències que afavoreixen el desenvolupament cognitiu, i si en la proposta del museu es contempla un itinerari en un entorn natural, també es poden treballar els valors de respecte cap al medi ambient. En tot

cas, diferents sabers es poden treballar segons la tipologia de museu i les seves propostes:

Observació de qualitats perceptibles i exploració dels elements de l'entorn.

Diferenciació d'algunes qualitats sensorials fruit de l'observació i l'exploració dels objectes, materials i elements de l'entorn natural i de la comparació dels seus atributs i propietats.

Exploració i indagació de l'entorn físic i social amb curiositat i interès.

Inici en la relació i connexió entre el fet conegut i el que és nou, entre experiències prèvies i noves.

Desenvolupament d'habilitats com l'observació, la comprovació i l'assaig-error en els contextos de joc.

Manipulació i experimentació d'elements de l'entorn natural amb cura i respecte.

- Un infant que forma part de la diversitat del món que l'envolta

Finalment, en relació amb aquest quart eix, es poden considerar dues implicacions importants. Per una banda, l'art i les seves vessants és divers i alhora pot representar una gran varietat de contextos, realitats culturals i manifestacions artístiques, a través de les quals es pot treballar el respecte vers aquesta diversitat així com la seva valoració i estima. Per altra banda, s'ofereixen experiències de socialització en un entorn diferent dels primers agents (família i escola), on poden interactuar, anar ampliant el seu

bagatge personal i construir noves interaccions amb l'entorn social i cultural. Els sabers del primer cicle que es poden anar desenvolupant a partir d'aquesta interacció escola-museu són:

Adquisició progressiva d'habilitats socials que facilitin la integració en els diferents grups en els quals participa.

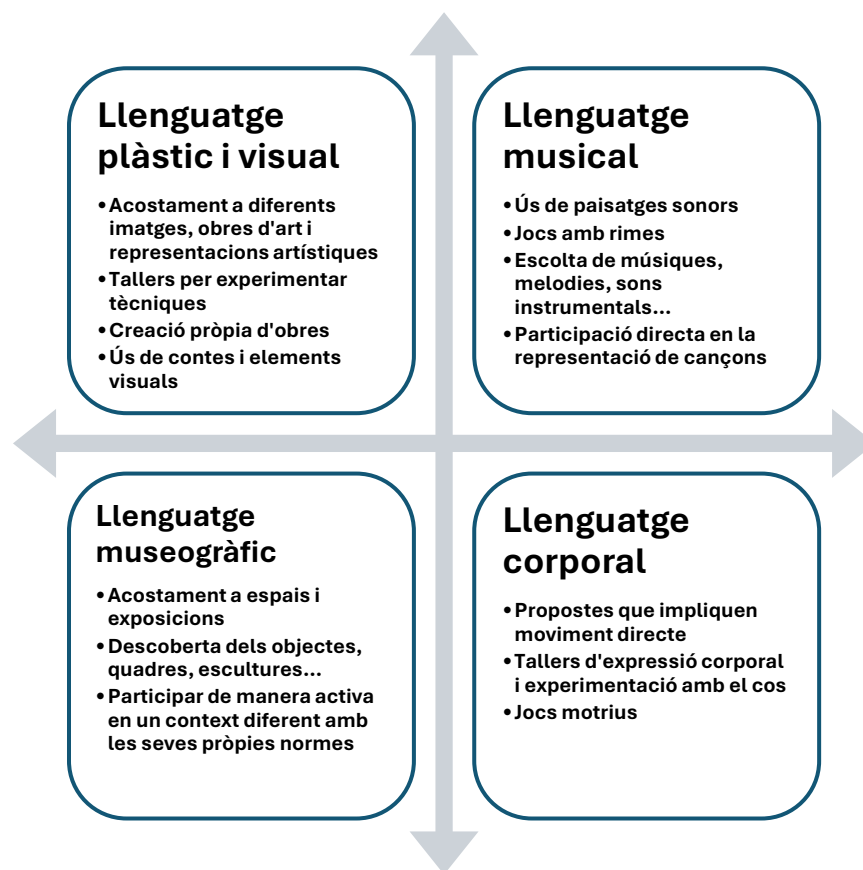
Exploració progressiva de l'entorn social i cultural amb interès i curiositat.

Reconeixement d'elements i característiques de l'entorn sociocultural habitual (festes, tradicions, històries...).

Per tant, tot i que els quatre eixos estan presents, es destaca especialment el segon eix, “Un infant que es comunica amb diferents llenguatges” com el que més es pot enfortir quan les escoles participen en activitats educatives que els museus ofereixen en el primer cicle d'educació infantil.

Tal com es representa en la Figura 30, els principals llenguatges que es poden afavorir en relació amb els llenguatges artístics són el plàstic i visual, el musical, el corporal i el propi llenguatge museogràfic. Una de les repercussions, per tant, es pot contextualitzar en la didàctica de les arts visuals i de l'educació artística, tot i que clarament i de manera directa es vinculen amb altres didàctiques com la didàctica de la música. També és important assenyalar que tal com s'ha analitzat al llarg de la investigació, es treballen altres llenguatges emmarcats en diferents didàctiques: llenguatge verbal i didàctica de la llengua; llenguatge científic i didàctica de les ciències experimentals, així com de manera transversal la didàctica de les ciències socials.

Figura 30. Llenguatges artístics que es poden afavorir en la interacció museu-escola infantil (0-3)

Font: Elaboració pròpia

A més a més, el vincle entre els diferents llenguatges és inherent en moltes propostes dels museus, i és especialment destacable la interrelació entre el llenguatge plàstic i el musical a través d'experiències com la oferta pel Museu Nacional d'Art de Catalunya, "So i color". De la mateixa manera, el llenguatge musical i el llenguatge corporal apareixen entrelaçats en algunes propostes com la "Els tresors d'en Pau" del Vil·la Casals-Museu Pau Casals.

Finalment, a més a més del que s'ha desenvolupat en aquest capítol 5, es poden exposar diferents accions per tal d'aprofitar al màxim el potencial educatiu de la interacció entre els museus i les escoles infantils del primer cicle.

En primer lloc, s'ha de diferenciar dins la pròpia especificitat de l'etapa dels 0 als 3 anys, ja que el nombre de propostes existents es centren en la franja dels 2 als 3 anys, en part degut a les característiques evolutives i desenvolupament dels infants. Aquest grup d'edat d'I2 disposa de més activitats didàctiques que han estat dissenyades per part dels museus, tot i que en alguns casos també es troben espais i propostes per als grups d'I0 i I1. Per tant, una acció rellevant podria ser augmentar la difusió de les experiències que es duen a terme a les escoles infantils i als museus que contemplen els infants entre 0 i 2 anys, tant en el format de visita in situ dins el museu com en el format en el qual el museu i els seus materials es desplacen a l'escola infantil. En aquest sentit, les escoles bressol EBM Ralet i EBM La Muntanya comparteixen en el seu bloc "Bressol de Ciència" (s/d) com treballen amb els materials i filosofia del Museu de les Ciències Naturals de Barcelona a l'aula de nadons (I0), l'aula de I1 i de I2, ajustant les propostes a la singularitat de cada franja, mentre que altres autores exposen que és possible oferir experiències artístiques, per exemple, en els museus, a bebès des dels dos mesos d'edat (Danko-McGhee, 2023), enfortint les habilitats expressives, el desenvolupament sensorial i cognitiu.

En segon lloc, cal emmarcar les experiències i activitats didàctiques del museu en un projecte o situació d'aprenentatge que contextualitzi i augmenti el valor educatiu de les propostes, allunyant-se de propostes aïllades. Tot el procés és rellevant, des del pas d'accedir als coneixements previs dels infants abans d'iniciar el projecte o seqüència d'activitats que inclouen la interacció amb el

museu, com les propostes que es duuguin a terme per anar coneixent què és un museu, o acostar diferents artistes, obres d'art o estils artístics, de manera sensorial i vivencial, així com la continuïtat després de visitar el museu o treballar amb els seus materials, per tal de seguir fent-se preguntes, ampliar cap a noves situacions d'aprenentatge, explorar tècniques artístiques, recordar allò que s'ha viscut, representar-ho a l'aula, compartir-ho amb les famílies, etc. La tria del museu, en funció de factors com la seva temàtica, ubicació, característiques pedagògiques de les seves activitats o els seus objectius, també és un element que s'ha de considerar a l'hora d'incloure'l en la programació educativa. En aquesta planificació es pot vincular l'experiència amb el currículum, concretant els objectius, sabers, competències i criteris d'avaluació que es plantegen treballar, a més a més de tenir present la diversitat i característiques de cada grup concret per poder oferir els suports i mesures necessàries.

En tercer lloc, és important el paper del registre i l'observació dels infants, ja que s'haurien de sistematitzar els processos d'observació i avaluació al llarg d'aquestes experiències. D'aquesta manera es poden recollir les seves sensacions, aprenentatges, feedback a través dels diferents llenguatges, reaccions abans/durant/després de la visita, juntament amb converses i dibuixos, per documentar com ha sigut la seva vivència i alhora anar recollint evidències que permetin analitzar part de la repercussió que té aquesta interacció amb els museus. A més a més, en el camp de la investigació de la didàctica de les arts, es podria seguir aprofundint en com el vincle entre els museus i les escoles pot realment afavorir el desenvolupament dels llenguatges artístics dels infants, per tal de, per exemple, considerar reforçar els plans d'estudi dels graus de mestre en els casos on el paper dels museus tingui una escassa presència, o bé crear

diferents aliances i iniciatives que vinculin la universitat, els grups d'investigació, els museus i les escoles infantils de 0 a 3 anys.

En quart lloc, més enllà de les pròpies accions per als professionals educatius, són també necessàries accions per part dels altres agents implicats. Per una banda, els propis museus, tal com s'ha vist, per considerar aquesta etapa dels 0 a 3 en els seus programes educatius, dissenyant propostes adequades a les seves característiques, conjuntament amb els docents i altres professionals, per tal de tenir en compte, entre altres, la importància del joc i l'experimentació en les seves activitats didàctiques per aquest públic, així com la creació d'un clima tranquil i l'adaptació de les seves instal·lacions. L'ús de fils conductors i la música són elements importants per a connectar amb els infants, considerant incloure elements que puguin sorprendre i captar la seva atenció. Per altra banda, poden tenir un paper catalitzador les institucions, ajuntaments o entitats que puguin oferir, per exemple, suport logístic o econòmic amb l'objectiu de facilitar i promoure la interacció entre els museus i les escoles infantils. En relació a les famílies, són un altre pilar per aconseguir uns majors beneficis d'aquestes experiències que vinculen les dues institucions, per tal de poder col·laborar amb les escoles en les sortides o propostes, d'una manera més directa i activa, alhora que accedir i descobrir equipaments i museus on poder gaudir diferents experiències positives amb els seus infants.

En cinquè i darrer lloc, els professionals educatius poden també tenir iniciativa per tal d'acostar-se als museus i les seves propostes, creant vincles que poden perdurar al llarg de diferents cursos acadèmics, juntament amb investigar altres activitats que es puguin ajustar o adaptar per al primer cicle. Per tant, el rol també pot consistir en dissenyar les seves pròpies propostes per a dur a terme amb els

infants, en un museu concret, a partir de les seves obres exposades, la motivació del grup d'infants per un artista, estil, temàtica o colors concrets, o el propi desenvolupament dels valors que es poden enfortir a través d'aquestes vivències. A més a més, és interessant cercar moments per a trobar-se amb els i les professionals dels museus, oferir el seu feedback amb una perspectiva crítica-constructiva i enriquidora quan participen de les activitats dels museus, o quan utilitzen els materials i recursos que els departaments educatius dels museus preparen i ofereixen a les escoles. Alhora, seria important compartir altres recursos i materials que els mateixos professionals educatius creen i fan servir a les seves aules, donant difusió als propis museus i a altres escoles 0-3, fent xarxa i recursos per a augmentar el nombre i la qualitat d'aquestes experiències en el primer cicle d'educació infantil. Finalment, és clau mantenir una actitud positiva i de co-creació envers l'adaptació i desenvolupament dels programes educatius dels museus, amb l'objectiu final que els infants puguin gaudir i aprendre a través d'aquestes propostes didàctiques.

CAPÍTOL 6

CONCLUSIONS

6. CONCLUSIONS

Aquesta tesi ha analitzat les propostes didàctiques dels museus catalans per a les escoles infantils en l'etapa dels 0 als 3 anys així com el vincle entre aquestes escoles i els propis museus, i per fer-ho s'ha treballat en diferents objectius. La primera part de l'objectiu general de la tesi, juntament amb el primer i el segon objectiu específic, es centra en analitzar la situació actual i el paper de l'educació infantil en els programes dels museus de Catalunya, així com examinar les activitats didàctiques dels museus per al primer cicle de l'educació infantil. El present treball posa de manifest que més d'una quarta part dels museus no inclouen programes educatius per a menors de 6 anys, i d'aquells que contemplen l'etapa d'educació infantil només un percentatge molt reduït té present el primer cicle (0-3), concretament un 9,32% del total que correspon a 11 museus amb 30 activitats en total.

Entre les categories d'activitats didàctiques per al públic escolar de 0 a 3 anys predominen l'experimentació, la visita guiada, el taller i el format de proposta en el qual "el museu va a l'escola". Aquestes quatre categories més freqüents, en cas que es posin en pràctica considerant les característiques dels infants de 0 a 3 anys, per exemple, tal com s'ha examinat en el cas del museus catalans, a través de l'organització dels espais i materials, amb propostes manipulatives i mitjançant diferents recursos musicals o narratius, poden oferir experiències educatives i museístiques amb múltiples beneficis per al desenvolupament de l'alumnat.

La segona part de l'objectiu general de la tesi, conjuntament amb els objectius específics tercer i quart, es centren en estudiar la relació entre els museus i les

escoles de 0 a 3 anys, comprenent la perspectiva dels seus professionals així com elements importants en la seva interacció. De l'anàlisi de les entrevistes, es pot concloure que les principals motivacions per crear i participar en activitats didàctiques a l'etapa del primer cicle d'educació infantil giren al voltant de la importància d'oferir experiències enriquidores als infants, connectar amb l'entorn i els equipaments de la pròpia localitat, i la possibilitat de poder relacionar la visita amb un projecte o programa educatiu vinculat a l'art que s'estigui duent a terme a l'escola infantil. En relació a l'adequació del museu a aquest públic, les escoles destaquen punts forts com les possibilitats d'exploració activa que ofereixen als infants o els fils conductors que acompanyen les activitats, mentre que assenyalen alguns aspectes de millora vinculats a l'adaptació pedagògica o dels propis espais i instal·lacions museístiques.

Aquest darrer punt es pot relacionar amb una de les dificultats que emergeix tant des de la perspectiva dels i les professionals dels museus com de les escoles, ja que els espais i les propostes dels museus han de tenir en compte la globalitat dels infants, atenent la vessant emocional per oferir experiències positives i segures, la part cognitiva i motriu per generar aprenentatges i oportunitats per a l'exploració, així com l'àrea social i comunicativa, treballant a partir de diferents llenguatges i en entorns participatius. Per tant, la pròpia distribució dels espais, la selecció dels materials, l'organització de l'activitat i el rol dinamitzador del professional del museu són peces clau en la vivència final dels infants durant la seva visita o implementació de l'activitat.

També es conclou en relació a les dificultats percebudes, que és fonamental una major col·laboració i una comunicació més estreta entre els professionals de les dues institucions, per tal de millorar les propostes existents i la seva

implementació, crear de manera conjunta noves activitats educatives i aprendre de la perspectiva i experiència dels professionals, tant educatius com del museu, en les dues direccions. Enfortint aquesta relació també es podrien maximitzar i aprofitar els possibles beneficis destacats pels participants, especialment vers l'adquisició d'habilitats (de raonament i investigació, d'observació o musicals), d'aprenentatges (vers la flora i la fauna, l'art o les propietats dels materials) i de valors (educatius, culturals i de respecte) dels infants, i la seva vivència positiva en un entorn cultural des d'edats primerenques.

En relació al cinquè i sisè objectiu específic de la tesi, centrats en les implicacions educatives, la perspectiva escolar i propostes útils per a reforçar el potencial de la interacció entre museus i escoles 0-3, es poden extreure diferents conclusions. Per una banda, és necessari considerar les pròpies diferències i especificitats de cada franja d'edat dins l'etapa dels 0 als 3 anys, per tal de poder concretar propostes idònies per als diferents grups i moments evolutius, així com aconseguir un major registre de les observacions i feedback dels propis infants en el transcurs d'aquestes activitats didàctiques dels museus. És important també fer difusió rigorosa, tant en l'àmbit educatiu com en l'àmbit de la investigació, del conjunt d'experiències i evidències recollides en aquesta etapa quan els infants interactuen amb els museus.

Per altra banda, el rol de les famílies és rellevant i s'ha de considerar en diferents sentits, tant per la capacitat de generar vincles de confiança amb l'escola, com per augmentar la seva presència en el transcurs de les propostes, i també per contagiar a aquest entorn familiar, des de l'escola i dels museus, l'entusiasme per la descoberta dels espais museístics durant l'etapa 0-3. D'aquesta manera

la repercussió per a la comunitat educativa i la pròpia comunitat local pot ser major, i més beneficiosa per a tots els implicats.

Finalment, la contextualització de la visita al museu o de la realització d'una de les seves propostes, és un element clau per a dotar de significat a l'experiència, relacionant-la amb activitats prèvies i posteriors, de manera que els infants la visquin en el marc d'un projecte, programació didàctica o situació d'aprenentatge més àmplia, amb els seus objectius definits i vinculat al currículum de l'educació infantil. La inclusió de propostes didàctiques del museu en el disseny escolar encaixa amb el treball de les tres àrees de l'etapa i dels quatre eixos de desenvolupament i aprenentatge de l'educació infantil, amb especial rellevància de l'eix "un infant que es comunica amb diferents llenguatges".

Es destaca el potencial de la interacció entre museus i escoles infantils per a generar oportunitats on l'alumnat pugui experimentar i comunicar-se a través dels llenguatges artístics, com el plàstic i visual, el corporal o el musical. Les propostes del museu es poden emmarcar en diferents didàctiques, que intrínsecament es treballen de manera interrelacionada, i que poden ser considerades per part dels equips educatius de l'etapa dels 0 als 3 anys com a un dels camins per acostar elements artístics, científics, musicals o de la història als infants. I sempre seguint treballant per acostar les arts i els museus en majúscules i amb entusiasme des de la primera infància.

Referències bibliogràfiques

- Abad de los Santos, B. (2018). Educar la mirada. Los museos como herramienta didáctica en la formación universitaria. *OMNIA, Revista Interdisciplinar de Ciências e Artes*, 8(1), 5-16. <https://doi.org/10.23882/OM08-1-2018-D>
- Abad Villarroya, S. & Escanilla Martín, A. (2011). La acción didáctica en los museos de Aragón: dos ejemplos significativos. *Her&Mus. Heritage & Museography*, 8(3), 115-121.
- Abril-López, D., López Carrillo, D., González-Moreno, P. M. & Delgado-Algarra, E. J. (2021). How to use challenge-based learning for the acquisition of learning to learn competence in early childhood preservice teachers: A virtual archaeological museum tour in Spain. *Frontiers in Education*, 6, 1-14. <https://doi.org/10.3389/feduc.2021.714684>
- Adams, W. C. (2015). Conducting Semi-Structured Interviews. En: K. E. Newcomer, H. P. Hatry, J. S. Wholey (Eds.), *Handbook of practical program evaluation* (pp.492-505). Wiley. <https://doi.org/10.1002/9781119171386.ch19>
- Adu, P. (2019). *A step-by-step guide to qualitative data coding*. Routledge.
- Agra, M. J. (2003). La formación artística y sus lugares. *Educación Artística Revista de Investigación*, 1, 58-72.
- Akamca, G. O., Yildirim, R. G. & Ellez, A.M. (2017). An alternative educational method in early childhood: Museum education. *Educational Research and Reviews*, 12(14), 688-694. <https://doi.org/10.5897/ERR2017.3145>

- Akyol, A. A. & Akyol, A. K. (2015). Museums and early childhood education. *Global Journal on Humanites & Social Sciences*, 1, 101-108.
- Alderoqui, S. & Linares, M. C. (2005). El libro de visitantes del museo de las escuelas: un diálogo entre narrativas. *Enseñanza de las ciencias sociales*, (4), 117-128.
- Alharbi, M.O. & M. O. (2020). The Importance of Learning Through Play in Early Childhood Education: Reflection on the Bold Beginnings Report. *International Journal of the Whole Child*, 5(2), 9–17.
- Almagro Lomichar, J. (2020). Escuela y museo: un vínculo para optimizar el valor educativo del patrimonio cultural. *Revista de Historia, Patrimonio, Arqueología y Antropología Americana*, 3, 176-184.
- Alonso Rivera, A. (2013). La función educativa del museo, su importancia y sus implicaciones en la tendencia museológica actual. En: R. Patiño & J.A. Pérez, *Universalidad y variedad en la estética y el arte* (pp.215-237). Benemérita Universidad Autónoma de Puebla.
- Álvarez Domínguez, P. (2009). Espacios educativos y museos de pedagogía. *Enseñanza y Educación. Cuestiones Pedagógicas*, 19, 191-206.
- Álvarez Domínguez, P. (2016). *Los museos pedagógicos en España. Entre la memoria y la creatividad*. TREA Ediciones y Editorial Universidad de Sevilla (EUS). <https://dialnet.unirioja.es/servlet/libro?codigo=662781>
- André, L., Durksen, T. & Volman, M. L. (2017). Museums as avenues of learning for children: A decade of research. *Learning Environments Research*, 20, 47-76.

- Andueza, M., Barbero, A. M., Caiero, M., Da Silva, A., Garcia, J., González, A., Muñiz, A. & Torres, A. (2016). *Didáctica de las artes plásticas y visuales*. Universidad Internacional de La Rioja.
- Arroyo Mora, E. & Cuenca López, J. M. (2021). Patrimonios controversiales y educación ciudadana a través del museo en Educación Infantil. *Revista Interuniversitaria de Formación del Profesorado*, 96(35.3), 109-128. <https://doi.org/10.47553/rifop.v96i35.3.91433>
- Barbour, R. & Schostak, J. F. (2005). Interviewing and Focus Groups. In: B. Somekh and C. Lewin, (Eds.), *Research Methods in the Social Sciences* (pp.41-48). Sage.
- Barrio Fernández, T., Echarri Iribarren, F., Urra Nieva, S. & Oteiza Gurucharri, L. (2022). The “Kids’ Museum” Project Goes to the Mater Dei School: Assessment of an Educational Project Aimed at the First Cycle of Early Childhood Education (0–3 Years Old). *The International Journal of Early Childhood Learning*, 30(1), 1-11. <https://doi.org/10.18848/2327-7939/CGP/v30i01/1-12>
- Beltrán Mir, L., López Mediero, Z. & Rodrigo Montero, J. (2003). Departamentos didácticos de centros de arte: educación artística en ámbitos alternativos. *Educación Artística Revista de Investigación*, 1, 151-162.
- Bowers, B. (2012). A look at early childhood programming in museums. *Journal of Museum Education*, 37, 39–47. <https://doi.org/10.1080/10598650.2012.11510716>
- Bowers, B., Brightful, D., Heflin, C., Hindley, A., Kiehl, K. L., Pruckno, E., Raso, C. & Wolfe, J. (2015). Museums providing opportunities for promoting a

- positive sense of self in the early years. *Museum and Society*, 13(2), 142-157. <https://doi.org/10.29311/mas.v13i2.323>
- Braun, V. & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative research in psychology*, 3(2), 77-101. <https://doi.org/10.1191/1478088706qp063oa>
- Bressol de Ciència (s/d). *L'espai de ciència per al 0-3*. <https://bressoldeciencia.wixsite.com/my-site>
- British Museum (2023). *Ages 3–6 (Early Years, Foundation and Key Stage 1)*. <https://www.britishmuseum.org/learn/schools/ages-3-6>
- Bruce, T. (1997). *Time to Play in Early Childhood Education*. Hodder and Stoughton.
- Cabero, J. & Llorente, M.C. (2013). La aplicación del juicio de experto como técnica de evaluación de las tecnologías de la información (TIC). *Revista de Tecnología de Información y Comunicación en Educación*, 7(2), 11-22.
- Cacciattolo, M. & Haffenden, P. (2008). Creating Authentic Links between Museums and Educational Institutions: Researching Innovative Partnerships. *The International Journal of the Inclusive Museum*, 1(1), 1-20. <https://doi.org/10.18848/1835-2014/CGP/v01i01/44547>
- Carbonell-Curralo, E. G. & Viñarás Abad, M. (2021). Museos y desarrollo sostenible. Gestión museística y comunicación digital para alcanzar los ODS. *Revista de Ciencias de la Comunicación e Información*, 26, 79-108. <http://doi.org/10.35742/rcci.2021.26.e143>

- Cardona-Vásquez, M., Correa-Magaña, M., Sánchez, Y. V. & Ríos-Atehortúa, L. D. (2017). Actitudes hacia la ciencia en el preescolar mediante la implementación de una secuencia didáctica en un museo. *Tecné, Episteme y Didaxis: TED*, (42), 115-124.
- Carr, M., Soutar, B., Clayton, L., Cowie, B., Clarkin-Phillips, J. & Butler, S. (2022). *Young Children Visit Museums: Cultural and Creative Perspectives*. Routledge.
- Clever, J. (1992). *Doing Children's Museums: A Guide to 265 Hands-On Museums. Revised and Expanded*. Williamson Publishing.
- Countryman, J., Gabriel, M. & Thompson, K. (2016). Children's spontaneous vocalisations during play: aesthetic dimensions. *Music Education Research*, 18(1), 1-19. <https://doi.org/10.1080/14613808.2015.1019440>
- Creswell, J.W. (1994). *Research Design: Qualitative & Quantitative Approaches*. SAGE Publications.
- Crowley, K. & Jacobs, M. (2011). Building islands of expertise in everyday family activity. In: G. Leinhardt, K. Crowley & K. Knutson (Eds.), *Learning conversations in museums*, (pp.333-356). Erlbaum Associates.
- Danko-McGhee, K. (2023). *Viewing Art with Babies: First Encounters*. Routledge.
- Dardanou, M. (2011). *And why should I go to the museum? The museum as a learning arena for the kindergarten. Examples from Norway and Greece*. University of Tromsø.

- Davis, J. (2005). Responding to Change: Challenges for Professional Education in the Museum Sector. *Curator: The Museum Journal*, 48(4), 427-438.
<https://doi.org/10.1111/j.2151-6952.2005.tb00186.x>
- Dearnley, C. (2005). A reflection on the use of semi-structured interviews. *Nurse Researcher*, 13(1), 19–28.
- Decret 21/2023, de 7 de febrer, d'ordenació dels ensenyaments de l'educació infantil. *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya*, 8851, 1-39.
- Dere, F. & Çifçi, T. (2022). Problems preschool teachers encounter in the use of out-of-school learning environments. *Journal of Innovative Research in Teacher Education*, 3(2), 76-93.
- Dewey, J. (1938). *Experience in Education*. Collier.
- Dilli, R. & Dümenci, S. B. (2015). Effect of museum education on teaching extinct animals lived in Anatolia to pre-school children. *Education and Science*, 40(181), 217-230. <http://dx.doi.org/10.15390/EB.2015.4653>
- Dimarucot, H. C. (2022). A Flipped Learning Model in a College Physical Education Dance Course: A Non-experimental Design. *International Journal of Human Movement and Sports Sciences* 10(2), 264-272.
<https://doi.org/10.13189/saj.2022.100217>
- Duarte Piña, O.M. & Díaz de Mayorga Ramos, I. (2020). Arte, patrimonio y conciencia emocional en Educación Infantil. Un estudio de caso. *Investigación en la Escuela*, 102, 140-153.
<http://doi.org/10.12795/IE.2020.i102.10>

- Duran Armengol, T. (2008). Dins el bosc de la cultura visual. Apunts per a una actualització pedagògica. *Temps d'Educació*, 35, 23-36.
- Eisner, E.W. (1972). *Educar la visión artística*. Editorial Paidós.
- Eisner, E.W. (2009). *El museo como lugar para la educación*. Fundación Colección Thyssen-Bornemisza.
- Erdman, S., Middleton, M. & Nguyen, N. (2022). *Welcoming Young Children into the Museum*. Routledge.
- Escobar-Pérez, J. & Cuervo-Martínez, A. (2008). Validez de contenido y juicio de expertos: una aproximación a su utilización. *Avances en medición*, 6(1), 27-36.
- Escribano-Miralles, A. & Molina, S. (2015). La importancia de salidas escolares y museos en la enseñanza de las ciencias sociales en Educación Infantil. Análisis de un caso a partir del modelo CIPP. *CLIO. History and History teaching*, 41, 1-31.
- Falk, J.H. & Dierking, L.D. (2000). *Learning from museums: Visitor's experiences and the making of meaning*. AltaMira Press.
- Feliu-Torruella, M., Fernández-Santín, M. & Atenas, J. (2021). Building Relationships between Museums and Schools: Reggio Emilia as a Bridge to Educate Children about Heritage. *Sustainability*, 13, 1-22. <https://doi.org/10.3390/su13073713>
- Fernández Santin, M. (2021). *Reggio Emilia, dues aplicacions a l'educació infantil. D'eina per a desenvolupar pensament crític a pont d'unió entre escoles i museus per educar els infants en patrimoni*. Universitat de Barcelona.

- Fontal Merillas, O. (2009). Los museos de arte: un campo emergente de investigación e innovación para la enseñanza del arte. *Revista electrónica interuniversitaria de formación del profesorado*, 12(4), 75-88.
- Fontal Merillas, O. (2020). Educación patrimonial: retrospectiva y perspectivas para la próxima década. *Estudios Pedagógicos*, XLII(2), 415-436.
<http://dx.doi.org/10.4067/S0718-07052016000200024>
- Fontal Merillas, O., Gómez Redondo, C. & Pérez López, S. (2015). *Didáctica de las artes visuales en la infancia*. Ediciones Paraninfo.
- Fontana, A. & Frey, J. H. (2005). The interview. In: N. K. Denzin & Y. S. Lincoln (Eds.), *The Sage handbook of qualitative research* (pp.645-672). SAGE.
- Fotakis, T. & Economides, A.A. (2008). Art, science/technology and history museums on the web. *International Journal of Digital Culture and Electronic Tourism*, 1(1), 37-63.
<https://doi.org/10.1504/IJDCET.2008.020134>
- Franklin, B. (1791). *Mémoires de la vie privée de Benjamin Franklin*. Buisson.
- Gabre, S. F. (2019). O museu de arte e sua dimensão educativa: em defesa da criança pequena como público. *Atos de Pesquisa em Educação*, 14(1), 145-168. <https://doi.org/10.7867/1809-0354.2019v14n1p145-168>
- García, R. (2015). PROYECTO LINHA DO ABRAÇO: ejercicios poéticos de mirar, sentir y de construir en la confluencia museo comunidad. Dins Asociación Nacional de Investigadores en Artes Visuales -ANIAV (Ed.), *// Congreso Internacional de Investigación en Artes Visuales*. (pp.743-748). Editorial Universitat Politècnica de València.

- Gill, P., Stewart, K., Treasure, E. & Chadwick, B. (2008). Methods of data collection in qualitative research: interviews and focus groups. *British dental journal*, 204(6), 291-295. <https://doi.org/10.1038/bdj.2008.192>
- Goble, C. B., Wright, S. & Parton, D. (2015). Museum babies: linking families, culture and community. *Young Children*, 70(3), 40-47.
- Gold, R. (1958). Roles in sociological field observation. *Social Forces*, 36, 217-223.
- Gong, X., Zhang, X. & Tsang, M. C. (2020). Creativity development in preschoolers: The effects of children's museum visits and other education environment factors. *Studies in Educational Evaluation*, 67, 100932. <https://doi.org/10.1016/j.stueduc.2020.100932>
- González Verdaguer, T. (2008). El museu, Espai de trobada entre l'educació i la cultura. *Temps d'Educació*, 35, 119-126.
- Griffin, J. (2011). The museum education mix: students, teachers and museum educators. In: D. Griffin and L. Paroissien (Eds.), *Understanding Museums: Australian Museums and Museology* (pp.192-197). National Museum Australia.
- Gupta, P., Adams, J., Kisiel, J. & Dewitt, J. (2010). Examining the complexities of school-museum partnerships. *Cultural Studies of Science Education*, 5, 685–699.
- Harris, M. (2015). Are coins small and boring? Developing an experiential based education programme. *Museum & Society*, 13(2), 231-246. <https://doi.org/10.29311/mas.v13i2.328>

- Hein, G. E. (1998). *Learning in the museum*. Routledge.
- Hein, G. E. (2007). Museum education. In: S. Macdonald (Ed.), *A Companion to Museum Studies* (pp.340 - 352). Blackwell Publishing.
- Hernández Sampieri, R., Fernández Collado, C. & Baptista Lucio, P. (2014). *Metodología de la investigación*. McGrawHill.
- Hidalgo, J. (2012). La adaptación al cambio de los Departamentos de Educación y Acción Cultural en la evolución de los museos: del “simply watching” al “learn by doing”. *Educación y Futuro*, 27, 67-79.
- Hnizdilova, O., Karapuzova, I., Vilkhova, O. & Bursova, S. (2023). Museum Pedagogy in Ukraine: Challenges and Achievements. *Journal of Museum Education*, 48(1), 68-75. <https://doi.org/10.1080/10598650.2022.2147687>
- Hooper-Greenhill, E. (1999). *The educational role of the museum*. Routledge.
- Hooper-Greenhill, E. (2007). *Museums and Education: Purpose, Pedagogy, Performance*. Routledge.
- Hopf, C. (2004). Qualitative interviews: an overview. In: U. Flick, E. von Kardoff and I. Steinke (Eds.), *A companion to qualitative research* (pp.203-208). Sage.
- Huerta, R. (2009). ¿Qué esperan los museos de los maestros?. *Revista Ibero-Americana de Pesquisa em Educação, Cultura e Artes*, 1, 52-63.
- Huerta, R. (2010a). *Maestros y museos: educar desde la invisibilidad*. PUV – Publicacions de la Universitat de València.
- Huerta, R. (2010b). Las maestras, los museos y el autobús. *Aula de Innovación Educativa*, 196, 7-10.

- Huerta, R. (2011). Maestros, museos y artes visuales. Construyendo un imaginario educativo. *Arte, Individuo y Sociedad*, 23(1), 55-72.
- Huerta, R. (2015). *La ciudad y sus docentes. Miradas desde el arte y la educación*. Editorial Universitat Oberta de Catalunya.
- Huerta, R. (2024) La intervenció del disseny gràfic en els museus Cas projecte Dechados. *grafica*, 24, 183-192. <https://doi.org/10.5565/rev/grafica.301>
- Huerta, R. & Jardón, P. (2025). Fomentar la creatividad en las visitas a museos. A: Huerta, R. & Jardón, P. (Eds), *Museos en modo creativo* (pp.7-27). Editorial Graó.
- Janes, R. & Conaty, G.T. (Eds.) (2005). *Looking Reality in the Eye: Museums and Social Responsibility*. University of Calgary Press and Museums Association of Saskatchewan.
- Jiménez Arévalo, G. A., Plaza Soledispa, A. E. & Echeverría Reyes, P. P. (2019). Museos temáticos como recurso didáctico para la enseñanza y aprendizaje de las Ciencias Sociales. *Conrado – Revista pedagógica de la Universidad de Cienfuegos*, 15(66), 116-122. http://scielo.sld.cu/scielo.php?pid=S1990-86442019000100116&script=sci_arttext&lng=en
- Judd, M. K. & Kracht, J. B. (1987). The World at Their Fingertips: Children in Museums. In: B. Hatcher (Ed.), *Learning Opportunities beyond the School* (pp.21-27). Association for Childhood Education International.
- Kabassi, K. (2017). Evaluating websites of museums: State of the art. *Journal of Cultural Heritage*, 24, 184-196. <https://doi.org/10.1016/j.culher.2016.10.016>

- Kratz S. & Merritt, E. (2011). Museums and the future of education. *On the Horizon*, 19(3), 188-195. <https://doi.org/10.1108/10748121111163896>
- Leftwich, M. & Haywood, C. (2016). The littlest historians: Early years programming in history museums. *Journal of museum education*, 41(3), 152-164. <https://doi.org/10.1080/10598650.2016.1198132>
- Leite, M. I. (2013). *Museu também é lugar para criança pequena!* Museu Iberê Camargo.
- Linstone, H.A. & Turoff, M. (2002). *The Delphi Method - Techniques and Applications*. Addison–Wesley Editorial.
- Luke, J. J., Brenkert, S. & Rivera, N. (2022). Preschoolers' social emotional learning in children's museums and community playgrounds. *Journal of Early Childhood Research*, 20(2), 229-241. <https://doi.org/10.1177/1476718X211059913>
- Macaya, A. & Valero, E. (2022). Arte participativo, comunidad y educación para el compromiso social. El proyecto Retrato de un Colectivo Vulnerable. *Artseduca*, 32, 9-24.
- Magaldi, D. & Berler, M. (2020). Semi-structured interviews. In: V. Zeigler-Hill and T.K. Shackelford (Eds.), *Encyclopedia of personality and individual differences* (pp.4825-4830). Springer.
- Malaguzzi, L. (1998). *The hundred languages of children*. Greenwood Publishing Group.
- Marín Viadel, R. (2011). La investigación en educación artística. *Educatio Siglo XXI*, 29(1), 211-230.

- Marín Viadel, R. (2012). Educación patrimonial y metodologías artísticas de investigación basadas en las artes visuales (MAIbAV). En: O. Fontal Merillas, A. Ibáñez Etxeberría i C. Gómez Redondo (Coord.), *I Congreso Internacional de Educación Patrimonial* (pp.211-223). Ministerio de Educación, Cultura y Deporte.
- Marrades Puig, L. (2016). La programación educativa infantil en los museos de Bellas Artes españoles. *Artseduca*, 14, 28-51.
- Mayfield, M. (2005). Children's museums: Purposes, practices, and play? *Early Child Development and Care*, 175(2), 179-192.
<https://doi.org/10.1080/0300443042000230348>
- Mayorga González, M. J. (2021). *Museos y educación patrimonial en educación infantil: gestión de emociones en el museo de aula "Picasso"*. Universidad de Sevilla.
- McInnes, K. & Elpidoforou, M. E. (2018). Investigating and learning from toddler play in a children's museum. *Early Child Development and Care*, 188(3), 399-409. <https://doi.org/10.1080/03004430.2016.1223073>
- McLaren, P. (1997). *Revolutionary Multiculturalism. Pedagogies of dissent for the new milenium*. Routledge.
- Melgar, M. F. & Donolo, D. S. (2011). Salir del aula... Aprender de otros contextos: Patrimonio natural, museos e Internet. *Revista Eureka sobre Enseñanza y Divulgación de las Ciencias* 8(3), 323-333.
<http://hdl.handle.net/11336/193462>

- Miller, J. (2014). *Emerging Practices: Early Learning Experiences in Art Museums*.
University of Washington.
- Ministeri d'Educació, Cultura i Esport (2018). *Estadística de museos y colecciones*.
Subdirección General de Estadística y Estudios, Secretaría General
Técnica - Ministerio de Educación, Cultura y Deporte.
- Montiel-Gaitán, B. (2021). *Educación Artística en Infantil y con Museos de Arte: recursos y didáctica dentro del aula*. Universidad de Jaén.
- Moreno Montoro, M. I. (2007). Educar espectadores: propuestas expositivas y dinamización. *Comunicar - Revista Científica de Comunicación y Educación*, 28, 221-228.
- Moreno Montoro, M. I. & Tirado de la Chica, A. (2011). Cómo no aburrir a un grupo de escolares con una colección de arte. *Red Visual*, 14, 57-61.
- Moreno Montoro, M. I., Yanes Córdoba, V. & Tirado de la Chica, A. (2015). La responsabilidad social como actitud ante la educación artística. A: Moreno Montoro, M. I., Yanes Córdoba, V. & Tirado de la Chica, A. (Eds.), *Re-estetizando. Algunas propuestas para alcanzar la independencia en la educación del arte* (pp.39-62). InSEA Publications.
- Munley, M. E. (2012). *Early Learning in Museums. A Review of Literature*.
Smithsonian Institution - MEM & Associate.
- Murawski, M. (2021). *Museums as Agents of Change: A Guide to Becoming a Changemaker*. Rowman & Littlefield.

- Museo del Prado (2023). *Visita taller- Infantil 22/23*.
<https://www.museodelprado.es/recurso/9fbe0294-0ed8-44e8-9836-f31a069b18ef/6845165c-0f92-4293-8129-91482b2714be>
- Museums Association (2018). *Museums in the UK 2018 Report*. Museums Association.
- Nacions Unides (2015). *Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development*. General Assembly - United Nations.
- Pancirolí, C. (2016). Los bienes culturales como patrimonio educativo. *Educación artística: revista de investigación*, 7, 86-99.
<https://www.redalyc.org/articulo.oa?id=671971505007>
- Parés i Rigau, F. (1997). Enrenou i futur per als museus de Catalunya. *Dovella – Revista d'història i art*, 3, 15-18.
- Piscitelli, B. (2001). Young children's interactive experiences in museums: Engaged, embedded and empowered learners. *Curator - The Museum Journal*, 44, 224–229. <https://doi.org/10.1111/j.2151-6952.2001.tb01162.x>
- Piscitelli, B. & Anderson, D. (2002). Young children's perspectives of museum settings and experiences. *Museum Management and Curatorship*, 19, 269–282. <https://doi.org/10.1080/09647770100401903>
- Piscitelli, B., Everett, M. & Weier, K. (2003). *Enhancing Young Children's Museum Experiences: A Manual for Museum Staff*. Australian Research Council.
- Puertas, M. (2005). El Registre de Museus de Catalunya - Estat actual dels museus en relació amb el compliment de la normativa vigent. *Mnemòsine: Revista Catalana de Museologia*, 2, 87-94.

- Ramon Camps, R. (2011). El museo como instrumento de legitimación en la construcción de identidades. *Educación artística: revista de investigación (EARI)*, 2, 170-174.
- Ramon Camps, R. (2012). Experiencias de musealización desde el aula. La palabra y la imagen del barrio como constructores de patrimonio. En: O. Fontal Merillas, A. Ibáñez Etxeberría i C. Gómez Redondo (Coord.), */ Congreso Internacional de Educación Patrimonial* (pp.493-500). Ministerio de Educación, Cultura y Deporte.
- Rapoport, D. & Keaton, M. L. (2021). Partners in Learning: Early Childhood Visitors, Their Companions, and Museums. In: T. Young (Ed.), *Creating Meaningful Museum Experiences for K–12 Audiences - How to Connect with Teachers and Engage Students* (pp.49-58). Rowman & Littlefield.
- Registre de Museus de Catalunya (s.d.). *Registre de Museus de Catalunya*. <https://cultura.gencat.cat/ca/temes/museus/museus-de-catalunya/registre/>
- Reial Decret 95/2022, d'1 de febrer, que estableix l'ordenació i ensenyaments mínims de l'educació infantil. *Boletín Oficial del Estado*, 28, 14561-14595.
- Ricomà Vallhonrat, R. M., Suàrez Barral, M. & Macaya, A. (2007). *IV Jornades de Pedagogia de l'art i museus - El museu i l'educació per a la diversitat cultural des de les arts*. Mvsev d'Art Modern de Tarragona.
- Rojas, J. i Ortiz Jiménez, J.G. (2020). *Reflexiones metodológicas de investigación educativa*. Ediciones USTA – Universidad Santo Tomás.

- Ruiz Berrio, J. (2006). Historia y museología de la Educación: despegue y reconversión de los museos pedagógicos. *Historia de la educación: Revista interuniversitaria*, 25, 271-290. <http://hdl.handle.net/11162/23169>
- Sardá Sánchez, R. & Roncero Palomar, R. (2015). El museo y la ciudad. Una aproximación a la evolución del museo como centro educativo y cultural. *La Albolafia: Revista de Humanidades y Cultura*, 3, 9-30.
- Sarigiannidou, A. (2022). *The art and the importance of preserving cultural heritage in the school curriculum of Kindergarten education in Greece*. International Hellenic University.
- Schaefer, C. & Cole, E. (1990). *The Museum and Me: An Early Childhood Art Education Model*. Office of Educational Research and Improvement – ERIC.
- Seidel, H. & Hudson, K. (1999). Müze Eğitimi ve Kültürel Kimlik. Uluslar Arası İki Çalışma Raporu. Yay. Haz. Bekir Onur. *Ankara University Institute of Social Sciences Publications*, 12, 6-11.
- Silver, C. (2015). QDA Miner (With WordStat and Simstat). *Journal of Mixed Methods Research*, 9(4), 386-387. <https://doi.org/10.1177/1558689814538833>
- Soto Gonzàlez, M. D. (2015). *Espacios de Inclusión e Implicaciones Educativas entre Escuela, Museo y Universidad. Análisis desde la Investigación-Acción*. [Tesi doctoral] Universitat de València.
- Soto-González, M. D., Huerta, R., & Rodríguez-López, R. (2025). Educational Connections: Museums, Universities, and Schools as Places of

Supplementary Learning. *Education Sciences*, 15(5), 543.

<https://doi.org/10.3390/educsci15050543>

Sovacol, B. K., Axsen, J. & Sorrell, S. (2018). Promoting novelty, rigor, and style in energy social science: towards codes of practice for appropriate methods and research design. *Energy Research & Social Science*, 45, 12-42.

<https://doi.org/10.1016/j.erss.2018.07.007>

Suárez, M. Á., Calaf, R. & San Fabián, J. L. (2014). Aprender historia a través del patrimonio. Los casos del Museo del Ferrocarril de Asturias y del Museo de la Inmigración de Cataluña. *Revista de educación*, 365, 38-66.

<https://doi.org/10.4438/1988-592X-RE-2014-365-264>

Synodi, E. (2014). Verbal communication in museum programs for young children: Perspectives from Greece and the UK. *Childhood Education*, 90(2), 116-126. <https://doi.org/10.1080/00094056.2014.894814>

Tan, F., Gong, X. & Tsang, M. C. (2021). The educational effects of children's museums on cognitive development: Empirical evidence based on two samples from Beijing. *International Journal of Educational Research*, 106, 101729. <https://doi.org/10.1016/j.ijer.2020.101729>

Taylor, M.E. & Boyer, W. (2020). Play-based Learning: Evidence-Based Research to Improve Children's Learning Experiences in the Kindergarten Classroom. *Early Childhood Education Journal*, 48, 127–133.

<https://doi.org/10.1007/s10643-019-00989-7> .

Turgunoy Ahmadjonovna, E. & Ilyosjon Bakhromovich, S. (2020). Pedagogical Analysis Of Culturo-Educational Institutions' Actions In Youth Education (On The Example Of Museum Activities). *The American Journal of Social*

Science and Education Innovations, 2(08), 576-582.

<https://www.theamericanjournals.com/index.php/tajssei/article/view/2848>

Tutkun, C. (2023). Museum education in early childhood: necessities and limitations. In: G. Sali (Ed.), *Current research in social, human and administrative sciences* (pp.45-60). Gece Kitaplığı.

Vygotskyi, L. (1986). *Psychology of art*. The MIT Press.

Wagner, J. (2006). Educational research as a full participant: challenges and opportunities for generating new knowledge. *International Journal of Qualitative Studies in Education*, 6, 3-18.

<https://doi.org/10.1080/0951839930060102>

Walker, W. (2005). The strengths and weaknesses of research designs involving quantitative measures. *Journal of Research in Nursing*, 10(5), 571-82.

<https://doi.org/10.1177/136140960501000505>

Weier, K. (2004). Empowering young children in art museums: Letting them take the lead. *Contemporary Issues in Early Childhood*, 5(1), 106-116.

<https://doi.org/10.2304/ciec.2004.5.1.2>

Wolf, B. & Wood, E. (2012). Integrating Scaffolding Experiences for the Youngest Visitors in Museums. *Journal of Museum Education*, 37(1), 29-37.

<https://doi.org/10.1080/10598650.2012.11510715>

Yenawine, P. (2013). *Visual thinking strategies: Using art to deepen learning across school disciplines*. Harvard Education Press.

- Zabala, M.E. & Roura Galtés, I. (2006). Reflexiones teóricas sobre patrimonio, educación y museos. *Revista de Teoría y Didáctica de las Ciencias Sociales*, 11, 233-261. <https://www.redalyc.org/articulo.oa?id=65201111>
- Zhong, B. & Xia, L. (2020). A systematic review on exploring the potential of educational robotics in mathematics education. *International Journal of Science and Mathematics Education*, 18(1), 79-101. <https://doi.org/10.1007/s10763-018-09939-y>

“És una experiència molt bonica perquè poden visitar el museu, fer una mica de cultura, veure els quadres i un altre espai.... I va ser una altra vegada molt..., una sortida molt maca, perquè ens va tornar a enamorar el museu” [Museu Deu del Vendrell]

“Penso que està molt bé, perquè és molt familiar, poden estar contents, jo penso que el Museu del Suro és molt familiar i hi poden anar infants des de ben petits” [Museu del Suro de Palafrugell]

“Ojalà tots els museus poguessin fer el que ha fet el Museu de les Ciències amb el Niu de Ciència... és una passada, és una passada...” [Museu de Ciències Naturals de Barcelona]

“Ens agrada estar allí, al museu del MNAC, per l'edifici, per el *asombro* que causa... és tan diferent..., és un altre món, per aquests nens, conèixer això pensem que és important... i pots pensar... un nen de 2 anys, impressionat pel Pantocràtor? Sí,” [Museu Nacional d'Art de Catalunya]

“Voldríem, ens agradaria poder dir, agafem l'autobús i anem lluny, per exemple dir d'anar a Barcelona, a veure un museu, el de la Xocolata, clar que sí” [Museu de la Xocolata]

“Els nens s'ho van passar molt bé... el tema del sorral sobretot els hi agrada. La sensació és bona, per això hi tornem” [Museu de la Ciència i la Tècnica de Terrassa]

“La temàtica era molt propera als nens... i ens ho van explicar realment molt bé... apropant-se molt al llenguatge dels infants d'aquesta edat” [Museu Diocesà i Comarcal de Lleida]

“El nen se'n recorden molt... arriben i tenen inseguretat, perquè són molt petits... llavors també ens serveix per ajudar en aquesta seguretat... entren d'una manera, a l'expectativa, i surten d'una altra, amb seguretat, i els hi ha agradat anar” [Museu d'Art de Cerdanyola]

“Crec que pel museu és molt gratificant el poder apropar això que tens als més petits del poble... el Vil·la Casals fa aquesta activitat tan bonica dels Tresors d'en Pau... jo crec que això és un atlicient... i s'ha d'encomanar” [Vil·la Casals - Museu Pau Casals del Vendrell]

“Per l'escola i pel museu és un benefici a nivell de relació d'entitats de la població... poder estar, coordinar i oferir alguna cosa conjunta pels infants... gaudint d'una estona a un lloc del poble... aquí tenim aquesta font i aquesta plaça... és poder conèixer més del seu poble” [Thermalia – Museu de Caldes de Montbui]

“És un treball transversal... nosaltres treballem la festa major o els pirates... i hi ha una activitat d'estampació de samarretes o banderes.... i així hi ha una continuïtat entre una cosa i una altra... i els engresca!” [Museu de l'Estampació de Premià de Mar]